

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

JURGITA GANČERIENĖ

ŠVIETIMO ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO
ANALIZĖ ŠVENČIONIŲ RAJONE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Prof. habil.dr. G. Davulis

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

ŠVIETIMO ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO
ANALIZĖ ŠVENČIONIŲ RAJONE

Savivaldos institucijų administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S202

Vadovas

Prof. habil.dr. G. Davulis

2011 05

Recenzentas

2011 05

Atliko

SAmis9-01 gr. stud.

J. Gančėrienė

2011 05

VILNIUS, 2011

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF ECONOMICS AND FINANCIAL MANGMENT
ECONOMICS DEPARMENT

JURGITA GANČERIENĖ

ANALYSIS OF EDUCATION ADMINISTRATION
EFFICIECY IN ŠVENČIONYS DISTRICT

Master's Degree Thesis

Supervisor:
PhD. G. Davulis

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. ŠVIETIMO ADMINISTRAVIMO POLITIKOS TIKSLAI IR JŲ HARA KTERISTIKA.....	13
1.1 ES švietimo prioritetų integravimas į Lietuvos švietimo sistemą.....	13
1.2 Švietimo administravimo politikos tikslai.....	14
1.3 Švietimo administravimo specifikos pagrindimas.....	15
2. TYRIMO METODOLOGIJA IR METODIKA.....	23
2.1 Švietimo sistemos vystimosi funkcijos, sritys, principai ir kriterijai.....	23
2.2 Tyrimo metodikos švietimo įstaigų veiklos administravimo efektyvumo teisinis pagrindimas ir švietimo kokybės rodiklių sistema.....	27
3. ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO MOKSLINĖS MINTIES ANALIZĖ IR VERTINIMAS.....	32
3.1 Švietimo įstaigų efektyvumo sampratos mokslinės minties analizė.....	32
3.2 Žmogiškojo kapitalo įtaka socialinei- ekonominei šalies raidai ir socialinių-ekonominių šalies pokyčių įtaka žmoniškajam kapitalui.....	41
4. ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ VEIKLOS ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO ANALIZĖ ŠVENČIONIŲ RAJONE.....	45
4.1 Švietimo konteksto vertinimas.....	45
4.1.1 Švietimo socialinio-ekonominio konteksto vertinimas Švenčionių rajone.....	45
4.1.2 Rajono demografinio konteksto įvertinimas.....	51
4.1.3 Kultūrinės aplinkos įvertinimas.....	53
4.2 Švietimo išteklių įvertinimas.....	55
4.2.1 Švietimo įstaigų tinklo optimizavimo tendencijos rajone.....	55
4.2.2 Namų ūkių išlaidos švietimui.....	57
4.2.3 Besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygų kaitos tendencijos.....	66
4.3 Švietimo procesų ir rezultatų įvertinimas.....	71
4.3.1 Ikimokyklinis ugdymas.....	71
4.3.2 Bendras vidurinis ugdymas.....	73
4.3.3 Profesinis mokymas.....	75
4.3.4 Mokymosi tvarumas.....	77
5. RAJONO ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ UGDYTOJŲ IR UGDYTINIŲ ŠVIETIMO ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO KLAUSIM AIS VERTINIMO ANALIZĖ.....	81
5.1 Ugdytojų švietimo įstaigų administravimo efektyvumo klausimais vertinimo analizė.....	81
5.2 Ugdytinių švietimo įstaigų administravimo efektyvumo klausimais vertinimo analizė.....	88

IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	96
LITERATŪRA.....	100
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA.....	103
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA.....	104
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	105
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	107
PRIEDAI.....	109

LENTELĖS

1 lentelė Švietimo programos vertinimo kriterijai.....	26
2 lentelė Švenčionių rajono biudžeto išlaidos.....	46
3 lentelė BVP Švenčionių rajone kitimo tendencijos.....	47
4 lentelė Valstybės ir savivaldybės biudžetų išlaidos švietimui palyginus su BVP proc. respublikoje.....	47
5 lentelė Tenka vienam besimokančiam BVP tūkst. litų respublikoje.....	48
6 lentelė Žemės ūkio subjektų ir juose dirbančiųjų skaičius Švenčionių rajone 2009 m.....	49
7 lentelė Bedarbių procento nuo darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus dinamika Švenčionių rajone 2007-2009 m.....	49
8 lentelė Gyventojų natūrali kaita, santuokos ir ištuokos Švenčionių rajone 2009 m.....	52
9 lentelė Vidaus ir tarptautinė migracija Švenčionių rajone 2009 m.....	52
10 lentelė Išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas metų pradžiai Švenčionių rajone.....	53
11 lentelė Namų ūkių išlaidos švietimui mln. Lt. Respublikoje.....	58
12 lentelė Apsirūpinimas būstu.....	68
13 lentelė Namų ūkių mokumas.....	69
14 lentelė Švenčionių rajono ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir vietos jose.....	72
15 lentelė Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikai pagal ugdymo kalbą.....	72
16 lentelė Profesinės mokyklos ir mokiniai Švenčionių rajone.....	76
17 lentelė Švietimo įstaigų veiklos dinamika Švenčionių rajone 2004/2005 - 2009/2010 m. m. laikotarpyje.....	78

PAVEIKSLAI

1 pav. Švietimo sistemos modelio veikimo principai.....	31
2 pav. Švietimo įstaigų teikiamos mokamos paslaugos.....	83
3 pav. Pagrindinės darbuotojų kaitos priežastys.....	84
4 pav. Švietimo įstaigų bendradarbiavimo formos.....	86
5 pav. Moksleivių požiūris į švietimo reformą.....	89
6 pav. Moksleivių nuomonė apie dalyvavimą pedagogų taryboje.....	90
7 pav. Moksleivių atsakymai, ką veiks baigę mokyklą.....	91
8 pav. Moksleivių nuomonė apie galimybę įsidarbinti.....	91
9 pav. Būsimojo darbo rinkimosi kriterijai.....	92
10 pav. Šalys, kurias moksleiviai rinktųsi būsimajam darbui.....	93
11 pav. Specialybių vertinimas Lietuvoje (moksleivių nuomone).....	93
12 pav. Tęstinis mokymasis baigus mokyklą.....	94
13 pav. Studijų formos, kurias rinktųsi moksleiviai tolimesnėms studijoms.....	94

ĮVADAS

Švietimas tai veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus bei ugdyti verslumą. Verslus žmogus - šalies ekonominės galios augimo pagrindas. Jo paruošimui keliami uždaviniai sąlygojantys žmogaus pasiruošimą kurti gerovę sau pačiam. Todėl švietimo valdymas visuomet integruojamas į bendrą šalies vystymo strategiją. Tik eidami tokiu keliu ugdysime šalies ekonominę galią, ją stiprinsime ir pati aplinka pasitarnaus švietimo sektoriaus išvystymui.

Švietimo misija - vykdyti švietimo viešąjį administravimą rajono ugdymo bei pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai įstaigose, daryti įtaką Lietuvos ūkio stiprėjimui ir įsitvirtinimui pasaulio konkurencinėje atvirosios rinkos aplinkoje, sudarant prielaidas verslumui ir informacinės visuomenės plėtros procesui, padedant įmonėms bei gyventojams integruotis į pasaulio informacinę visuomenę, išnaudojant jos teikiamas galimybes visos šalies ekonominės ir kultūrinės galios augimui.

Šią misiją Vyriausybė įgyvendina diegdama korporacinį šalies modelį, kurio esmę sudaro tai, jog švietimo vadybos problemos analizuojamos pagal tikslų formulavimo, planavimo, organizavimo, vadovavimo ir kontroliavimo principus. Užtikrinant šios nuostatos įgyvendinimą švietimo įstaigų veikla organizuojama taip, kad įstaigos struktūra, kultūra, stilius tarnautų organizacijos misijai. Todėl švietimo strateginės kryptys nustatytos valstybės lygmeniu, yra viso šalies ūkio sudedamąja strategijos dalimi, o rajono lygmenyje rajono strategijos dalimi. Švietimo sistemos darbuotojų atsakomybė siejama su strateginio plano pagal nurodytas gaires įgyvendinimu. Visa tai sąlygoja monitoringo sistemos paskirtį skatinti valstybę orientuoti švietimo sistemą ir visas sudedamąsias jo struktūrines dalis dirbti išvien bendrame ūkio struktūrų kontekste. Išlaidos žmonių mokymuisi, lavinimui, ugdymui, kvalifikacijos kėlimui, taip pat sveikatos aprūpinimui yra tikrosios investicijos į „žmogiškąjį kapitalą“, kuris yra lygiaverčiai aktualus, kaip ir investicijos į techniką. Geriausia investicija į ateitį ir efektyviausia parama jaunam žmogui - sudaryti sąlygas įsigyti aukštos kokybės išsilavinimą. Lietuvos visumoje ir kiekvieno švietimo sistemos struktūrinio padalinio individualiai strateginės nuostatos integruotos į Lisabonos strategijos erdvę.

Lisabonos strategijos įgyvendinimas Lietuvoje lemia didelius iššūkius ir švietimo sistemai. Jai adresuojamos naujos funkcijos, kaip plėtoti žinių visuomenę, ugdyti konkurencingumo įgūdžius, reaguoti į globalizacijos procesus. Tokiomis sąlygomis kyla būtinumas adekvačiai formuoti edukacinę strategiją. Jos principai yra užfiksuoti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Švietimo įstatyme ir kituose dokumentuose. Juose apibrėžtas regionų ir rajonų švietimo politikos kryptingumas. Valstybės strategijoje numatytas papildomų funkcijų delegavimas savivaldybėms, tokių, kaip stiprinamas jų

atsakomybės už švietimo prieinamumą, profesinį bei suaugusiųjų mokymą¹. Tokiu būdu savivaldybėms iškyla lokalių strateginių planų sukūrimo poreikis: kryptingai veiklai reikalinga išsami periodinė esamos švietimo situacijos bei socialinės - ekonominės padėties analizė, aiškūs ilgalaikiai ir trumpalaikiai tikslai, pastarųjų įgyvendinimo priemonių planai bei pastovi jų įgyvendinimo eigos korekcija. **Visa tai sąlygojo tyrimo rajono lygmeniu pasirinkimo poreikį.**

Viešąjį švietimo valdymą įgyvendina Lietuvos Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytos viešojo valdymo institucijos - Vyriausybė, ministerijos, Vyriausybės įstaigos, savivaldybės. Svarbiausia viešojo valdymo institucijų paskirtis - organizuoti įstatymų ir kitų priimtų teisės aktų vykdymą pavesta savivaldybėms ir švietimo įstaigoms². Viešojo valdymo institucijos atlieka ir tvarkomąsias funkcijas, duoda pavaldžioms institucijoms nurodymus, kontroliuoja jų veiklą, taiko skatinimo ir prievartos priemones. Viešasis valdymas (administravimas) - tai įstatymais reglamentuojama valstybės ir vietos savivaldos institucijų, kitų institucijų ir įstaigų vykdomoji veikla, skirta norminiams aktams įgyvendinti bei viešosioms paslaugoms švietimo srityje užtikrinti.

Rajono lygmenyje švietimo strateginės nuostatos įgyvendinamos ir prižiūrimos rajono savivaldybės administracijos. Konkrečios strateginės nuostatos išdėstytos rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus veiklos einamajame ir perspektyviniame planuose³. Šio tyrimo paskirtis paruošti tarpinių plano tikslų ir uždavinių įvertinimo metodiką, atlikti rajono švietimo situacijos bei socialinės-ekonominės padėties analizę, ir išaiškinti nepanaudotus išteklius, numatyti situacijos gerinimo gaires bei švietimo įstaigų veiklos korekciją.

Švenčionių rajono savivaldybės švietimo administravimo siekiai teikiant viešąsias paslaugas, atsižvelgti į asmenų poreikius, tobulinti švietimo administravimą per institucijų sistemos struktūros sandarą ir jos modernizavimą, gerinti į rezultatus orientuotą valdymą, sprendimų priėmimo procesų supaprastinimą ir teikiamų viešųjų paslaugų kokybės gerinimą švietimo sistemoje, perimant ES struktūrinę administravimo ir politinio proceso patirtį. Užtikrinti racionalų ir efektyvų rajono savivaldybės švietimo sistemos funkcionavimą, sudaranti vienodas galimybes rajono gyventojams įgyti kokybišką bendrąjį ir profesinį išsilavinimą.

Mokslinio darbo tikslas nustatyti, kaip užtikrinamas valstybinės švietimo politikos įgyvendinimas plėtojant visų lygių švietimo institucijų bendradarbiavimą, kuriant įgalinančią aplinką, užtikrinant švietimo kokybės vadybos tobulinimą ugdymo įstaigose. Kaip administruoja Švenčionių rajono savivaldybė švietimo įstaigų veiklą siekdama užtikrinti aukštą švietimo kokybę kurią sudaro požymių visuma, leidžianti spręsti, kaip švietimo įstaigos, švietimo sistema arba atskiri jos posistemiai vykdo savo paskirčiai būdingus bei nacionalinius ugdymo tikslus, atitinka nacionalinius reikalavimus

¹ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“. 2003 m. 07. 04. Nr.IX-1700. Vilnius.

² Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1945.

³Ten pat

ir normas, Europos Sąjungos švietimo siekius, pasižymi naujovių ir nuolatinio tobulėjimo siekimu esamomis sąlygomis ir geba tas sąlygas gerinti. Todėl švietimo situacijos vertinimas Švenčionių rajone bus atliekamas palyginamuoju metodu su respublikos rodikliais ir ES nustatytomis direktyvomis.

Šis administravimo švietimo įstaigoms suformuluotas Europos Komisijos švietimo ir kultūros direktorato organizuotos Europos šalių ekspertų grupės 2000 m. tikslas pasižymi sekančiais ateities Europos švietimo kokybės iššūkiais⁴.

1. Naujas žinių sampratos iššūkis. Orientacija ne į dalyko žinių kiekį, o į pažintinius pasiekimus, žinojimą ir bendruosius gebėjimus, itin pabrėžiamą pilietiškumą, gebėjimą naudotis naujomis technologijomis, mokėjimą mokytis, apskritai bendrosios kompetencijos kokybę, švietimo įstaigų pasirengimą ir gebėjimą pasinaudoti įvairiais informacijos šaltiniais ir su jais konkuruoti (ypač vertybių plotmėje).

2. Decentralizacijos iššūkis. Kaskart daugiau atsakomybės linkstama perduoti pačiai švietimo įstaigai, patikint jai ugdymo kokybę ir jos įsivertinimą, kas suponuoja būtinybę kitiems švietimo valdymo lygmenims - savivaldybių, valstybės - turėti besiformuojančios švietimo įvairovės kokybės vadybos instrumentus, derančius su švietimo įstaigų turimais kokybės vadybos instrumentais.

3. Išteklių iššūkis. Tampa aktualu matuoti ir lyginti valstybės švietimui skiriamus išteklius. Drauge tampa aktualu švietimui remtis naujausiais, šiuolaikiškiausiais naujų technologijų sukuriama mokymo ištekliais - mokymo priemonėmis, technologijomis, alternatyviais ugdymo, informacijos šaltiniais, todėl nuolatos aktualu matuoti, vertinti, kaip švietimas į šį iššūkį atsiliepia.

4. Socializacijos iššūkis. Itin aktualus tampa švietimo įstaigos ir visos švietimo sistemos pasirengimas teikti, sudaryti tokias sąlygas mokytis ir ugdytis, kad jaunų žmonių kartos, asmenys socializuotųsi - gebėtų išreikšti savo asmenybę, rastų vietą visuomenėje, darbo rinkoje, būtų pasirengę išmintingai konstruktyviai veiklai ir prasmingai būčiai; vertintinos sistemos sudaromos galimybės žmogui nuolatos atnaujinti žinias, įgyti būtinų gebėjimų, kad neprarastų vietos visuomenėje, neiškristų iš darbo rinkos.

5. Duomenų ir palyginamumo iššūkis. Europos Sąjungos vienijimasis suponuoja būtinybę visoms jos šalims teikti kuo išsamesnius duomenis apie savo švietimo būklę, todėl būtina formuoti reikšmingų kokybės rodiklių sistemą, kuri sudarytų galimybes lyginti Lietuvos švietimo sritis su atitinkamomis Europos Sąjungos šalių švietimo sritimis bendrų švietimo kokybės rodiklių pagrindu⁵.

Siekiant nurodytų tikslų, tiriamajame darbe iškelti šie **uždaviniai**:

1. atlikti rajono švietimo administravimo vertinimą pagal parengtą Švietimo ir mokslo ministerijos išorinio monitoringo palyginamosios statistinės analizės metodiką, skirtą švietimo kontekstui, ištekliams, procesui ir rezultatams įvertinti;

⁴ ES programos: švietimo ir mokymo, jaunimo, kultūros ir pilietybės 2007-2013 m.
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.html

⁵ Ten pat

2. įvertinti namų ūkio išlaidas švietimui ir besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygas švietimo socialinėms-ekonominėms prielaidoms nustatyti;
3. atlikti švietimo įstaigų steigėjų, vadovų ir kitų atsakingų darbuotojų apklausos būdu tyrimą, pagrindinį dėmesį sutelkiant į švietimo darbuotojų ir savivaldybės atstovų požiūrį į šių įstaigų veiklą bei efektyvumo matavimo rodiklius ir jos sistemą;
4. moksleivių papildomo tyrimo apklausos būdu išsiaiškinti ugdytinių nuomonę apie Lietuvoje vykstančią švietimo reformą ir jų požiūrį į tolimesnes studijas bei darbą;
5. pasiūlyti priemones, kurių įgyvendinimas padidintų švietimo įstaigų veiklos kokybės gerinimą, ekonominį ir socialinį efektyvumą, užtikrintų racionalų ir besimokančių poreikiams adekvatų švietimo paslaugų teikimą.

Tyrimo objektas - Švietimo įstaigų veiklos efektyvumas Švenčionių rajone. Šios veiklos analizės lygio požiūriu galima išskirti makroprocesus ir mikroprocesus. Švietimo makroprocesų lygmenyje bus analizuojama švietimo sistema kaip visuma - tarptautiniu ir nacionaliniu mastu. Švietimo mikroprocesų lygmenyje nagrinėjama konkretaus Švenčionių rajono švietimo institucijų esama situacija, socialinė-ekonominė veikla ir šią veiklą sąlygojantys jų vidiniai bei išoriniai ryšiai.

Administravimas švietimo įstaigų veiklos rajono lygiu užtikrina ES direktyvose ir LR Seimo priimtuose įstatymuose suformuluotų strateginių uždavinių konkretų įgyvendinimą praktikoje. Sudėtingumą šio laikotarpio sudaro tai, kad 2004 - 2012 m. švietimo sistemai būdingi švietimo reformos tęstinumo eigos deformacijomis ir valdymo struktūros pertvarka ryšium su apskričių likvidavimo būtinumu, be to pasireiškiančios ekonominės krizės pasekmėmis. Tai daro sudėtingesnę tyrimo procesą nes aplinkybės yra nestabiliame kitimo būvyje. Tačiau vertinant iš kitos pusės, šios aplinkybės grindžia tyrimo atlikimo būtinumą ir svarbą.

Tyrimo paskirtis. Tyrimas vykdomas praktiniais taikomosios paskirties tikslais. Tyrimo rezultatų pagrindu gali būti koreguojamas Švenčionių rajono švietimo įstaigų administravimo perspektyvinis planas ir organizaciniai veiksmai.

Tyrimo struktūra. Tyrimas susideda iš nacionalinės švietimo politikos tikslų įgyvendinimo, situacijos analizės ir priemonių plano vertinimo. Pateiktoje situacijos analizėje aptariami svarbiausi veiksniai: socialinė- ekonominė padėtis, švietimo prieinamumas, švietimo tikslingumas, efektyvumas, tarnavimas žmogaus paruošimui darbinei veiklai. Švenčionių rajone administravimas švietimui tiriamas bendrame respublikos švietimo įstaigų veiklos kontekste. Tyrime panaudoti švietimo būklės Švenčionių rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus duomenys, valstybiniai statistiniai duomenys iš švietimo būklės Lietuvos regionuose apžvalgų, sociologinės apklausos tyrimo duomenys, rajono savivaldybės mokyklų tinklo pertvarkos bendrojo plano statistiniai duomenys bei išvados. Antroji darbo dalis skirta išryškinimui socialinių-ekonominių tendencijų ir problemų, suformulavimui

rajono švietimo strateginio plano prioritetų bei tikslų, uždavinių ir jų įgyvendinimo priemonių besikeičiančioje socialinėje-ekonominėje perspektyvoje.

Tyrimo metodai

Loginis–analitinis; sisteminės analizės; lyginamasis metodas taikomas šiais aspektais: teoriniu požiūriu lyginamos skirtingų teoretikų nuomonės; teisės aktų lygmeniu; palyginamasis statistinės analizės metodas; lyginamasis istorinis metodas; kritinės analizės; anketinės apklausos; dokumentų analizės.

Mokslinė tyrimo vertė

1. Švietimo administravimo efektyvumo tyrimo metodologijos rajono lygmenyje suformulavimas.
2. Švietimo sistemos valdymo modelio rajono lygmenyje įvertinimas ir mokslinis pagrindimas.
3. Švietimo kokybės ir rodiklių apibrėžimo formuluotės pateikimas.
4. Vaikų ir jaunimo gyvenimo sąlygų Lietuvoje tyrimas.
5. Namų ūkių išlaidų švietimui panaudojimo Lietuvoje tyrimas.
6. Visuotinės švietimo kokybės vadybos galimybių pritaikymo praktikoje rekomendacinės nuostatos.

Publikuoti straipsniai

1. Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui // Švietimo naujienos. 2010 01 (290), 11-12 p. - ISSN 1648-5874
2. Gančėrienė J. Besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje // Švietimo naujienos. 2010 08 (297), 16-17 p. - ISSN 1648-5874
3. Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui // Statyba, 2011, balandžio 13 d., Nr. 340, p. 3.
4. Gančėrienė J. 4327. Vaikų ir besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje. 2010-12-28 <http://www.krantai.lt/bvs/naujienos.html?id=5729&show=placiau>

I. ŠVIETIMO ADMINISTRAVIMO POLITIKOS TIKSLAI IR JŲ CHARAKTERISTIKA

1.1. ES švietimo prioritetų integravimas į Lietuvos švietimo sistemą

Vis labiau Lietuvai įsitraukiant į daugiamatę pasaulio raidą ir siekiant ne tik pasinaudoti integracijos pranašumais, bet ir ilgalaikiu šalies konkurencingumu pasaulio ir Europos erdvėje, globalizacijos ir ekonomikos internacionalizacijos kontekste, švietimas regimas kaip svarbiausias bendrųjų vertybių, paveldo išsaugojimo ir ateities informacinės, besimokančios visuomenės kūrimo garantas. Atvira ir dinamiška Europos švietimo erdvė, konsoliduojanti Europos piliečių bendruomenę, įgalinanti visus piliečius nuolat atnaujinti įgūdžius, sudaranti prielaidas sėkmingesniai įsidarbinimui, - taip įvardijama Europos Sąjungos švietimo pagrindinė strateginė kryptis 2007 - 2013 metais, kuri yra išreikšta LR švietimo įstatyme⁶. Susipažinus su pagrindiniais Europos Sąjungos švietimo dokumentais, akivaizdu, kad nėra vieningos Europos Sąjungos švietimo politikos ar švietimo standartų. Tačiau, įvairiuose Europos Sąjungos bendruose dokumentuose aiškiai deklaruojami švietimui rekomenduojami prioritetai. Europos Sąjungos švietimo "vizija" formuojama per ES dokumentus, susijusius su švietimu jaunimo reikalais, mokslu, socialine ES politika. Pagal šią viziją konstruojamos horizontaliosios ES švietimo paramos programos, jos laikosi ES šalys, formuodamos sektorines švietimo kaitos strategijas. Skirtingai nuo Lietuvoje įprasto švietimo sektoriaus išsluoksniavimo į atskiras pakopas, Europos Sąjungos "vizija" formuoja plačią švietimo sampratą. Švietimas traktuojamas, kaip pagrindinė žmogiškųjų išteklių vystymo ir socialinio stabilumo laidavimo priemonė. Integruojantis į Europos Sąjungą pirmaeilėiškai reikia peržiūrėti ir išplėsti Lietuvos švietimo, kaip pagrindinės valstybės stiprinimo, žmogiškųjų išteklių vystymo, socialinio stabilumo laidavimo priemonės sampratą ir siekti visų jos vystymo struktūros segmentų integralumo⁷.

Svarbiausiomis švietimo plėtotos sritimis laikytinos švietimo kokybė, prieinamumas, turinys, atvirumas, efektyvumas. Siektini tikslai šių sričių plėtotei ES šalyse Europos mokymosi standartų įvedimas siekiant mokytojų pasirengimo kokybės kėlimo ir suteikiant prioritetus sustiprintam kalbinio ir matematinio raštingumo kėlimui.

Pertvarkant švietimo sistemos struktūrą, prioritetai suteikti mokymuisi visą gyvenimą ir iš esmės palengvintas perėjimas tai yra jungtys tarp įvairių švietimo pakopų: švietimas adaptuotas visų specifinių visuomenės, socialinių grupių poreikiams.

⁶ Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853

⁷ Ten pat

Bendrųjų gebėjimų, atitinkančių žinių visuomenės reikalavimus, ugdymo suaktualinimas, parengimas ir diegimas (atnaujinimas), ypatingai akcentuojant asmeninių kompetencijų ir informacinių, komunikacinių, problemų sprendimo įgūdžių stiprinimą ir inventorizuojant specifinių įgūdžių poreikių pasikeitimus.

Švietimo erdvės atvėrimas bendruomenei, Europai ir pasauliui reiškiasi per intensyvinimą užsienio kalbų mokymosi, tarptautinį mokytojų/dėstytojų ir mokinių/studentų mobilumą, švietimo ir verslo pasaulio sanglaudos stiprinant, kiekvieno žmogaus verslumo ugdymą;

Efektyvus resursų panaudojimas švietimui įdiegiant skaidrias švietimo kokybės valdymo procedūras (sistemas), tikslingesnę finansinių resursų panaudojimą naujam, platesniam mokyklų vaidmeniui ir visapusiškam bendradarbiavimui skatinti.

1.2. Švietimo administravimo politikos tikslai

Tiriant pagrindinių Valstybės švietimo politikos krypčių įgyvendinimą Švenčionių rajone numatyta nustatyti:

1. Pagal Viešojo administravimo įstatymo 10 str., nuostatas įvertinama, kaip užtikrinamas kokybės valdymas švietimo įstaigų ir jų veiklos stebėseną rajone, įvertinant veiklos planavimą, organizavimą, vidaus administravimo kontrolę ir numatant neigiamų pasekmių prevencijos priemones⁸.

2. Ar rajono švietimo įstaigų veikla planuojama atsižvelgiant į valstybės ilgalaikės raidos strategiją ir kitus strateginio planavimo dokumentus.

3. Ar švietimo veikla plėtojama atsižvelgiant į rajono gyventojams tenkančius naujus iššūkius ir atsiveriančias naujas galimybes: demokratijos ir rinkos ūkio plėtrą, globalizaciją, informacijos gausą, sparčią kaitą, visuomenės išsiskaidymą. Švietimas turi padėti asmeniui ir visuomenei atsakyti į šiuos iššūkius ir pasinaudoti naujomis galimybėmis.

4. Ar atsižvelgiama į visuomenės nariams tenkančius dabarties iššūkius ir Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje apibrėžtus žinių visuomenės, saugios visuomenės ir konkurencingos ekonomikos prioritetus, švietimui tenka ši misija:

4.1. ar padedama asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis bei kurti savo ir bendruomenės gyvenimą;

4.2. ar padedama asmeniui įgyti profesinę kvalifikaciją, atitinkančią šiuolaikinę technologijų, kultūros bei asmeninių gebėjimų lygį, ir sudaryti sąlygas mokytis visą gyvenimą – nuolat tenkinti pažinimo poreikius, siekti naujų kompetencijų ir kvalifikacijų, reikalingų jo profesinei karjerai ir gyvenimo įprasminimui;

⁸ LR Viešojo administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1945

4.3. ar užtikrinama darni, žiniomis grįstą krašto, rajono ūkio, aplinkos ir kultūros plėtra, vidinis ir tarptautinis ūkio konkurencingumas, nacionalinis saugumas ir demokratinė valstybės raidą ir taip stiprinamos žmonių kūrybinės galios;

4.4. ar laiduoja tautos ir krašto, rajono kultūros tęstinumą, nuolatinį kūrimą, tapatybės išsaugojimą, puoselėti šios kultūros atvirumą ir dialogiškumą.

4.5. ar įgyvendindamas šią misiją, švietimas padeda Lietuvos valstybei ir rajono žmonėms pasiekti strateginių tikslų:

4.5.1. įsitvirtinti Vakarų ir vietinės kultūros ir ūkio erdvėje;

4.5.2. plėtoja demokratinę krašto kultūrą;

4.5.3. brandina solidarią pilietinę visuomenę;

4.5.4. stiprina nacionalinį saugumą;

4.5.5. saugo tautinę tapatybę;

4.5.6. kuria ir plėtoja žiniomis grindžiamą konkurencingą ūkį;

4.5.7. užtikrina žmonių užimtumą;

4.5.8. iš esmės mažina socialinę atskirtį ir skurdą.

1.3. Švietimo administravimo specifikos pagrindimas

Švietimo sistemos administraciniai modeliai

Mokslinėje literatūroje neatsitiktinai skiriamas didelis dėmesys struktūrinei švietimo sistemos sudėčiai. Įvairiose šalyse naudojami skirtingi švietimo institucijų struktūrizavimo principai, kurių svarbiausi yra veikiančioje švietimo sistemoje egzistuojantis švietimo lygmenų skaičius. Paprasčiausiame švietimo sistemos modelyje tėra du - mokyklų ir ministerijos lygmenys. Toks švietimo sistemos modelis egzistuoja, pavyzdžiui, Naujojoje Zelandijoje, tačiau pasaulyje panašių pavyzdžių galima rasti palyginus nedaug.

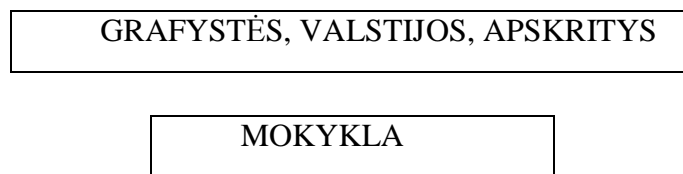
MINISTERIJA

MOKYKLA

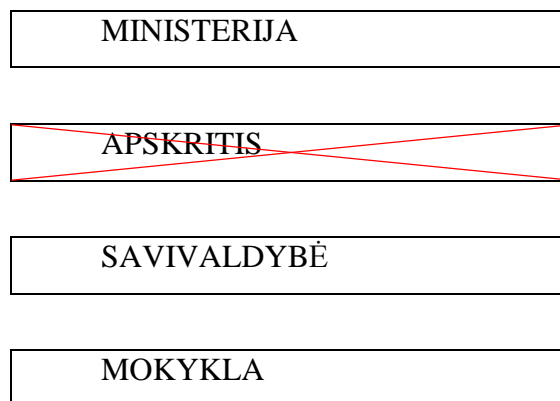
Žymiai labiau yra paplitęs švietimo sistemos modelis, kurį sudaro mokyklų, vietos savivaldybių ir ministerijos lygmenys. Toks modelis iki dešimtojo praėjusio amžiaus dešimtmečio vidurio egzistavo ir Lietuvoje.

Dar vienas variantas, tai mokyklų, vietos ir regioninės valdžios lygmenys. Regioninis lygmuo - tai žemėmis, valstijomis, grafystėmis, apskritimis arba kitaip vadinami teritoriniai dariniai nulemti pasiskirstymas. Tokios sistemos pavyzdžiu yra Jungtinių Amerikos Valstijų švietimo sistema, kurioje visi švietimo reikalai tvarkomi valstijų lygmenyje, o tokia centrinė struktūra kaip federalinė švietimo ministerija neegzistuoja.

Neturintis didelės sklaidos pasaulinėje praktikoje sutinkamas švietimo sistemos modelis, sudarytas iš mokyklų, savivaldybių, regioninių švietimo padalinių ir ministerijos. Toks modelis nuo 1994 metų, priėmus Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymą, įvestas Lietuvos švietimo sistemoje⁹. Toks daugiapakopis modelis yra sudėtingiausias, labai brangus ir reikalauja pakankamai išplėto administracinio aparato.

Priežastys, sąlygojusios daugiapakopės sistemos pasirinkimą įvairiose šalyse, buvo skirtingos, ypatingai dažnai atsirandančios besireformuojančios švietimo sistemos pagrindu ir administracinio personalo didinimo siekiais.

⁹ Lietuvos respublikos apskričių valdymo įstatymas. 1994 m. gruodžio 15 d. Nr. I-707

Regioninės švietimo administravimo politikos sąlygotumas

Šis klausimas aktualus šiuo laikotarpiu todėl, kad pagal regionalizmo idėjos sampratą 1994 m. Lietuvoje buvo įsteigtos apskritys. Pažiūrėkime, ar apskričių atsiradimą nulėmę požymiai buvo būdingi Lietuvai?

Pirmoji priežastis - viena iš būdingiausių priežasčių regionalizmo idėjos įgyvendinimui yra šalies dydis. Šalyse su didele teritorija ir/arba dideliu gyventojų skaičiumi centrinei švietimo struktūrai pernelyg sudėtinga tiesiogiai palaikyti ryšius su gausiais vietos švietimo padaliniais. Ypač sunku, o gal ir išvis neįmanoma tai buvo kolonijinėse valstybėse su toli po įvairias pasaulio dalis išsidėsčiusiomis teritorijomis. Tuo buvo motyvuojamas ir grindžiamas regioninių švietimo padalinių egzistavimas didžiosiose valstybėse.

Antroji priežastis - svarbiu regioninių švietimo padalinių atsiradimo motyvu yra valstybės daugiatautiškumas. Valstybėse, apjungiančiose skirtingų tautybių gyventojus, dažnai buvo kuriamos sąlyginai autonomiškos švietimo sistemos su atskirais regioniniais švietimo valdymo padaliniais. Taip buvo daroma todėl, kad būtų atsižvelgta į specifinius regionų poreikius ir tuose regionuose gyvenančių tautų siekius, ypatingai visuomenės narių viešąją nuomonę bei susiklosčiusias jų tarpe tradicijas.

Trečioji priežastis - ženklūs socialiniai-ekonominiai skirtumai tarp atskirų regionų vienos šalies viduje. Šalyse, kur skirtumai tarp atskirų regionų pakankamai dideli, sunku užtikrinti lėšų perskirstymą tarp regionų ir įgyvendinti unifikuotą švietimo politiką, kur kiekviename regione būtina sava regioninė švietimo politika susieta su regiono finansinėmis galimybėmis ir siekais pagal nuosavas galimybes.

Ketvirtoji priežastis - siejama su demokratijos plėtra šalyje. Tose šalyse, kur regioninė valdžia renkama visuotiniuose rinkimuose, kolegialūs valdymo organai sudaromi iš platesnių gyventojų sluoksnių, atsižvelgiama ne tik į vietos bendruomenių, bet ir į regiono kaip visumos poreikius.

Penktoji priežastis - valdymo decentralizavimo supratimas, kaip regionų suformavimas. Administracinės reformos autoriai, kurie nesiekė radikalių žingsnių švietimo reformų srityje nenorėdami palikti trijų grandžių valdymo manė, kad jie siūlydami tarpinį variantą, kuomet dalis centrinės švietimo valdžios įsipareigojimų perduodama ne vietos, bet regioniniams švietimo padaliniams bus užtikrinta ir decentralizacija ir demokratija.

Švietimo administravimo modelis Lietuvoje

Švietimo administravimo modelio tyrimas sąlygotas tuo, kad tiriamasis laikotarpis sutampa su apskričių veikimo laikotarpiu ir turėjo pakankamai daug neigiamų poveikių šios sistemos vystymuisi. Lietuva nėra vienatautė valstybė, tačiau joje gyvena viena dominuojanti nacija, o tautinės mažumos nėra tokios gausios ir negyvena taip kompaktiškai, kad kiltų teritorinės autonomijos, o tuo pačiu ir autonomiškos švietimo sistemos, būtinybė. Atskiri Lietuvos regionai pasižymi tam tikra specifika, tačiau socialiniai-ekonominiai skirtumai nėra tokie ryškūs, kad reikalautų autonomiškos švietimo politikos. Švietimo demokratizavimo ir platesnių gyventojų sluoksnių įtraukimo argumentas

Lietuvai taip pat netinka, kadangi regioninės valdymo struktūros mūsų šalyje yra ne renkamos visuotinių rinkimų metu, bet skiriamos centrinės valdžios.

Nepasiteisino švietimo sistemos valdymo pertvarkos argumentas steigiant apskritis. Tai rodo ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo straipsnis, nusakantis apskrities viršininko kompetenciją. Pagal dabartinę Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo redakciją apskrities viršininko kompetencija švietimo srityje buvo nusakoma dvylikoje atitinkamo įstatymo straipsnio punktų. Autorės manymu jų turinys anaipol neliudija, jog apskričių atsiradimas sumažino Lietuvos švietimo sistemos centralizacijos laipsnį arba padidino decentralizaciją.

Peršasi išvada, kad netolygus ugdymo įstaigų tinklo ir ugdytinių skaičiaus pasiskirstymas apskrityse nebuvo apspręstas kokių nors racionalaus pobūdžio motyvų ir atsirado atsitiktinai. Toks pasiskirstymas nesudarė galimybių vienodai sėkmingai vykdyti kryptingą švietimo plėtotę visose apskrityse. Kita vertus, panašu, kad regioninės švietimo politikos formavimo funkcija apskritims ir nebuvo numatyta. Dėmesio centre atsidūrė kita - priežiūros - funkcija.

Priežiūros funkcijoms įgyvendinti buvo reikalingi atitinkami darbuotojai, tačiau galime teigti, kad žmoniškųjų išteklių šiam darbui buvo stokojama. Vilniaus apskrityje vienam inspektoriui teko 131 švietimo įstaiga, nors vidutiniškai inspektoriui yra nustatyta prižiūrėti 30 - 40 švietimo įstaigų. Taigi ir priežiūros funkcijų įgyvendinimas apskričių lygmenyje susidūrė su rimtais sunkumais.

Autorės nuomone belieka vienintelis paaiškinimas – apskričių švietimo padaliniai atsirado be jokio racionalaus pagrindimo. Tai bendrosios administravimo reformos, kurios švietimo reformatoriai neplanavo ir kuriai išanksto nesiruošė, rezultatas. Tuometinė Vyriausybė priėmė politinį sprendimą steigti apskritis (manytime, ne paskutinį vaidmenį čia atliko Europos Sąjungos šalyse vis labiau propaguojama regionalizmo idėja), o jau paskui imta galvoti, kokias funkcijas naujai atsiradusiai struktūrai būtų galima suteikti. Apskričių švietimo padalinių atsiradimas suardė funkcijų pasidalijimo tarp atskirų švietimo sistemos grandžių sanklodą. Naujo optimalaus funkcijų pasiskirstymo buvo ieškoma iki apskričių likvidavimo, ir, deja, ne itin sėkmingai, kadangi ir dabartinėje sistemoje dalis švietimo padalinių atliekamų funkcijų dubliuojasi, nesuderinamumo tarp skirtingų švietimo lygmenų problema kol kas tebėra neišspręsta. Iš to, kas pasakyta mūsų nuomone matyti, kad apskričių steigimas padarė Lietuvoje daug žalos švietimo reformos eigai ir jos integracijai į ES erdvę ir jų išlaikymas atnešė didelius finansinius (kasmetinės išlaidos apskričių valdymo sudarė trečdalį milijardo, o jų likvidavimas 18 milijonų litų) bei materialinius nuostolius šaliai bei rajonui.

Švietimo administravimo plėtros scenarijus

Siūlomas scenarijus – apskričių švietimo padaliniai pagrįstai panaikinti¹⁰. Vėl grįžtama prie įprastos Lietuvos švietimo sistemai schemas: ministerija – savivaldybė – mokykla.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl apskričių viršinių administracijų likvidacinių komisijų sudarymo ir veiksmų likviduojant apskričių viršinių administracijas“ 2009 m. gruodžio 23 d. Nr. 1787

Švietimo sistemos valdymas tampa paprastesnis. Susidaro palankios galimybės visiškai arba bent didžiąja dalimi išspręsti funkcijų pasidalijimo tarp skirtingų švietimo sistemos lygmenų problemą. Pagrindinės apskričių švietimo padaliniuose vykdytos – priežiūros – funkcijos perdavimo klausimą galima spręsti įvairiai. Galima dalį gražinant savivaldybėms, kartu kurti nepriklausomą priežiūros (arba inspektavimo) centrą arba centrus. Arba formuoti laikinas inspektorių komandas iš turimo geriausių šios srities specialistų duomenų banko. Tokias funkcijas, kaip aprobavimas ar registravimas, vykdo Juridinių asmenų registrai įstatymuose nustatyta tvarka. O dalis apskrities turėtų įgaliojimų perdavus savivaldybėms, susidaro gera galimybė toliau nuosekliai tęsti prieš dešimtmetį pradėtą švietimo sistemos decentralizacijos procesą. Savivaldybės galės plačiau dalyvauti švietimo politikos formavimo darbe, o regioninė švietimo plėtra, kaip ir buvo numatyta 1992 metų švietimo koncepcijoje, bus suprantama visų pirma kaip savivaldybių lygmens švietimo plėtra. Tokį scenarijų vertiname kaip labiausiai priimtina.

Kaip matome, sparčiai besikeičiančioje Lietuvos švietimo panoramoje regioniniai skirtumai yra reliatyvi sąvoka. Praėjusio dešimtmečio pradžioje regioniniai skirtumai dažniausiai asocijavosi su skirtumais tarp savivaldybių. Praėję dešimtmečiai parodė, kad Lietuvoje ministerija visiškai pajėgi koordinuoti savo veiksmus su savivaldybėmis, kurių skaičius šalyje skaičiuojamas net ne šimtais, bet dešimtėmis. Kaip yra suprantami regioniniai skirtumai dabartiniame etape byloja tai, jog Švietimo įstatymo 52 str. atlikti atitinkami veiksmai susieti su apskričių ir jų vykdytų funkcijų likvidavimu¹¹. Panaikinus apskritis ir perdavus dalį jų vykdytų funkcijų savivaldybėms darbų krūvis savivaldybėse pasikeitė, tačiau papildomo personalo tiems darbams vykdyti turėtų neprireikti, nes mažinama administravimo našta kiekvienai iš pavaldžių valdymo struktūros grandžių.

Decentralizacija yra reformos tikslas. Vietos bendruomenei, mokytojams ir mokyklų vadovams suteikti daugiau galių ir savarankiškumo priimant sprendimus. Tai pažymima ir Valstybinės švietimo strategijos 2003 - 2012 metų nuostatose¹²:

- sustiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą ir kokybę savivaldybių teritorijoje. Savivaldybėms perduodama didelė dalis atsakomybės ne tik už bendrąjį lavinimą, bet ir už profesinį mokymą, specialųjį ugdymą, tęstinį suaugusiųjų mokymąsi. Kiekviena savivaldybė tvarko visų jos teritorijoje gyvenančių vaikų registrą ir koordinuoja pavaldžių mokyklų komplektavimą bei mokinių srautus;
- mokyklos sudaro sutartis su mokiniais ir (ar) tėvais ir prisiima atsakomybę už kiekvieno mokinio ugdymo kokybę;
- sustiprinama aukštųjų mokyklų atsakomybė už studijų kokybę, glaudų ryšį su darbo rinka, regionų ekonominę plėtrą. Didinama jų atskaitomybė visuomenei, nepažeidžiant universitetų

¹¹ Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853

¹² Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“. 2003 m. 07. 04. Nr.IX-1700. Vilnius.

autonomijos principo. Pasiekama racionali pusiausvyra tarp aukštųjų mokyklų autonomijos ir atskaitomybės visuomenei¹³.

Standartų taikymu šalyje siekiama nustatyti pasiektų ugdymo laimėjimų vertinimo vienodumo ir palyginamumo. Daugelyje šalių viešai skelbiami valstybinių egzaminų arba nacionalinio testavimo rezultatai. Nustatant tokius standartus ir viešai skelbiant rezultatus, siekiama parodyti, ko visuomenė gali tikėtis iš ugdymo įstaigų, ir skatinti tėvus kelti mokykloms didesnius reikalavimus.

Švietimo išteklių valdymo tobulinimo srityje vykdant reformas, stengiamasi mokyklas aprūpinti ištekliais, kurie žymiai pagerintų moksleivių laimėjimus, ir užtikrintų geresnį valdymą jau turimų išteklių. Tai būtų vykdoma mokyklas geriau aprūpinant knygomis ir vadovėliais, plėtojant mokomasias televizijos laidas, nuotolinį mokymą, internetą. Taip pat norima, kad su tais pačiais materialiniais ištekliais mokyklos pasiektų geresnių rezultatų.

Mokytojų rengimo ir jų kontingento kokybės gerinimo sferoje šalys, įgyvendindamos tokio pobūdžio reformas, siekia į pedagoginį darbą įtraukti daugiau gabių jaunų žmonių ir gerinti mokytojų rengimą universitetuose ir kolegijose. Taip pat siekiama sukurti veiksmingą kvalifikacijos tobulinimo sistemą. Gabūs žmonės pritraukiami didinant pedagogų atlyginimus, gerinant darbo sąlygas, keliant statusą visuomenėje, labiau jais pasitikint ir mažinant biurokratinis suvaržymus¹⁴.

Finansinių sumetimų pagrindu sukeltos reformos šio pobūdžio pasikeitimus labiausiai palaiko ir skatina Tarptautinis valiutos fondas, Pasaulio bankas ir kitos tarptautinės finansų institucijos. Šios organizacijos siūlo šalims, plėtojančioms savo ekonomiką, mažinti biudžeto deficitą ir perduoti išteklius iš valstybinio sektoriaus privačiajam. Galutinis finansinių sumetimų nulemtų reformų tikslas toks pat kaip ir konkurencijos sukeltų reformų – skatinti darbo našumą. Kartu siekiama gerinti švietimo kokybę ir efektyviau valdyti išteklius. Vykdam tokios rūšies reformas dažniausiai:

a) finansavimo šaltiniai nukreipiami iš aukštesniųjų švietimo lygmenų į žemesnius, nes aukštasis mokslas kainuoja santykinai brangiai, o pagrindinis – santykinai pigiai.

b) privatizuojamas gimnazijos ir aukštosios mokyklos. Pagrindinis šių reformų argumentas – jokia šalis, net ir labai ekonomiškai pajėgi, nesugebės patenkinti sparčiai didėjančio savo gyventojų poreikio mokytis gimnazijose ir universitetuose. Tad norint toliau plėtoti šiuos švietimo segmentus, reikia pasiekti, kad mokymąsi jose bent iš dalies finansuotų patys moksleiviai ir studentai. Pasaulio banko ekonomistai teigia, kad siekiant didesnio ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo, reikėtų vadovautis principu: kuo aukštesnis mokymosi lygmuo, tuo didesnę išlaidų dalį turi padengti patys moksleiviai.

Mažinami visų švietimo lygmenų mokymosi kaštai. Vienas dažniausiai išsakomų siūlymų – didinti klasėse moksleivių skaičių. Pasak Pasaulio banko ekspertų, sutaupytas lėšas verčiau skirti

¹³ Viešojo sektoriaus investicinių projektų rengimo metodika. - Vilnius: Centrinė projektų valdymo agentūra, 2005, 6 p.

¹⁴ Želvys R. ir kt. Švietimo politika ir monitoringas. - Vilnius: Garnelis, 2003. 56 p. – ISBN 9955-428-36-8

vadovėliams ir mokomosioms priemonėms, taip pat mokytojų kvalifikacijos tobulinimui. Autorės nuomone, sutaupytas lėšas būtina reikėtų skirti ir mokytojų atlyginimų didinimui, nes darbas didelėse klasėse neišvengiamai padidina nuovargį, verčia ieškoti naujų, sudėtingesnių bendravimo formų, žymiai daugiau laiko sugaištama įvertinant atsiskaitymų rezultatus.

Lygių galimybių reformos pagrindinis tokio pobūdžio tikslas – sudaryti lygias galimybes gauti išsilavinimą. Lygios galimybės įgyti išsilavinimą leidžia sumažinti visuomenėje esančius socialinius skirtumus, nes išsilavinimas – viena svarbiausių veiksnių, lemiančių žmogaus pajamas ir padėti visuomenėje. Vykdamas šias reformas jos nukreipiamos keliomis kryptimis:

a) pagrindinio išsilavinimo užtikrinimas kuo didesnei daliai gyventojų. Šios reformos itin svarbios besivystančioms šalims, kur daug gyventojų neįgiję jokio arba įgiję labai menką išsilavinimą.

b) geresnių mokymosi galimybių sudarymas tam tikroms gyventojų grupėms: moterims ar kaimo vietovių, nutolusių nuo centrų, gyventojams,

c) mokymosi sąlygų gerinimas didesnės rizikos grupių ir specialiųjų poreikių vaikams. Šias programas paprastai įgyvendina ekonomiškai stiprios šalys. Kuriamos specialios programos neįgalių vaikų integravimui į bendrojo lavinimo mokyklas, programos tautinių mažumų, imigrantų ir socialiai apbleistiems vaikams. Kuriamos jaunimo ir vakarinės mokyklos moksleiviams, pasižymintiems menka mokymosi motyvacija, arba dirbantiems jaunuoliams¹⁵.

„Lietuvos švietimo plėtotos strateginėse nuostatose 2003 - 2012 m.“ III dalyje „Pagrindiniai siekiai“ yra pažymima „kad laiduojamos lygios mokymosi starto galimybės“, taip pat „sukuriamos galimybės efektyviai ugdyti įvairių gebėjimų ir poreikių vaikus“, „pagerinamos sąlygos mokytis ir studijuoti tautinių mažumų vaikams, papildomas dėmesys skiriamas negausių tautinių bendrijų švietimo reikmėms, sudaromos galimybės mokytis ir įgyti išsilavinimą migruojančių šeimų vaikams¹⁶“.

Globalios ekonomikos požiūriu tai yra vertinama nevienareikšmiškai. Viena vertus, papildomos investicijos siekiant užtikrinti lygias galimybes ekonomiškai neatsiperka ir nukreipia finansų srautus iš kitų svarbių šalies gyvenimo sričių. Kita vertus, investuoti į mažesnes pajamas turinčių šeimų vaikų geresnį išsilavinimą yra efektyviau negu į didesnes pajamas turinčių šeimų vaikų išsilavinimą¹⁷. Lygių galimybių reformos, be abejo, yra socialiai teisingos, tačiau brangiai atsieinančios visuomenei, todėl kai kurios šalys tam skiria mažesnę dėmesį, nukreipdamos švietimo reformą į konkurencijos ar finansinių sumetimų nulemtas reformas.

Kaip nurodo daugelis autorių, reforma turi būti sisteminė, pokyčiai turi vykti visose švietimo grandyse. Švietimo reforma nėra greitai įvykdoma, jai būdinga inercija, reformai vykdyti turi būti sutelkti pakankami išteklių: tiek reikiamas finansavimas, tiek naująją reformą siekiantys įgyvendinti švietimo darbuotojai. Įvertinant strategijas galima daryti išvadą, kad tiek centrinės, tiek vietinės

¹⁵ Želvys R. Švietimo vadybos pagrindai. - Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2001. 58 p. - ISBN 9986-19-397-4

¹⁶ Viešojo sektoriaus investicinių projektų rengimo metodika. – Vilnius: Centrinė projektų valdymo agentūra, 2005. 10 p.

¹⁷ Želvys R. ir kt. Švietimo politika ir monitoringas. - Vilnius: Garnelis, 2003. 59 p. – ISBN 9955-428-36-8

valdžios pastangos yra vienodai svarbios, švietimo decentralizacija reikalinga, bet reformą turi inicijuoti centrinės struktūros, palaikyti pagrindinės šalies politinės jėgos. Švietimo reformos pirmajame etape, kai buvo kuriama Tautinė mokyklos koncepcija, tai buvo iniciatyva „iš apačios“. Kadangi po to švietimo reforma buvo vykdoma kaip politinė reforma siekiant reformuoti švietimo sistemą, pakeisti ugdymo turinį; ji buvo pradėta kaip centralizuota reforma, vykdoma „iš viršaus“. Į reformą įsijungus visoms švietimo grandims, ji vėl sulaukė iniciatyvų ir iš „apačios“. Sėkmei pasiekti būtinas ryšys su aplinka, renkantis įgyvendinimo strategijas reikia atsižvelgti į interesų grupes, kurios arba palaiko reformą, arba yra priešiška nusiteikę. Švietimo politiką vis labiau veikia globalizacijos procesai.

Autorės nuomone atlikta užsienio valstybių pažangaus patyrimo mokslinės minties analizė byloja apie tai, kad nei vienoje iš nurodytų šalių nėra visiško atitikmens suformuluotoms ES gairėms, kuriomis vadovaujantis kaskart daugiau atsakomybės linkstama perduoti pačiai švietimo įstaigai, patikint jai ugdymo kokybę ir jos įsivertinimą, o kitiems švietimo valdymo lygmenims - savivaldybių, valstybės - turėti besiformuojančios švietimo įvairovės kokybės vadybos instrumentus, derančius su švietimo įstaigų turimais kokybės vadybos svertais.

Tampa aktualu matuoti ir lyginti valstybių švietimui skiriamus išteklius, juos periodiškai fiksuoti ir naudoti vadybinėje praktikoje. Ugdytinių švietimą vykdyti remiantis naujausiais, šiuolaikiškiausiais naujų technologijų sukuriama mokymo ištekliais - mokymo priemonėmis, technologijomis, alternatyviais ugdymo, informacijos šaltiniais, todėl nuolatos aktualu matuoti, vertinti, kaip švietimas į šį iššūkį atsiliepia, kaip šiuos iššūkius priima visuomenės nariai.

II. TYRIMO METODOLOGIJA IR METODIKA

2.1. Švietimo sistemos vystimosi funkcijos, sritys, principai ir kriterijai

Metodologija, kaip mokslinė teoriją nagrinėja mokslinio pažinimo procesą (bendraja metodologine prasme) ir jo principus (bendramokslinės metodologijos prasme) bei mokslinio tyrimo metodus ir techniką. Metodologijos paskirtis šiuo atveju, kaip žinių sistemos, aprašyti kaip funkcionuoja švietimo sistema, bei atskleisti jos struktūrą, ir normatyvinę (perskriptyvinę) bazę, formuoti paties mokslinio pažinimo proceso reikalavimus ir atsakyti į klausimą, koks turi būti mokslinis pažinimas.

Šiame konkrečiame tyrime apsiribosime tuo, jog visų pirma svarbu išskirti ir apibrėžti tyrimo koncepciją, t.y. tą pagrindinę idėją ir tuos pagrindinius teorinius teiginius, kuriais remiantis buvo sumanytas tyrimas, ir nusakysime tyrimo metodus, nes, paprasčiau tariant, metodologija suprantama ir kaip tyrimo metodo panaudojimo logika, t.y. nurodanti, kuo būtent pagrįstas kurio nors metodo pasirinkimas. Nuo tinkamai pasirinktos tyrimo metodologijos priklauso ir paties darbo sėkmė, mokslinės analizės turinys ir jo apibrėžtumas. Šios metodologijos parengimui buvo naudotasi viešojo administravimo tyrimo metodologija¹⁸.

Švietimo sistemos vystimosi funkcijos

Remiantis valstybinės svarbos viešo intereso poreikiu bei tokių poreikių potencialu išskiriamos tokios valstybinės svarbos švietimo funkcijos:

Ilgalaikių valstybės tikslų įgyvendinimas. Kadangi valstybinės svarbos švietimo sistemos poveikis, dėl jų visuotinio ir svarbos yra ilgalaikis, todėl jie analizuojami ir vertinami kaip ilgalaikių valstybės tikslų įgyvendinimo sudedamoji dalis.

Efektyvaus bei greito valstybės prioritetinių projektų įgyvendinimo užtikrinimas. Valstybinės svarbos švietimo sistemai statuso suteikimas valstybės prioritetiniams tikslams pasiekti, šiai sistemai turi būti sukurtos išskirtinės įgyvendinimo sąlygos, kurios užtikrintų, švietimo sistemos funkcionavimą efektyviausiu ir kokybiškiausiu galimu būdu.

Konkrečių, valstybės plėtrą stabdančių, problemų sprendimas. Dėl darbo rinkos bei viso ūkio funkcionavimo netobulumo ar kitų veiksnių nulemtos problemos, kaip švietimo - mokslo - verslo bendradarbiavimo trūkumas turi būti labai efektyviai sprendžiamos, negatyvus poveikis neutralizuojamas.

Konkrečių, valstybinio lygmens tikslams pasiekti reikalingų, išteklių (žmogiškųjų, finansinių, materialinių) koncentravimas. Valstybinės svarbos švietimo sistema, sujungdama

¹⁸ Viešojo sektoriaus investicinių projektų rengimo metodika. - Vilnius: Centrinė projektų valdymo agentūra, 2005.

mažesnius, pavienius, labai konkrečioms užduotims vykdyti nukreiptus švietimo struktūros elementus, užtikrina, kad visi mažesni struktūriniai padaliniai gautų tinkamus išteklius, reikalingus jiems keliamų tikslų įgyvendinimui. Tik užtikrinus, kad visos kompleksinio švietimo sistemos dalys ir ypač švietimo įstaigos turės išteklius, reikalingus joms įgyvendinti, galima tikėtis sėkmingo viso švietimo sistemos funkcionavimo.

Tarptautinių šalies įsipareigojimų vykdymo užtikrinimas. Šalies tarptautinių įsipareigojimų vykdymas yra privalomas šaliai, savivaldybei, švietimo įstaigai, todėl jie turi būti vykdomi savalaikiai ir sėkmingai. Tam tikrais atvejais šalies įsipareigojimai yra susiję su Europos reikšmės direktyvų švietimo srityje įgyvendinimu, t.y. tarptautinio švietimo sistemos dalies įgyvendinimu Lietuvoje. Tokios švietimo sistemos dalies neįgyvendinimas gali lemti viso tarptautinės švietimo sistemos nesėkmę, todėl jos įgyvendinimas yra ypatingas prioritetas.

Siekiant užtikrinti sėkmingą šalies tarptautinių įsipareigojimų vykdymą, švietimo sistemos reorganizavimui suteiktas valstybinės svarbos statusas.

Švietimo sistemos valstybinės svarbos statusas apima valstybei svarbių programų įgyvendinimą, naudojant kompleksą susijusių priemonių, kurios lemia valstybinės svarbos sistemų funkcionavimo sėkmę.

Valstybinės svarbos švietimo sistemos sėkmę galima būtų vertinti pagal tai, kaip sėkmingai šios sistemos įstaigos pasiekia jiems iškeltus tikslus. Kaip ir bet kurių kitų sistemų sėkmę lemia bendri dalykai, tokie kaip geras planavimas, efektyvus ir lankstus valdymas, pakankamas finansavimas ir šiame darbe bendrųjų švietimo sistemos sėkmę lemiančių veiksnių nenagrinėsime ir dėmesį sutelksime į specifinius, tik rajono švietimo sistemai būdingus, sėkmę lemiančius veiksniai. Tokiais specifiniais veiksniais yra:

Teisinė bazė. Valstybinės svarbos švietimo sistemos išskirtinumas tame, kad turi didelį socialinį–ekonominį poveikį, todėl teisinė bazė turi ne tik netrukdyti švietimo sistemos funkcionavimui, tačiau turi būti sudarytos išskirtinės teisės tokioms sistemoms funkcionuoti, Patvirtinta valstybinės svarbos programa atspindinti tolimesnę Lietuvos valstybės švietimo raidą 2007 - 2013 metų laikotarpiui. Panašios lengvatos turėtų būti įteisintos ir kituose teisės aktuose.

Efektyvus ir lankstus valstybinių institucijų dalyvavimas švietimo sistemos tikslų įgyvendinime (aktyvus bendradarbiavimas, greitas kylančių problemų sprendimas, negatyvių poveikių neutralizavimas). Įgyvendinant valstybinės svarbos prioritetus, pirmumo teisė jiems turi būti teikiama ir valstybės institucijose, įgyvendinančiose tokias programas. Valstybinės svarbos programoms reikalingi sprendimai turi būti priimami išimties tvarka ir per išskirtinai trumpą laikotarpį.

Kiekvienai programai turi būti priskirtas koordinatorius, tiesiogiai atsakingas už programos įgyvendinimą ir atskaitingas tiesiogiai LR Vyriausybei respublikos mastu, o rajono -

savivaldybei. Programų koordinatoriais galėtų būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys bei iš fizinių, ir/ar iš juridinių asmenų sudaryti valdymo organai (tarybos, valdybos ir pan.).

Pakankami valstybės finansiniai ištekliai. Kaip ir visose programose, švietimo programos sėkmė labai dažnai priklauso nuo pakankamo ir savalaikio finansavimo. Švietimo programai įgyvendinti reikalingi finansiniai ištekliai turi būti iš anksto numatyti atitinkamų valstybės institucijų biudžetuose. Būtina iš anksto nustatyti tvarką, kuria remiantis bus finansuojamas papildomas, nenumatytas lėšų poreikis (jei toks atsirastų).

Aiškūs ilgalaikiai valstybės plėtros prioritetai. Siekiant, kad valstybinės svarbos programa būtų pripažinta kaip pati reikalingiausia, ji turi atitikti aiškiai identifikuotus valstybės plėtros prioritetus. Šie prioritetai yra svarbūs ne tik priimant sprendimus dėl valstybinės svarbos statuso suteikimo, tačiau ir vėliau, jau įgyvendinant programą, mažinama rizika, kad programos įgyvendinimo metu nesumažės jos poreikis ar „prioritetiškumas“.

Valstybinės svarbos programa leis pasiekti didžiausią naudą tik tuomet, kai bus nukreipta į ilgalaikių ir aiškiai identifikuotų prioritetinių valstybei krypčių plėtrą.

Politinis stabilumas. Valstybinės svarbos švietimo programa, dėl savo dydžio bei svarbos visada turės ir politinį „atspalvį“. Dideli finansiniai ir žmogiškieji ištekliai nukreipti į tokių programų įgyvendinimą gali turėti didelės naudos, jei programa bus sėkmingai įgyvendinta, tačiau nesėkmės atveju žala taip pat bus didelė. Todėl labai svarbu, kad programa būtų „politiškai pageidaujama“, nes priešingu atveju net ir geriausiai suplanuota programa bus pasmerkta nesėkmei.

Valstybinės svarbos švietimo programos sritys

Taigi bendrame valstybinės svarbos programų komplekse yra švietimas, kuriam būdingos bendros Lietuvos strateginiuose dokumentuose bei ES direktyvose nurodytos prioritetinės programų kryptys:

- didinti gyventojų ekonominį aktyvumą ir užimtumą, skatinti aukštos kvalifikacijos darbo vietų kūrimą ir užtikrinti lygias galimybes visiems dalyvauti darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime;
- spartinti augimą ilguoju laikotarpiu, siekiant sumažinti išsivystymo netolygumus tarp Lietuvos ir ES vidurkio;
- sudaryti visas reikalingas prielaidas vietos plėtros potencialui stiprėti ir atsiskleisti;
- užtikrinti prieinamas ir aukštos kokybės esmines švietimo, valstybės įgyvendinančių institucijų teikiamas paslaugas, nestacionarias socialines paslaugas ir paslaugas neįgaliesiems;
- tiekti geresnės aplinkos kokybės, ypatingą dėmesį skiriant energijos panaudojimo bei informacinių technologijų sklaidos efektyvumui didinti švietimo sektoriaus veikloje.

Valstybinės svarbos programų bruožai bei principai

Valstybinės svarbos programų statusas suteikiamas tik išskirtinėms programoms, kurios savo savybėmis bei socialine–ekonominė nauda visuomenei išsiskiria nuo kitų programų. Identifikuojant švietimo programai išdėstytus kriterijus pagrindiniais švietimo programos bruožais būtų:

- Išskirtinumas;
- Svarba;
- Dydis;

Aiškliai identifikuotas ilgalaikis (pastovus) šalies interesas.

Švietimo programos pripažinimo valstybinės svarbos programa kriterijai

Siekiant programą pripažinti valstybinės svarbos programa nustatyti bendri ir aiškūs kriterijai, kuriuos atitinkanti programa yra pripažįstama valstybinės svarbos.

Remiantis Lietuvos ir užsienio šalių patirtimi, net ir nustačius labai konkrečius ir detalius kriterijus, ne visada galima identifikuoti reikiamas programas.

Rekomenduojama tyrėjų nuomone švietimo programos įgyvendinimo vertinimą vykdyti atliekant programų edukologinio ir socialinio-ekonominio poveikio matavimą. Abiejų vertinimų rezultatai turi būti teigiami.

Tyrėjų nuomone siūlomi šie švietimo programos vertinimo kriterijai: (nuorodoje šaltinis šių kriterijų ES direktyvos)¹⁹ (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Švietimo programos vertinimo kriterijai

Nr.	Kriterijus	Edukologinis vertinimas	Poveikio vertinimas
1.	Programos vertė	X(+)	
2.	Programos aprėptis	X(+)	
3.	Programos atitikimas strateginiams dokumentams	X(+)	
4.	Programos svarba	X(+)	
5.	Programos įgyvendinimo respublikinis aspektas (savivaldybės švietimo programa yra respublikinės programos dalis Lietuvoje)	X(+)	
6.	Programos socialinis-ekonominis efektas		X(0)

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

¹⁹ Viešojo sektoriaus investicinių projektų rengimo metodika. - Vilnius: Centrinė projektų valdymo agentūra, 2005.

7.	Pritraukta tiesioginių užsienio investicijų		X(+)
8.	Pritraukta privačių investicijų		X(0)
9.	Programos indėlis į šalies sisteminės švietimo - socialines-ekonomines reformas		X(+)
10.	Visuotinės kokybės vadybos diegimas		X(+)

Programos poveikio vertinimą atlieka tyrėjas, suteikdamas kiekvienam kriterijui „teigiamą (+)“, „neutralų (0)“ ar „neigiamą (-)“ įvertinimą. Programos vertinimams pagrįsti pateikiami aprašai su visa pagrindžiančia vertinimą (statistine) informacija.

2.2. Tyrimo metodikos švietimo įstaigų veiklos administravimo efektyvumui nustatyti teisinis pagrindimas

Švietimo įstaigų veiklos tyrimo metodikos įstatyminis pagrindas.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare suponuoja būtinybę Lietuvos švietimui įsilieti į Europos švietimo erdvę. Lietuvos švietimo įstaigos turi garantuoti ne menkesnę nei Europos šalių ugdymo kokybę ir sukurti jai prielaidas, o šalies švietimo sistema turi padėti spręsti valstybės kultūrinio ir ekonominio konkurencingumo uždavinius. Švietimo sistemai iškyla būtinybė teikti švietimo kokybės ataskaitas pagal Europos Sąjungos struktūrą (Europos Komisijos, EURYDICE tinklo, EUROSTAT'o), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD), UNESCO nustatomus švietimo kokybės matuoklius. Todėl būtina turėti nacionalinę švietimo kokybės rodiklių sistemą, kuri leistų nuolatos matuoti atitinkamas švietimo sritis ir pagal Europos struktūrą, pasaulio šalių švietimo organizacijų nustatytus rodiklius lyginti šalies švietimo būklę su kitu Europos Sąjungos, pasaulio šalių švietimo būkle.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (1998 m. redakcija) 34 straipsnio 5 dalis nurodo būtinybę informuoti “visuomenę ir valstybines valdžios institucijas apie Lietuvos ir atskirų jos regionų švietimo būklę, švietimo įstaigų teikiamo ugdymo kokybę”²⁰. Švietimo būklę ir jos kokybę privalome nuolatos matuoti. Todėl būtina suformuoti švietimo kokybės matuoklius-rodiklius (tarptautinis terminas - indikatorius), kuriais galima būtų matuoti ir švietimo įstaigos ugdymo kokybę, ir atskirų švietimo rajonų, regionų, ir šalies švietimo sistemos kokybę.

²⁰ Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kolegijos 1998 m. lapkričio 26 d. nutarimas Nr.38 “Dėl švietimo reformos antrojo etapo prioritetų” paskelbė, jog vienas iš prioritetų yra švietimo kokybė²¹. Jai apibūdinti ir matuoti būtina nacionalinė švietimo kokybės rodiklių sistema.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr.764 “Dėl socialinių ir pedagoginių vaikų mokymosi sąlygų sudarymo programos ir bendrojo ugdymo modernizavimo programos patvirtinimo” minėtas programos patvirtino²². Tarp išsamių bendrojo ugdymo programos uždavinių numatyta “kurti vientisą švietimo monitoringo sistemą”. Monitoringo sistemai reikšmingi duomenys apie švietimo būklę tegali būti renkami nustatytų švietimo kokybės matuoklių-rodiklių sistemos pagrindu. Švietimo kokybės rodikliai yra monitoringo turinys²³.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000 m. vasario 22 d. įsakymu Nr.159 “Dėl mokyklos audito rengimo” patvirtintas mokyklos audito metodikos rengimo projektas, mokyklos vidaus ir išorės audito rodiklių projektas²⁴. Vykdomas mokyklų audito bandomasis projektas. 2000 m. gruodį paskelbtas “Bendrojo lavinimo mokyklos audito metodikos” projektas. Patvirtinus galutinį metodikos variantą, mokyklos pradėjo matuoti savo teikiamą ugdymo kokybę pagal nustatytus vidaus ir išorės audito kokybės rodiklius.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. sausio 18 d. įsakymu Nr.73 patvirtinta “Mokymo kokybės vertinimo profesinėse mokyklose tvarka”, numaćiusi išorinį profesinių mokyklų vertinimą (auditą) atlikti remdamasi vidinio mokyklų audito išvadomis²⁵.

Švietimo kokybės samprata

Nėra visuotinai nustatytos švietimo kokybės sampratos. Bendriausia prasme švietimo kokybe laikytini švietimo klientų (švietime dalyvaujančių asmenų, visuomenės), profesionalų (pedagogų, švietimo įstaigų vadovų, švietimo valdymo lygmenų specialistų, švietimą aptarnaujančios infrastruktūros specialistų, mokslininkų) ir politikų susitarimai dėl švietimo tikslų (vertybių, modelių, kurių įkūnijimo siekiame), jų siekimo būdų (kaip, kokiais ištekliais, darbų paskirstymas ir jų atlikimo laikas ir pan.)²⁶ ir pasiekimų įvertinimo kriterijų (laukiamų rezultatų) bei sutartinių tikslų pasiekimo laipsnis. Susitarimus dėl švietimo kokybės dabartinėmis sąlygomis apsprendžia trys esminės veiksmų grupės.

- Asmens švietimo poreikiai: dabartiniai poreikiai, ateities - artimos ir tolimos – lūkesčiai;

²¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kolegijos 1998 m. lapkričio 26 d. nutarimas Nr.38 “Dėl švietimo reformos antrojo etapo prioritetų”.

²² Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr.764 “Dėl socialinių ir pedagoginių vaikų mokymosi sąlygų sudarymo programos ir bendrojo ugdymo modernizavimo programos patvirtinimo”. Švietimo kokybės rodikliai yra monitoringo turinys.

²³ Davulis G. Valstybės ekonominė politika: [recenzija] // Intelektinė ekonomika = Intellectual economics : mokslo darbų žurnalas. 2007, Nr. 1, 12-21 p. ISSN 1822-8011.

²⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000 m. vasario 22 d. įsakymas Nr.159 “Dėl mokyklos audito rengimo”

²⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. sausio 18 d. įsakymas Nr.73 “Dėl mokymo kokybės vertinimo profesinėse mokyklose tvarkos”

²⁶ Viešojo sektoriaus investicinių projektų rengimo metodika. - Vilnius: Centrinė projektų valdymo agentūra, 2005.

- Lietuvos visuomenės, valstybės, kultūros dabarties poreikiai, ateities - artimos ir tolimos - lūkesčiai, visuomenės ir valstybės tikslai ir raidos kryptys;
- Europos, pasaulio švietimo raidos dabartinės tendencijos ir ateities iššūkiai.

Pirmosioms dviem veiksmų grupėms visuomet atliepia konkrečios valstybės švietimo sistemos tikslai. Todėl Lietuvos švietimo kokybės rodiklių sistema ir susitarimai dėl švietimo kokybės orientuojami į tokius Lietuvos švietimo sistemos tikslus. Taigi švietimo kokybės matavimo ir susitarimų dėl jos atveju vietos, t.y. švietimo įstaigos lygmuo lenkia regionų ir nacionalinį lygmenį. Ugdymo kokybė - sudedamoji švietimo kokybės dalis, laiduojama švietimo įstaigos lygmeniu. Jos matavimo rodikliai - sudedamoji švietimo sistemos kokybės rodiklių dalis.

Rodiklio samprata ir rodiklių paskirtis.

Nėra vieningos švietimo kokybės rodiklio sampratos. Lietuvos edukologų vartojamos nuo 2001 m. tokios rodiklio apibrėžtys:

- *politškai svarbi statistika*, teikianti informaciją apie sąlygas, stabilumą ar pokyčius švietimo sistemos veikloje arba atskirus jos funkcionavimo aspektus²⁷.
- *diagnozavimo įrankiai*, kurie leidžia švietimo politikams efektyviai paveikti regionų švietimo veiklą²⁸.
- *matavimo instrumentas*; tiksliau arba ne taip tiksliai ką nors nurodo, išskiria; instrumentas stebimo objekto būsenai, kiekybinei ar kokybinei charakteristikai atvaizduoti; indikatorius niekada negali suteikti kieno nors pilno aprašymo, jų vertė išskyla tada, kai reikia padaryti greitą apžvalgą²⁹.
- *įrankis*, kuris įgalina vienu metu ir parodyti švietimo sistemos būklę, ir informuoti apie ją švietimo bendruomenę visais lygmenimis - nuo mokyklos iki šalies³⁰.
- Rodiklių sąvokos apibrėžtis priklauso nuo įsivaizduojamos rodiklių paskirties. Šiame tyrime modeliuojama tokia švietimo kokybės rodiklių paskirtis:
- Identifikuoti aktualiausius matuojamus švietimo būklės ir švietimo poveikio *fenomenus*, pasirinktus atsižvelgus į Lietuvos švietimo tikslus.
- *Aprašyti švietimo sistemą*, atspindint švietimo kontekstą, kuris sudaro pagrindą lyginti skirtingus švietimo parametrus, pateikiant švietimo aspektus laiko požiūriu, lyginant duomenis, atskleidžiant skirtumus ir nukrypimus, išprovokuotus geografinių, socialinių, demografinių, kultūrinių aspektų.
- *Teikti analizės pagrindu* informaciją visiems švietimo valdymo lygmenims, visuomenei.

²⁷ Puškorius S. Sprendimų priėmimo teorija. Kiekybiniai metodai. Vilnius: V: LTU, 2001, 150 p.

²⁸ Seeing Through Statistics-Utts-Ebook. Acrobat Document. Modified 2000. 10. 06.

²⁹ Gordon G., Pressman J., Cohn S. Quantitative Decision Making for Business. – Third Edition. Prentice Hall: Englewood Cliffs, N107632. 1990, 650 p.

³⁰ Turban E., Meredith J. R. Fundamentals of Management Science. Fifth Edition. IRWIN: Homewood II 60430. – Boston, MA 01116. 1991.

- *Analizuoti švietimą atskleidžiant priežastinius ryšius, kurie slypi funkcionuojančioje sistemoje.*
- *Teikti statistines ir analitines žinias Europos Sąjungos struktūroms, UNESCO, EBPO apie aktualius visuomenės raidos ir švietimo sistemos aspektus, sudaryti galimybes patiems ir ES, UNESCO struktūroms, EBPO palyginti Lietuvos švietimo raidą su ES šalių švietimo raida.*

Švietimo kokybės rodikliai yra *monitoringo įrankiai ir priemonė* suprasti švietimo sistemai kaip visumai ir jos saitams su kitomis visuomenės raidos sritimis.

Atsižvelgus į šalies švietimo kokybės veiksnius ir švietimo kokybės rodiklių modeliuojamą paskirtį, siūloma tokia švietimo kokybės rodiklio sąvokos apibrėžtis: švietimo kokybės rodiklis - kokybei matuoti ir aprašyti naudojamas informacinis/statistinis ir/arba aprašomasis matmuo, parodantis švietimo sistemos, atskiro posistemio ar atskiros srities, regiono, švietimo įstaigos būklę ir informuojantis apie ją visų švietimo lygmenų bendruomenę, visuomenę, politikus, Europos Sąjungos struktūras, kurioms Lietuva išipareigojusi sutarčių ar narystės pagrindą, sudarantis prielaidas analizuoti švietimo būklės priežastims ir pasekmėms, prognozuoti raidos perspektyvai.

Šio mokslinio darbo autorė siūlo švietimo kokybės rodikliais laikyti Švietimo programos įgyvendinimo eigos esminių požymių fiksavimą statistine (vienetinių ir integralinių rodiklių) forma, priimtina palyginimui įstaigos, rajono, respublikos ir tarptautiniu lygmeniu. Kaip daugiamačio ugdymo proceso kokybės fiksavimo ir matavimo rodiklius grupuoti į: ugdytinio pasiekimus išsavinant mokymo programą, ugdymo sąlygas, ugdytojų kvalifikacinį lygį, jų darbo metodus bei išorinę aplinką.

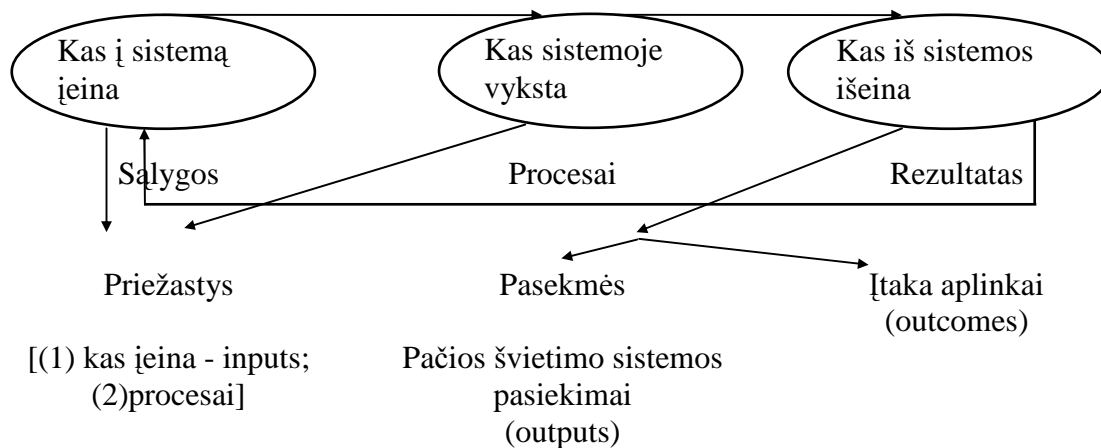
Švietimo kokybės rodiklių sistema - švietimo kokybės valdymo įrankis.

Švietimo kokybės rodiklių sistema veiklos efektyvumui išreikšti klasifikuojama pagal švietimo sistemos modelio veikimo principus: sąlygos - veikla / procesai – rezultatai³¹. Tokio principo privalumai tame, kad:

- Įgalina pateikti rodiklius loginiais ir empiriniais ryšiais susaistyta sistema;
- Sudaro sąlygas sistemingai tobulinti duomenų bazines, planuoti trūkstamus duomenis;
- Palengvina galimybes atlikti švietimo sistemos, posistemų, rajonų, atskirų švietimo sričių, švietimo įstaigos būklės priežasčių / pasekmių (kauzalinę) analizę ir pateikti validų sistemos būklės atspindėjimą tokia logine seka³² (žr. 1 pav.):

³¹ Craford, P. Syntetic Indices: A Method for Evaluating Aid Project Effectiveness. Evaluation, London: Sage Publications, 2004, Nr. 10(2), 175-192 p.

³² Turban E., Meredith J. R. Fundamentals of Management Science. Fifth Edition. IRWIN: Homewood II 60430. – Boston, MA 01116. 1991.

1 pav. švietimo sistemos modelio veikimo principai.

Teikia informaciją apie tai, kaip atskiri proceso komponentai per rodiklių sistemą papildo vienas kitą kurdami bendrą vaizdą ir atskleisdami priežasties/pasekmės ryšius³³.

Rodiklių sistemos teikiama švietimo būklės statistinė ir interpretacinė vertė yra didesnė nei būtų teikiama paskirų sistemos ryšiais nesusaisytų rodiklių³⁴.

³³ Кендалл М. Дж., Стьюарт А. Многомерный статистический анализ и временные ряды. Издательство “Наука”, Главная редакция физико-математической литературы, Москва, 1976, 176-184 p.

³⁴ Turban E., Meredith J. R. Fundamentals of Management Science. Fifth Edition. IRWIN: Homewood II 60430. – Boston, MA 01116. 1991, 101p.

III. ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO MOKSLINĖS MINTIES ISTORIJA IR VERTINIMAS

3.1. Švietimo įstaigų efektyvumo sampratos mokslinės minties analizė

Tautos ateitis priklauso nuo jos švietimo sistemos išvystymo laipsnio ir kokybės. Išsilavinimo kokybė, matuojama ugdymo proceso metu įgytomis žiniomis, gebėjimais ir įgūdžiais bei įgytomis vertybinėmis nuostatomis. Švietimo įstaigų misija yra išugdyti asmenybes, turinčias pakankamai gebėjimų, įgūdžių ir tvirtas dorovines nuostatas, leidžiančias aktyviai dalyvauti tautos ir valstybės gyvenime. Pačios aktualiausios problemos – tai mokyklos nesugebėjimas suteikti vienodas mokymo galimybes visiems jaunuoliams, reikalavimas atskleisti ir ugdyti visas asmens galimybes ir būtinybė, kad mokymo programos, metodai bei administravimas būtų šiuolaikiški.

Mokslinėje literatūroje keliamos įvairiausios versijos, kas skatina tobulėti ir kaip to siekti. Ar šiuolaikinė mokymo įstaigų sistema yra pasiruošusi ugdyti visus vienodai ir efektyviai? Kas pagaliau yra efektyvi mokykla, efektyvus švietimo įstaigų darbo administravimas? Kas yra mokyklos tobulinimas ir koks jo ryšys su kaita socialinių-ekonominių procesų? Ar visada kaita veda prie tobulėjimo? Į visus šiuos klausimus yra gausybė atsakymų bei nuomonių. Seymouras Sarasonas (1971)³⁵ manė: „Juo labiau kas nors keičiasi, tuo labiau lieka nepasikeitę“. O Fullan M.G.(1991)³⁶ pabrėžia: „Sėkmingą mokyklos tobulėjimą lemia kaitos esmės suvokimas praktiniu lygiu ir tinkamai pasirinkta strategija, garantuojanti naudingus pokyčius“. Taigi šiame darbe panagrinėsime mokslinius darbus švietimo įstaigų efektyvumo klausimais ir kokiomis priemonėmis būtų galima jį pasiekti, kas yra tobulėjimas ir kodėl reikia jo siekti?

Tiriant švietimo įstaigų administravimo efektyvumą pirmoje eilėje išsiaiškinta pačios švietimo įstaigos efektyvios veiklos samprata, o po to aiškintasi administravimo, kaip išorinio ir vidinio poveikio į tobulinimo mechanizmą bei įtakojimo pastarojo į išorinį poveikį.

Kalbant apie švietimo įstaigų efektyvumą aišku, kad nėra visoms šalims narėms bendro šio sąvokos apibrėžimo. Tai pagrindinė švietimo įstaigų efektyvumo problema. Ką iš tikrųjų administravimo efektyvumas reiškia ir ar tą patį skirtingiems žmonėms? Paprastai administravimo efektyvumas apibrėžiamas taip – tai trokštamo tikslo ar rezultato gavimas. Levine D. (1980)³⁷ kyla klausimas – kieno trokštamo? Formuojant administravimo efektyvumo apibrėžimą, reikia pasirinkti kurią nors iš konkuruojančių vertybių. Išsiaiškinti, ką mokytojai laiko svarbiais mokymosi rezultatais, nebūtinai tam pritartų mokiniai, tėvai, administratoriai, vietos bendruomenė, valdžia ar žiniasklaida.

³⁵ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. – Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 66 p.

³⁶ Ten pat, 77 p.

³⁷ Ten pat, 89 p.

Taip pat galimas daiktas, kad kuri nors iš minėtų grupių ar net visos savaip supranta administravimo efektyvumą arba kurios nors grupės nariai tarp savęs nesutaria dėl švietimo įstaigų veiklos efektyvumo apibrėžimo. Neradus bendro apibrėžimo, kaip tada efektyvumą apibūdinti? Mokyklos lygiu visi suinteresuotieji turi pasirinkti vieną apibrėžimą ir sutarti dėl trokštamų rezultatų. Svarbiausiu elementu šioje sistemoje vis tik yra užtikrinimas pačios mokyklos veiklos efektyvumo. Moksliniame leidinyje „Mokyklos klausimai“ Mortimore P. (1989)³⁸ teigia, jog efektyvumo tyrėjai mėgina įrodyti, kad mokyklos iš tiesų skiriasi. Mokyklos efektyvumo tyrėjų tikslas – išsiaiškinti ar moksleivių rezultatams turi įtakos nevienodi ištekčiai, procesai, organizacinė struktūra, o jei taip kokios. Galiausiai mokyklos efektyvumo tyrėjai bando nusakyti, kokia mokykla yra efektyvi ir, kaip jos efektyvumo siekti. Tačiau efektyvumas nėra apibūdinamas kaip rezultatų kokybė. Edmonds R.R. (1989)³⁹, vienas pirmųjų mokyklos efektyvumo šalininkų, suderino kokybės – pagrindinių įgūdžių įvaldymo – ir kaitos apibrėžimą: „Aš noriu, kad efektyvi mokykla sudarytų vargšų vaikams sąlygas įgyti bent minimumą tų pagrindinių mokyklos teikiamų žinių, kurios dabar laikomos minimumu vidurinės klasės vaikams“. Edmonds mintys paplito po visą pasaulį; daugelis tyrėjų pabrėžė lygybės svarbą. Iš esmės pagrindinė mokyklos efektyvumo judėjimo mintis yra ta, kad visi vaikai pajėgūs mokytis. Paskiausi tyrimai leidžia praplėsti efektyvumo sąvoką. Atsižvelgiant į aplinkos įtaką mokinių pažangumui, pagrindinis dėmesys, iki šiol skirtas rezultatams, dabar nukreiptas į pažangos tyrimą. Mortimore P.(1989)⁴⁰ apibendrina: „Efektyvi mokykla yra ta, kurios moksleiviai daro didesnę pažangą, negu būtų galima tikėtis iš jos kontingento“. Šis apibrėžimas grindžiamas pridėtine mokyklos verte. „Pridėtinės vertės“ terminas reiškia tą papildomą indėlį, kuri mokykla prideda prie mokinių jau turimų žinių ir aplinkos veiksnių. Jei mokinių rezultatai pranoksta lūkesčius, turime pridėtinę vertę. Tyrėjų nuomonės skiriasi, ar, kalbant apie efektyvumą, daugiausia dėmesio reikia skirti „rizikos“ grupei, ar siekti visų vaikų žinių kokybės. Aišku, nuo apibrėžimo priklauso efektyvumo tyrimų kryptis, kuri savo ruožtu lemia jų rezultatus. Manoma, kad mokyklą galima laikyti efektyvia jei ji:

- Siekia visų moksleivių pažangos, nepaisydama jų padarinių žinių ir aplinkos veiksnių;
- Užtikrina, kad kiekvienas mokinsys pasiektų aukščiausią iš galimų lygį;
- Skatina visokeriopą moksleivių tobulinimą;
- Metai iš metų tobulėja.

Taigi turi būti vertinami ne tik mokinių rezultatai, bet ir jų elgesio, lankomumo, nusikalstamumo, pažiūrų, savivokos. Nes nūdienos pasauliui reikia jaunuolių, kurie moka dirbti lanksčiai ir kūrybiškai, geba spręsti problemas ir bendradarbiauti. Neužtenka vien skaityti, rašyti ir skaičiuoti, kad ir kokie reikšmingi būtų šie pamatiniai įgūdžiai.

³⁸ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. – Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 34 p.

³⁹ Ten pat, 46 p.

⁴⁰ Ten pat

Efektyvių mokyklų bruožai. Sammons P.(1995)⁴¹ išskyrė vienuolika efektyvių mokyklų bruožų:

- Profesionalus vadovavimas: ryžtas ir tikslumas, kolegialus požiūris, vadovas sykiu ir profesionalas.
- Bendra vizija ir tikslai: vienas tikslas, nuosekli veikla, kolegialumas ir bendradarbiavimas.
- Mokymosi aplinka: drausmės laikymasis, patraukli darbo atmosfera.
- Dėmesys mokymui ir mokymuisi. Mokymosi laiko maksimizavimas, pabrėžiami teoriniai dalykai, dėmesys laimėjimams.
- Didelės viltys: dideli lūkesčiai, jų demonstravimas, skatinimas protauti.
- Teigiamas skatinimas: aiški ir teisinga disciplina, grįžtamasis ryšys.
- Pažangos tikrinimas: mokinių žinių tikrinimas, mokyklos veiklos įvertinimas.
- Moksleivių teisės ir pareigos: aukštas moksleivių savęs vertinimas, atsakomybės prisiėmimas, darbo kontrolė.
- Tikslingas mokymas: klasifikuotas organizavimas, aiškus tikslas, tinkama pamokų struktūra, praktinis žinių pritaikymas.
- Mokymosi organizavimas: personalo ugdymas mokykloje.
- Namų ir mokyklos bendradarbiavimas: tėvų įtraukimas.

Darbo klasėje pobūdis ir mokymosi medžiaga nuolat kinta. Tuo tarpu mokytojų įsitraukimas, dideli lūkesčiai, vadovavimo formos, pažangos tikrinimas, pagyrimai ir pripažinimas yra pastovūs veiksniai. Jie padeda sukurti struktūrą, kurioje gali funkcionuoti labiau kintantys mokyklos elementai. Iš esmės jie yra mokyklos augimo ir tolesnės reformos pamatas, šaknys, maitinančios šakas ir palaikančios jų gyvybę. Šios sritys tiesiog negalės sėkmingai augti, jei į jų pagrindus iš pat pradžių ir vėliau nebus kreipiama dėmesio. Literatūroje apie mokyklų efektyvumą ir administravimo tobulinimą dažniausiai vengiama kalbėti apie resursus. Dėl to, kad daugeliu atvejų mokyklos gauna labai panašų finansavimą. Šia prasme jos beveik nesiskiria. Tačiau nereikia manyti, kad resursų dydis neturi reikšmės. Resursai padeda, bet negarantuoja efektyvumo teigė Hargreaves D. ir Hopkins D. (1994)⁴².

Diferencijuotas efektyvumas. Dažnai sakoma, kad efektyvi mokykla yra efektyvi visiems mokiniams. Tačiau duomenys rodo, kad tam tikrose mokyklose vieniems vaikams sekasi geriau, kitiems blogiau. Kai šitaip atsitinka, kalbama apie diferencijuotą mokyklos efektyvumą. Jis priklauso nuo mokinių (vidurinės mokyklos lygio) anksčiau įgytų žinių, jų lyties, etninės ir socialinės padėties, o pradinėje mokykloje – nuo anksčiau įgytų žinių Sammons P. (1995)⁴³. Kalbant apie nuoseklumą, svarbu, ar mokyklos efektyvios visų moksleivių, visų klasių, lygmenų ir dalykų atžvilgiu. Būtų per

⁴¹ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. – Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 55 p.

⁴² Hopkins D. ir kt. Kaita ir mokyklos tobulinimas. – Vilnius: Tyto alba. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 109 p.

⁴³ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. – Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 112 p.

daug elementaru mokyklų efektyvumo matavimus aiškinti vien jų efektyvumu arba neefektyvumu. Tokie duomenys būtų nepakankami. Reikia nagrinėti įgytų kiekvieno dalyko žinių lygį.

Mokyklų efektyvumo tyrimo rezultatų apibendrinimo eigoje klausimai iškilo todėl, kad buvo analizuojamos skirtingos situacijos. Darėsi vis aiškiau, kad tai, kas tinka vienu atveju, nelabai naudinga kitu. Situaciją apibūdina tokie veiksniai:

- vieta - šalies viduje: didmiestis, miestas, kaimas; - įvairiose šalyse;
- moksleivių kilmė;
- mokymosi lygmuo arba klasė.

Tiriant mokyklas, kuriose mokosi įvairios socialinės kilmės moksleiviai, rezultatai parodė, kad ir nuo socialinio ekonominio vaikų statuso priklauso strategijos, kurios imamas mokyklos efektyvumui didinti, sėkmė. Hallinger P. ir Murphy C. (1992) bei Teddlie C. (1992)⁴⁴ teigė, kad nelengva viename rajone atliktų tyrimų duomenis taikyti kitame. Tų pačių tyrimo įrankių neįmanoma perkelti iš vienos kultūrinės aplinkos į kitą.

Penkių veiksmų modelis. Žinomas ir paprastas. Edmonds R.R. (1979)⁴⁵ modelis apima penkis veiksmus. Šiuo modeliu pabrėžiama lygybės reikšmė mokyklos efektyvumui. Tačiau jis nebuvo labai naudingas, nes iškėlė tik pagrindinius įgūdžius, priežastingumą, grindžiamą koreliaciniais duomenimis, veiksmų priklausomybę ir lokalizaciją. Be to, jam būdinga tautologija – dėmesys pagrindiniams įgūdžiams aiškinamas pagrindinių įgūdžių įgijimu.

Sąnaudos – procesas – rezultatas. Ekonominį sąnaudų – gamybos – rezultato modelį pritaikė ne vienas mokyklos efektyvumo tyrėjas. Atsižvelgiama į moksleivių kilmę ir ankstesnį žinių lygį. Longitudiniais tyrimais analizuojamas procesas, vedantis į rezultatą, į mokinių pažangą, aukštesnį žinių lygį ir socialinį tobulėjimą. Tai racionalių supratimų grindžiami modeliai naudoti Rutter M. (2008,2004) ir Mortimore P. (1998)⁴⁶. Dažnai mokykloje ir klasėje vykstantys procesai sujungiami, nors kai kurios mokslininkų grupės juos nagrinėja atskirai, o analizuodamos įvairius mokyklos lygius, naudoja daugiapakopius modelius.

Integruotas mokyklos efektyvumo modelis. Scheerens J. (1992)⁴⁷ patobulino analitinį šių sistemų modelį ir sukūrė integruotą mokyklos efektyvumo modelį. Jis grindžiamas atitikimų teorija. Sutinkamai su šia teorija mokyklos efektyvumas gali priklausyti nuo konteksto. Į produktyvumą, arba rezultatą, žiūrima kaip į pirmąjį dalyką. Išteklių, organizacijos darbo stabilumas ir kontrolė, jos narių susitelkimas ir moralė taip pat vaidina reikšmingą vaidmenį, priklausantį nuo atitikimo veiksmų. Daugiapakopis tyrimas leidžia įvertinti moksleivių, klasės ir mokyklos ypatybes, aplinkos ir situacijos įtaką.

⁴⁴ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. – Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 52; 163 p.

⁴⁵ Ten pat, 58 p.

⁴⁶ Ten pat, 61; 152 p.

⁴⁷ Ten pat, 98 p.

Mokyklos efektyvumo ir vadovavimo tipologija. Slater R. O. ir Teddlie C. (1992)⁴⁸ paskatino tolesnę tipologijos raidą, iš kurios taip pat aiškėja mokyklos kontekstas ir pats procesas (stadija). Išskiriami trys pagrindiniai mokyklos efektyvumo elementai - direktoriaus tinkamumas - mokyklos lygiu; mokytojų pasirengimas - klasės lygiu; mokinių pasirengimas mokytis - mokinių lygiu. Kurių nors dviejų sąveika sukuria kontekstą. Mokyklos efektyvumo tyrimo metu užfiksuoti konteksto skirtumai gali lemti ir nevienodas strategijas, kai, mokytojai vadovaujasi rimtais motyvais, yra kvalifikuoti ir patikimi ir kai jie tokie nėra.

Transformatyvus mokyklos efektyvinimo ir tobulinimo proceso modelis. Chrispeels J. H. (1992)⁴⁹ savo modelyje atsižvelgia į išorės poveikį. Šioms sistemoms būdinga daugybė anksčiau aptartų modelių aspektų. Jis charakterizuoja septyni elementai: pralaidi siena, įgalinanti abipusę sąveiką; daugelio „veikėjų“ apibrėžti tikslai ir uždaviniai; sąnaudos, įskaitant žmones ir kitus išteklius; transformatyvus, arba kritika, procesas; rezultatai, susiję su tikslu, kuris lemia transformatyvų procesą; grįžtamasis ryšys ir laimėjimai; aplinka, kurioje įsikūrusi mokykla, įskaitant sistemą ir bendruomenę.

Visapusiškas švietimo efektyvumo modelis. Anot. Creemers J. H. (1994)⁵⁰, pagrindinė už mokyklos efektyvumo modelių slypinti mintis yra švietimo lygių atskyrimas, kai aukštesni lygiai teikia pagalba žemesniems. Jame nurodomi kokybės, laiko ir galimybių ypatumai įvairiais lygiais – moksleivio, klasės, mokyklos ir situacijos. Be to, pateikta aukštesnių lygių charakteristika, kai artėjama prie nuoseklumo, susitelkimo, pastovumo ir kontrolės, taip pat prie pagrindinių ir aukštesnių rezultatų, kai moksleiviai įgyja metakognityvinių įgūdžių. Apibendrinant reiktų pasakyti: nors mokyklos efektyvumo modeliai, kad ir kiek mažai jų būtų, darosi vis sudėtingesni, jie nepaaiškina, kaip procesai prisiderins vienas prie kito. Jais labiau bandoma ieškoti kelių, negu kurti tradicinę teoriją. Jie taip pat nenusako atitinkamo mokyklos plėtros proceso, kultūros įtakos ir sąveikos su išorės veiksniais. Žinoma, kad tik neseniai radosi aiškesnių mokyklos efektyvumo modelių, kuriais pradėdama atpažinti jos efektyvumo modeliai. Juos kuriant, būtina atsižvelgti į praktinius pedagogų poreikius ir mokyklos tobulinimo procesus.

Taigi tobulinant mokyklas, buvo atsižvelgta į skaudžią nesėkmingos ankstesnės reformos patirtį. Visame pasaulyje mokyklų efektyvumo pastangos žlugdavo dėl to, kad buvo priešinamasi permainoms. Buvo per mažai pabrėžti svarbūs mokymo tikslai, mokinių rezultatai, nesugebėta pateikti išvadų. Dėl šių priežasčių nukentėjo daugelis tobulinimo projektų. Tik vizijos turėjimas, galių suteikimas, pasirengimas, partnerystė, bendras problemų sprendimas – tai sąlygos, kurios padės mokyklai efektyviau planuoti savo plėtrą⁵¹.

⁴⁸ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. – Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 54-56 p.

⁴⁹ Ten pat, 49 p.

⁵⁰ Ten pat, 89 p.

⁵¹ Hopkins D. The International School Improvement Project (ISIP) and Effective Schooling: Towards a Synthesis, 1990 - ISSN-0260-1362

Mokyklos tobulinimas. Paprastai posakis „mokyklos tobulinimas“ vartojamas dviem prasmėm. Pirma yra visiems suprantama, ji siejama su bendromis pastangomis padaryti mokyklas geresnes mokiniams mokytis. Antra – mokyklos tobulinimas yra ypatingas požiūris į švietimo kaitą, kai mokiniai pasiekia geresnių rezultatų ir stiprėja mokyklos gebėjimas valdyti kaitą. Šiuo atžvilgiu tobulinti mokyklą reiškia, sutelkus dėmesį į mokymo ir mokymosi procesą bei jį palaikančias sąlygas, pasiekti geresnių mokinių rezultatų. Autorės nuomone tam reikia strategijų, numatančių, kaip vykstant kaitai padėti mokyklai geriau mokytis, užuot akiai vykdžius centralizuotus politikos įsakus ir stengusis nekritiškai tas direktyvas įgyvendinti.

Nors daugelį metų kalbama apie kaitą, plačiai prigijo tas mokyklos tobulinimo apibrėžimas, kuris buvo suformuotas 14 šalių Tarptautiniame mokyklos tobulinimo projekte⁵². Tai yra „sisteminės pastangos keisti mokymosi sąlygas ir kitas atitinkamas vienos ar daugelio mokyklų aplinkybes siekiant galutinio tikslo – efektyviau spręsti švietimo uždavinius“ Van Velzen W. (1985)⁵³. Šiuo apibrėžimu akcentuojama tikslaus planavimo, valdymo ir tęstinumo svarba net ir tuo atveju, kai iškyla sunkumų. Juo taip pat išryškinama mokymo ir mokymosi reikšmė, būtinybė gerinti mokyklos struktūrą. Be to, užsimenama apie painių mokyklos tobulinimo ir kaitos ryšį; nors tobulinamos pačios mokyklos, nurodoma jų vieta platesnėje švietimo sistemoje. Mokyklos tobulinimo tikslai apima ir mokinių, ir mokytojų, ir mokyklos struktūros problemas. Galutinis tobulinimo tikslas – skatinti mokinius augti, gerinti savo pažangumą ir rezultatus. Tai tik pradžia. Naujesnis tobulinimo apibrėžimas taip pat pažymi mokinių rezultatus ir kaitos vadybos kompetenciją. Hopkins D.(1984)⁵⁴. Remiantis Louise Stoll ir Dean Fink patirtimi ir ankstesniais apibrėžimais, švietimo įstaigų tobulinimą apibūdiname kaip seriją sutampančių ir pasikartojančių procesų, kai švietimo įstaigos:

- gerina ugdytinių rezultatus;
- sutelkia dėmesį į mokymą ir mokymąsi;
- mokosi kaitos vadybos, nesvarbu kokios jos ištakos;
- pati nustato savo veiklos kryptį;
- įvertina dabartinę savo kultūros būklę ir stengiasi numatyti teigiamus savo kultūros pavyzdžius;
- turi strategiją savo tikslams pasiekti;
- atsižvelgia į vidines kaitą skatinančias sąlygas;
- neramumų laikotarpiu išlaiko iniciatyvą;
- kontroliuoja ir vertina savo veiklą, pažangą, laimėjimus ir raidą

Kiekvienos švietimo įstaigų administravimo tobulinimas yra unikalus, nes unikalūs kiekvienos padėtis. Vadinas, šie procesai kiekvienoje švietimo įstaigoje vyks kitaip, ir neįmanoma pasiūlyti visoms

⁵² LR įstatymas „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“ – Vilnius: 2003 m. 07. 04. Nr.IX-1700.

⁵³ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. - Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 48; 62 p.

⁵⁴ Hopkins D. ir kt. Kaita ir mokyklos tobulinimas. – Vilnius: Tyto alba. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 101 p.

bendro plano. Galiausiai – švietimo įstaigų tobulinimas prasideda jos viduje, šio proceso negalima primesti iš šalies. Barth R. (2001)⁵⁵ teigia, jog jokių būdų nereiškia, kad išorinis pasaulis ignoruojamas. Veikiau švietimo įstaigų yra išorinės aplinkos dalis ir susijusi su ja, bet vystosi savo pasirinkta kryptimi.

Tarptautinis švietimo įstaigų tobulinimo projektas. Van. Velzen W. (1985)⁵⁶ ir Hopkins D., (1994)⁵⁷ švietimo įstaigų tobulinimą apibrėžė kaip „sisteminis, nepertraukiamas pastangas pakeisti mokymosi ir kitas panašias vidines vienas ar kelių mokyklų sąlygas, siekiant galutinio tikslo – veiksmingiau įgyvendinti švietimo tikslus“. Taigi švietimo įstaigų tobulinimas, kaip požiūris į švietimo kaitą, remiasi keliomis prielaidomis:

Mokymo įstaiga yra kaitos ašis. Tai reiškia, kad išorinės reformos neturėtų remtis prielaida, jog visos švietimo įstaigos yra tokios pat, o turėtų atsižvelgti į kiekvienos padėtį. Be to, tai reiškia, kad tobulinant mokymą reikia laikytis „klasės ribas peržengiančio: požiūrio, bet neignoruoti ir klasės“.

Kaita turi būti suprantama sistemingai. Švietimo įstaigų tobulinimas turi būti ilgalaikis, keletą metų vykstantis, kruopščiai suplanuotas ir valdomas procesas.

„Švietimo įstaigų vidaus sąlygos“ – svarbiausi kaitos elementai. Joms priklauso ne tik su mokymu ir mokymusi susijusi veikla mokymo įstaigoje, bet ir procedūros, vaidmenų pasiskirstymas ir mokymo bei mokymosi procesą palaikančių išteklių naudojimas.

Veiksmingesnis ugdymo tikslų įgyvendinimas. Ugdymo tikslai rodo ypatingą mokymo įstaigos paskirtį ir tai, ko ji pati siekia. Tai verčia mokinių rezultatus apibrėžti plačiau – ne tik kaip mokymosi testų rezultatus, - nors kai kuriose mokymo įstaigose jie gali būti svarbiausi. Mokymo įstaigos taip pat tenkina bendresnius mokinių vystymosi ir bendruomenės poreikius, padeda mokytojams tobulėti.

Daugelio lygių perspektyva. Nors švietimo įstaigų yra kaitos ašis, tačiau ji neveikia viena. Švietimo įstaigos priklauso švietimo sistemai, su kuria turi bendradarbiauti arba didinti simbiotiskai, kad mokymo kokybė būtų kuo geresnė. Vadinasi, reikėtų apibrėžti mokytojų, valdžios pareigūnų, tėvų, rėmėjų ir talkininkų: patarėjų, aukštesniojo mokymo konsultantų vietos valdžios vaidmenis ir įtraukti juos bei įpareigoti tobulinti mokyklą.

Integruotos įgyvendinimo strategijos. Tai reiškia, kad reikia susieti abu – „iš viršaus“ ir „iš apačios“- kaitos modelius; vis dėlto reikia prisiminti, kad abu šie būdai gali būti taikomi įvairiais sistemos lygiais. Geriausiu atveju „iš viršaus“ iškeliami politikos tikslai, bendra strategija ir veiksmų planai; atsakas „iš apačios“ apima diagnozę, prioritetų nustatymą ir įgyvendinimą mokykloje.

Pastangas institucionalizuoti. Kaita esti vykusi tik tada, jei tampa natūralaus mokytojų elgesio mokykloje dalimi. Įgyvendinimo savaimė nepakanka. Būtent ši filosofija ir požiūris yra Tarptautinis švietimo įstaigų tobulinimo projekto ir tolesnio mąstymo bei veiksmų pagrindas.

⁵⁵ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. - Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 72 p.

⁵⁶ Van Velzen, W. ir kt. - Making School Improvement Work. Leuven, Belgium: ACCO. 1985, 192-193;148 p.

⁵⁷ Hopkins D. ir kt. Kaita ir mokyklos tobulinimas. – Vilnius: Tyto alba. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 195-209 p.

Kaitos samprata. Nors ne visada kaita veda prie pažangos, pažanga visad reiškia kaitą. Fullan M.G. (1991)⁵⁸ pabrėžia painų mokyklos tobulinimo ir kaitos ryšį: „Sėkmingą mokyklos tobulėjimą lemia kaitos esmės suvokimas praktiniu lygiu ir tinkamai pasirinkta strategija, garantuojanti naudingus pokyčius“. Labai dažnai būtinybė suprasti kaitos sudėtingumą švietimo įstaigų tobulinimo procese yra sumenkinama.

Kaitos stadijos. Kaitos procesas apima tris pagrindines stadijas.

Pirmoji stadija – inicijavimas. Tai procesas, kai nusprendžiama pradėti pokyčius. Remdamasis Miles M. B. (1986)⁵⁹ ir kitų darbais, Fullan tvirtina, kad inicijavimas priklauso nuo trijų veiksnių:

- būtinybės atnaujinanti tobulinimo procesą poreikio, kokybės, praktiškumo, aiškumo ir sudėtingumo prasme;
- personalo pasirengimo dalyvauti šiame procese;
- prieinamų išteklių ir paramos, įskaitant laiką.

Yra ir daugiau veiksnių, nuo kurių priklauso, ar kyla inicijavimas. Tai jau esamų naujovių kokybė, jų prieinamumas, mokytojų ir aplinkos pritarimas, nauja politika ir fondai, problemų sprendimo kryptis.

Antroji stadija – įgyvendinimas. Tai praktinis reformos vykdymas. Jį lemia panašūs dalykai – kaitos charakteristikos, mokyklos ir aplinkos veiksniai. Miles M. B., (1986)⁶⁰ kaip svarbiausius iškelia šiuos:

- aiškiai pasidalytą atsakomybę;
- pasidalytą reformos įgyvendinimo kontrolę;
- spaudimo ir paramos dermę;
- greitą mokytojų pastangų įvertinimą.

Trečioji stadija – reformos institucionalizavimas. Jis rodo, ar naujovės įdiegtos į kasdieninę praktiką. Fullan M.G., (1994)⁶¹ nuomone, to pasiekama:

- telkiant plačią paramą;
- imantis principinės atsakomybės;
- kai didžioji personalo dalis klasifikuota ir jaučianti atsakomybę;
- teikiant nuolatinę pagalbą kitiems, ypač naujokams;
- pašalinus konkuruojančius prioritetus;
- gaunant pagalbą, užmezgant ryšius, sulaukiant kolegų paramos.

⁵⁸ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. - Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 69 p.

⁵⁹ Ten pat, 132 p.

⁶⁰ Ten pat, 171 p.

⁶¹ Ten pat, 170 p.

Papildoma svarbi yra rezultatų stadija. Ji apima įvairius mokinių, mokytojų ar visos struktūros pasiektus rezultatus, bet daugiausia dėmesio kreipiama į patobulinimo laipsnį pagal tiksliai apibrėžtus kriterijus.

Norint tobulinti švietimo įstaigų administravimą reikia pasirinkti tinkamą strategiją, tačiau vien pati strategija negarantuoja tobulėjimo. Tuo pačiu metu švietimo įstaigos turi atsižvelgti į vidaus sąlygas, kurios šį procesą palaiko. Reikia tinkamų vidaus sąlygų, kad ugdytiniai galėtų siekti geresnių rezultatų. Kintant poreikiams, būtina keisti ir sąlygas. Pasirengimas kaitai ir gebėjimas imtis atsakomybės yra gyvybiškai svarbūs mokyklos tobulinimo veiksniai, tačiau ne visos mokyimo įstaigos tai lengvai pasiekia. Kai kurios nesugeba sutelkti dėmesio į mokymą ir mokymąsi, kol nėra pasirūpinusios savo klimatu ir neturi adekvačios vidaus paramos sistemos. Tuoj aptarsime pastovias aplinkybes, kurios stiprina švietimo įstaigų administravimo tobulinimo pastangas. Tai augimo planavimas, dėmesys mokymui ir mokymuisi, maksimalus ugdytinių rezultatų gerinimas. Šioms pagrindinėms sąlygoms sudaryti dažnai prireikia daug laiko, tačiau jos efektyviai pasireiškia ugdyme.

Mokyklos efektyvumas, jos tobulinimas optimizuojant švietimo tinklą

Restruktūrizavimas arba švietimo įstaigų tinklo optimizavimas iš tiesų yra plačiai vartojami žodžiai. Jų apibrėžimai labai įvairūs ir apima:

- • švietimo įstaigų pasirinkimą, iš „viršaus“ pateiktą ugdymo turinį, standartizuotus testus, atvirą mokyklų ir švietimo skyrių konkurenciją;
- • mokytojų pasitelkimą darant sprendimus mokyklos lygmeniu; dabartinį požiūrį į vaiko vystymąsi ir kognityviają psichologiją.

McLaughlin M.W., (1990)⁶² tvirtina, kad procesai, kai keisti struktūrą stengiamasi priversti politika ir įstatymais, nebus sėkmingi: „Mes jau žinome, kad negalima įsakyti efektyviai dirbti; svarbiausia – suprasti, kaip politika gali sudaryti sąlygas ir padėti efektyviai veikti“.

Šis teiginys nuliūdins pedagogus tų švietimo įstaigų, sistemų ir rajonų, kur kaita buvo iš tiesų primesta iš šalies. Tokios reformos pasmerktos žlugti. Atrodytų, kad švietimo įstaigos, suvokiančios permainas ir gerai pasirengusios pirminei bei antrinei kaitai, sugebės susidoroti su reformos reikalavimais. Švietimo įstaigų raidos planavimo procesas leidžia joms pažinti struktūrą, kuri padeda analizuoti reformos reikalavimus, išskirti prioritetus ir numatyti savo kryptį. Jeigu, keisdama struktūrą arba pasiekusi trečiąją kaitos bangą, švietimo įstaiga praranda pagrindus, ilgalaikes sąlygas ir kultūros normas, ji gali visiškai nustoti turėti jėgų bei kūrybiškumo, o mokytojai liks užsidarę klasėse. Trečioji banga neša švietimo įstaigą į priekį, tačiau negalima pamiršti pirmosios ir ypač antrosios. Jos yra viena kitos ir visos švietimo reformos pamatas.

Autorė, remdamasi pateikta mokslinės minties analize mano, jog švietimo įstaigų tobulinimas yra pastovus ir nepertraukiamas procesas, kurio metu siekiama aukštesnio lygmens kiekvieno rodiklio

⁶² Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. - Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998, 177 p.

raiškoje, atskleidžiančio teigiamus mokinių rezultatus. Tačiau, kad būtų pasiekti užsibrėžti tikslai, reikia užtikrinti tarpinius mokytojo darbo ir organizacinio efektyvumo rezultatus. Nors tai proceso dalys, tačiau svarbios priemonės tikslui įgyvendinti. Nepasiekę jų, nebus pasiekta ir teigiamų mokinių rezultatų. Visiško ir galutinio efektyvumo nėra. Tačiau jei nustojama siekti pažangos, galimas daiktas imamasi leisti žemyn, kaip teigia Stoll L. ir Fink D.⁶³. Taigi švietimo įstaigų efektyvumas ir jų tobulinimas apima įvairias sąvokas: tai kontekstas, planavimas, kultūra, vadovavimas, mokymas ir mokymasis, partnerystė, besimokančios organizacijos, įvertinimas. Stoll L. ir Fink D. pamini vienintelę sudedamąją dalį, kuri yra visų aprašytų sąvokų pagrindas ir nuo kurios priklauso kaitos proceso sėkmė arba nesėkmė. Tai rūpinimasis. Jis ne tik lemia moralinį kaitos tikslą, bet ir suburia mokinius, mokytojus, direktorius, tėvus, visus suinteresuotuosius kaita atkakliai žengti permainų keliu. Martin Buber M., (1939)⁶⁴ kreipdamasis į mokytojus pasakė, kad „iš esmės ugdymas reiškia charakterio formavimą“. Mokyklų uždavinys – ugdyti ne tik gerus mokinius, bet ir gerus žmones. Būtent tai turėjo galvoje Drake S., (1995)⁶⁵ kalbėdama apie būties lygio siekimą. Tą patį nori pasakyti ir Purkey W.W. bei Novak J., (1984)⁶⁶ teigdami, kad mokymo įstaiga, darbuotojai, aplinka, politika, veikla ir programos turi įdiegti mokiniams, kad jie gabūs, atsakingi ir vertingi.

Autorės nuomone formuluojant švietimo įstaigų administravimo efektyvumo sampratą būtina išskirti dvi grupes rodiklių: pirma, tai vienetiniai rodikliai, kurie išreiškia ugdytojo ir ugdytinio santykių tarp savęs ir su aplinka visumą bei jų sąveikavimą, ir antra, tai integraliniai rodikliai, kurie atsiskleidžia per ugdytinio žinias, mokėjimus, įgūdžius ir kontaktinius gebėjimus santykiauti su įvairių lygių aplinka.

3.2. Žmogiškojo kapitalo įtakos socialinei-ekonominei šalies raidai ir socialinių-ekonominių šalies pokyčių įtaka žmogiškajam kapitalui

Švietimo administravimo kaip mokslo atsiradimą sąlygojo politinės ir ekonominės priežastys. Deja, viešojo administravimo teorijų stoka nulėmė paviršutinišką atskirų švietimo viešojo administravimo klausimų nagrinėjimą. Tokie tyrimai 19 a. antrojoje pusėje ir 20 a. pradžioje rėmėsi daugiausia faktinės medžiagos analize, o svarbiausia tyrimų sritis buvo mokyklos finansai, nuo 1910 m. JAV mokyklos buvo tiriamos regioninio išdėstymo ir privačių įstaigų kūrimo požiūriu, o vėliau susidomėta švietimo institucijų veikla rinkos ekonomikos sąlygomis.

Švietimo administravimo kaip mokslo renesansas pasaulyje 20 a. antrojoje pusėje reiškėsi perėjimu nuo vienpusiško požiūrio į švietimą prie makroekonominių klausimų: investicijų didinimo į

⁶³ Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą. - Vilnius: Margi raštai. XXa. pedagogikos klasika, 1998.

⁶⁴ Ten pat, 219 p.

⁶⁵ Ten pat, 147-148 p.

⁶⁶ Ten pat, 133-134 p.

švietimą, į žmogiškąjį kapitalą, švietimo įtakos ūkiui didėjimą, švietimo ir užimtumo sistemų santykį, švietimo efektyvumą ir kt.

Švietimo administravimą septintajame dešimtmetyje buvo pradėta dėstyti JAV universitetuose aptariant ryšį tarp švietimo veiklos ir ūkio. Vienas iš šiuolaikinio švietimo viešojo administravimo mokslininkų tęsdamas tradicijas tyrėjų F. Eddingas 1958 m. pirmasis aptarė švietimo veiklos ir ūkio tarpusavio ryšius⁶⁷ atkreipdamas dėmesį į lyginamosios edukologijos tarpdalykines ekonomikos studijas ir siūlė analizuoti ir vertinti švietimo sistemas, ugdymą nagrinėjant gamybos ir paskirstymo procesų aspektu. Kiti švietimo administravimo klausimai (ugdymo, išsilavinimo įtaka individo pajamoms, švietimo veiklos funkcionavimo efektyvumas, darbo jėgos planavimas, švietimo finansai, lygios edukacinės galimybės ir kt.) lyginamosios edukologijos tyrimo objektu, pasak L.Gomez Castellanos (1988), tapo šio amžiaus 8-e dešimtmetyje⁶⁸.

Švietimo administravimo klausimai yra aptariami Lietuvos mokslinėje literatūroje: žmogiškasis kapitalas ir visuomenės socialiniai-ekonominiai rezultatai. J. Bagdonavičius, P. Stankevičius (1993)⁶⁹; švietimo ekonomikos samprata, I. Mačerinskienė, (1994)⁷⁰. G. Davulis savivaldybių finansų įtaka socialiniam, ekonominiam vystimuisi (2006)⁷¹, G. Davulis Valstybės ekonominė politika - Intelektinė ekonomika (2007)⁷².

Atsižvelgiant į intelektinės ekonomikos svarbą Lietuvos mokslinėje literatūroje poreikis švietimo administravimui kaip mokslo tyrimo dalykui, kaip akademinėi disciplinai, ypač jos vietai rengiant edukologus ir pedagogus, išlieka labai svarbus. Nuo 1994 m. KTU edukologijos magistrantams imta dėstyti švietimo finansus, o 1995 m. - švietimo ekonomiką. Įsteigtos mokymo bei mokslo studijų ir tyrimų programos VPU, VU, VGTU, VDU, MRU ir kitose mokymo bei mokslinio tiriamojo darbo institucijose.

Svarbia moksline problema yra švietimo investicijų poveikis bendram ūkio išsivystymui ir ekonomikos augimui. Tai yra žmogiškojo kapitalo funkcinė paskirtis sąlygojanti individo darbo kokybę ir veiklos produktyvumą. Švietimo kaip investicijos į žmogiškąjį kapitalą koncepcija, kurią savo darbuose pagrindė A. Smith, A. Marchall, J. S. Mill gyvuoja nuo XVIII-XIX amžiaus, kai tuo tarpu iki pastarojo amžiaus 7-o dešimtmečio pradžios niekas nebandė nustatyti, kiek investicijos į švietimą veikia ekonomikos augimo tempus⁷³. W. Hansen (1977), tyrinėjęs, kiek ekonomika ir

⁶⁷ Kraujutaitytė L. Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai. – Vilnius: Monografija.. 2002, 24-44 p.

⁶⁸ Ten pat, 122-128 p.

⁶⁹ Bagdanavičius J. Ir kt. Žmogaus kapitalas ir gyventojų išsimokslinimas. //Ekonomika. Nr. 41, 1996

⁷⁰ Mačerinskienė I. Švietimo vadybos įvadas. - Vilnius. 1996

⁷¹ Davulis G. Lietuvos savivaldybių veiklos ekonominiai ir finansiniai aspektai // Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2006, 128-154 p.

⁷² Davulis G. Valstybės ekonominė politika: [recenzija] // Intelektinė ekonomika = Intellectual economics : mokslo darbų žurnalas Nr. 1, 2007, 87-89 p.

⁷³ Kraujutaitytė L. Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai. – Vilnius: Monografija.. 2002, 8 p.

švietimas gali būti lyginamosios analizės objektu, išskyrė tris pagrindines žmogiškojo kapitalo kaip švietimo administravimo srities tyrinėjimo kryptis:

- švietimo - pajamų tarpusavio sąveika;
- žmogiškojo kapitalo nauda;
- švietimo - ekonomikos augimo sąveika.

Jose nurodoma, kad JAV 23 proc. ekonomikos augimas 1930 - 1960 m. pasiektas įtakojant darbo jėgos kvalifikacijai. Tas pats autorius panašų tyrimą atliko 1967 metais, tirdamas 1950 - 1962 m. laikotarpį JAV ir Vakarų Europoje. Jis nustatė santykinis darbo jėgos kvalifikacijos poveikius ekonomikos augimui tokiu santykiu: JAV - 15 proc., VFR - 2 proc., Didžiojoje Britanijoje - 12 proc., Belgijoje - 14 proc., Danijoje - 4 proc., Prancūzijoje - 6 proc., Olandijoje - 5 proc., Norvegijoje - 7 proc., Italijoje - 7 proc.. Nadiri 1972 m. ir vėliau M. Bowman 1980 m. bandė tuo pačiu metodu kaip E. Denison 1962 ištirti darbo jėgos kvalifikacijos augimo įtaką ekonomikos augimui dešimtyje besivystančių šalių, tačiau kokios nors žymesnės priklausomybės nebuvo nustatytos, nes darbų kvalifikacinis lygis šiose šalyse buvo pakankamai neaukštas⁷⁴.

Svarbiu klausimu yra švietimo įstaigų administravimo efektyvumo matavimas ir poveikio būdai jo didinimui. Nagrinėjant pasaulinę mokslinę minti matyti, kad šiuo klausimu tyrimai pradėti vykdyti gana senai. Schultz T.(1963)⁷⁵, pasiūlė švietimo efektyvumą skaičiuoti lyginant išlaidas švietimui su visuomenės ir individų produktyvumo padidėjimu. Išsamius lyginamuosius tyrimus šiuo aspektu atliko Psacharopoulos G. (1973, 1980, 1985, 2004)⁷⁶, pirmajame savo tyrime išanalizavęs 32 išsivysčiusias ir besivystančias šalis ir kituose dviejuose tyrimuose patikrinęs ir patvirtinęs gautuosius rezultatus. Jis padarė šias išvadas:

- švietimo reforma efektyvesnė besivystančiose šalyse, negu išsivysčiusiose;
- didžiausią naudą žmogaus gyvenime teikia pradinis mokymas;
- mažiau išsivysčiusiose šalyse investicijų į žmogiškąjį kapitalą pelningumas yra gerokai didesnis negu investicijų į fizinį kapitalą, tuo tarpu išsivysčiusiose šalyse šių dviejų rūšių išieigos apytikriai vienodos;
- investicijos į švietimą daugelyje šalių labai stimuliuoja šių šalių ekonomikos išsivystymą.

Nuo šeštojo dešimtmečio vidurio pradėti vykdyti tyrimai švietimo planavimo klausimais. Individo darbo kokybė ir kartu gaunamos už darbą pajamos priklauso nuo jo turimo žmogiškojo potencialo. Investavimo į švietimą nauda pasireiškia per asmenį o pastarasis, kaip visuomenės narys įtakoja ir visuomenės išsivystymo lygį. M. Bowman ir C. Anderson ,(1963)⁷⁷ tyrė švietimo ir vienam gyventojui vidutiniškai tenkančių pajamų tarpusavio ryšius. Ji ir kiti mokslininkai nustatė tam tikrą

⁷⁴ Kraujutaitytė L. Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai. – Vilnius: Monografija.. 2002, 214 p.

⁷⁵ Schultz T. W. Investavimas į žmones. Gyventojų kokybės ekonomika. - Vilnius: Eugrimas. 1981, 16 p.

⁷⁶ Psacharopoulos G. Švietimo ekonomika: nuo teorijos prie praktikos. - Briuselis. 2004

⁷⁷ Kraujutaitytė L. Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai. – Vilnius: Monografija.. 2002

visuomenės išsilavinimo lygį, sudarantį galimybes gauti didesnes vidutines pajamas, tenkančias vienam gyventojui.

M. Blaug (1976)⁷⁸ teigė įgimtų gabumų svarbą, socialinę kilmę, lytį. G. Psacharopoulos (1973,1980,1985)⁷⁹, atlikęs tyrimą OECD šalyse, nustatė, kad šie veiksniai yra tik papildantys pagrindinį – išsilavinimo – veiksnį. R. Layard ir G. Psacharopoulos (2004), dar pažymėjo, kad išsilavinimas svarbus ir darbuotojų motyvacijai, vertybėms, o tai irgi didina produktyvumą. O kituose tyrimuose pastebėjo tokias tendencijas: pajamos sąlygoja išsilavinimo lygis; pajamos žmonių kyla iki tam tikro amžiaus, pasiekia viršūnę, fiksuojasi arba ima kristi (iki pensinio amžiaus); labiau išsilavinusių individų pajamų dydžiai būna labai skirtingi; kuo aukštesnis išsilavinimo lygis, tuo vėlesniame amžiuje pasiekiami pajamų didėjimo viršūnė.

G. Psacharopoulos tyrimai ((1980, 1985), 32 šalys, 61 tauta) atsakė į tokius klausimus: kokia yra žmogiškojo kapitalo įtaka ekonomikai? Koks pelno ir investicijų į švietimą bei pelno ir investicijų į fizinį kapitalą santykis? Koks pradinio ir universitetinio lavinimo pelningumo skirtumas? Ar besivystančioms valstybėms apsimoka daugiau investuoti į bendrąjį, ar į profesinį ugdymą? G.Psacharopoulos nustatė, kad švietimo prioritetas yra pradinis mokymas; viduriniame ir universitetiniame lygyje daugiau investicijų turi susilaukti bendrasis, o ne profesinis rengimas; reikia sudaryti palankesnes moterų lavinimo sąlygas.

Taip pat pastebėtas mokslininkų Berenson L. M., Levine R.D., (1980)⁸⁰ netiesioginis švietimo efektyvumas, tai yra įtaką motinos išsilavinimo vaiko sveikatai bei vaiko tobulėjimui ir vystimuisi. Vertinant vidurinio išsilavinimo vaidmenį tyrimais įrodyta, kad vidurinis lavinimas padeda plėtoti socialinį kapitalą, tai yra didina individo polinkį pasitikėti ir būti tolerantiškam; ugdo domėjimąsi politika ir aktyvų pilietiškumą. Be to vidurinis lavinimas prisideda prie nusikaltimų mažėjimo, kriminogeninės situacijos gerinimo.

Autorė pateikia naują švietimo administravimo efektyvumas sampratą, pritarlama nuomonėms M. Blaug, G. Psacharopoulos, Berenson L. M., Levine R. D. ir teigia, jog švietimo administravimo efektyvumas matuojamas ir išreiškiamas intelektualine pridėtine verte, kuri gaunama naudojant švietimo ekonominius ir intelektualinius kaštus. Neefektyvia laikytina ta intelektualinė pridėtinė vertė, kuri yra mažesnė už ekonominius ir intelektualinius kaštus. Matuojama subalansuojant teigiamą baigtį turinčio įvykio vertę su šio įvykio neigiamos baigties verte.

⁷⁸ B.Blaug Education Policy and the Economic of Education: F. Champion Ward. - New York: Praeger Publishers, 1974, 107 p.

⁷⁹ Psacharopoulos G. Švietimo ekonomika: nuo teorijos prie praktikos. - Briuselis. 2004.

⁸⁰ Berenson M. L., Levine D. M. Basic Business Statistics: Concepts and Applications. Seventh edition. Prentice Hall, 1999, 11; 89 p.

IV. ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ VEIKLOS ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO ANALIZĖ ŠVENČIONIŲ RAJONE

4.1. Švietimo konteksto vertinimas

4.1.1. Švietimo socialinio-ekonominio konteksto vertinimas Švenčionių rajone

Rajono socialinė-ekonominė padėtis lemia gyventojų galimybes vystyti veiklą, lemiančią ne tik unikalios gamtos išsaugojimą bei turimų vietinių išteklių panaudojimą, bet ir jų verslo specifiką, sukurto patyrimo ir tradicijų versle pratęsimą, bet ir gyventojų profesinę - kvalifikacinę struktūrą.

Švenčionių rajono teritorija driekiasi šiaurės rytų Lietuvos pasieniu su Baltarusija: nuo Adutiškio miškų - šiaurės rytiniame kampe iki Neries kilpų - pietvakariuose. Šiauriniame pakraštyje yra kaimyniniai Ignalinos ir Utenos rajonai, vakaruose - Molėtų, pietvakariuose - Vilniaus. Rajono plotas - 1692 kv. kilometrų. Rajone yra 14 seniūnijų: 11 kaimo ir 3 miesto seniūnijos. Administracinis centras - Švenčionys, nutolęs nuo Vilniaus apie 86 km. Norint išsaugoti unikalią gamtą ir jos augaliją, gyvūniją, florą bei fauną, įsteigti Aukštaitijos nacionalinis, Labanoro, Asvejos ir Sirvetos regioniniai parkai, užimantys didelę rajono dalį, Maldžiūnų kraštovaizdžio, Antanų kraštovaizdžio istorinis, Kretuono ornitologinis, Kanio raisto botaninis zoologinis, Baltasamanės, Algirdėnų botaniniai ir kt. draustiniai. Rytiniai rajono pakraščiai yra Aukštaičių, vidurys – Švenčionių aukštumose (aukščiausias taškas (250 m) – Girdžiuliškės kalnas). Aukštumas skiria Žeimenos lyguma, rytuose prieina Dysnos žemuma. Teka vandens turistų pamėgta Žeimena su intakais Lakaja, Peršokšna, Mera, Saria, pietiniu pakraščiu – Neris. Vandens išteklius papildo 283 ežerai (Kretuonas, Žeimenys, Vajuonas, Labanoras, Sariai, Rašia, Peršokšnai, Lazdiniai, Šventas ir kt.), 2 tvenkiniai, Purvyno, Baltasamanės, Adutiškio ir kitos pelkės. Miškingumas siekia net 55,9 proc.

Rajone yra garsi šalyje Labanoro giria, Dubingių ir Pabradės miškai. Žemės ūkio naudmenos sudaro tik 28,7 proc. visos savivaldybės teritorijos, keliai – 2,3 proc., užstatyta teritorija – 1,4 proc., vandenys – 4,1 proc., kita žemė – 7,6 proc..

Savivaldybės teritorijoje yra 3 miestai – Pabradė, Švenčionėliai, Švenčionys, ir 3 miesteliai – Adutiškis, Kaltanėnai, Labanoras.

Savivaldybės centras – Švenčionys, Vytauto Didžiojo laikais Švenčionyse buvo jo dvaras. XV a. Švenčionyse ir jo apylinkėse Vytautas įkurdino totorius, kurių palikuonys buvo sumanūs amatininkai, todėl miestas buvo vienas iš viduramžių amatų centrų. Iš 1514 m. bažnyčios turtą patvirtinančio dokumento aiškėja, kad Švenčionyse pirmąją bažnyčią pastatė Lietuvos Didysis Kunigaikštis Vytautas 1392 – 1414 m. 1486 m. istoriniuose šaltiniuose Švenčionys vadinami miesteliu, dar po aštuonerių

metų minimas Švenčionių valsčius. 1565 m. Švenčionys buvo vieno iš trijų Ašmenos apskrities žemės teismų centru. 1800 m. Senato įsakymu Švenčionims buvo suteiktos savivaldos teisės ir įkurta miesto rotušė. Iki unijinės Lietuvos gyvavimo pabaigos regionas buvo vadinamas Užnerio sritimi, kurios centras – Švenčionys. 1843 – 1950 m. – apskrities centras. Miesto gyvenimas pagyvėjo nutiesus per jį Sankt Peterburgo – Vilniaus – Varšuvos geležinkelį.

Švenčionių rajono savivaldybės teritoriją kerta krašto kelias, jungiantis Vilnių su Daugpiliu, ir geležinkelis, einantis iš Varšuvos per Vilnių į Sankt Peterburgą. Kadangi didžiąją Švenčionių rajono dalį sudaro miškai, rajone vyrauja medienos perdirbimo pramonė. Taip pat plėtojama vaistažolių (UAB „Švenčionių vaistažolės“) bei tekstilės pramonė.

Iš istorijos ir kultūros paminklų žymesni yra Boruvkos ir Naujo Strūnaičio vandens malūnai, buvusi Pabradės smuklė, Kaltanėnų ir Cirklišio dvaro (jame lankydavosi istorikas J. Lelevelis, dailininkas J. Rustemas, kiti kultūros veikėjai) pastatai, medinė Labanoro Švč. M. Marijos Gimimo (dabar sudegusi, bet bus atstatyta), Pavoverės Šv. Kazimiero bažnyčios, etnografiniai Kretuonio ir Mėžionių kaimai.

1. Rajono strateginės, geografinės padėties palankumas ūkininkavimui

Rajono ekonominės raidos vizija didžia dalimi priklauso nuo to, kokią įtaką rajonui daro ir darys Vilniaus, kaip regiono vystimasis. Ryškus Vilniaus kaip administracinės valdžios centro, kultūros, paslaugų, gamybos potencialas daro stiprų poveikį demografiniams, socialiniams, verslo plėtros procesams šiame rajone. Kita vertus, Švenčionių periferinis subregionas išlaiko tam tikrą funkcinį savarankiškumą, nes gali tiekti kasdienes ir periodines paslaugas savo rajono gyventojams, rajonas pakankamai aprūpintas socialinės infrastruktūros objektais.

BVP augimas rodo ne tik ekonominę padėtį, bet ir galimybes daugiau ar mažiau skirti lėšų švietimui ir kultūrai. Dabar labai aktualu išlaikyti turimą infrastruktūrą ir ją efektyviai panaudoti viešojo intereso naudai.

2 lentelė. Švenčionių rajono biudžeto išlaidos⁸¹

Rodikliai	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bendros valstybės paslaugos	5382,2	6365,2	8940,4	8339,5	9688,9	9433,5
Gynyba	113,4	152,6	121,5	100,6	132,8	131,7
Viešojo tvarka ir visuomenės apsauga	393,6	430,8	463,8	681,3	720,4	710,3
Ekonomika	1717,0	1653,0	22040,5	2534,2	3109,8	3009,7
Aplinkos apsauga	115,8	132,5	122,5	195,4	167,0	165,1

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

⁸¹ www.stat.gov.lt Finansai

2 lentelės tęsinys

Būstas ir komunalinis ūkis	4515,9	5372,4	5578,7	4624,4	7906,2	7805,1
Sveikatos apsauga	140,0	172,1	170,0	101,1	162,0	163,2
Poilsis, kultūra ir religija	2895,4	3338,3	3594,8	3924,5	4204,9	4201,3
Švietimas	22097,3	24037,4	24839,8	28831,5	32308,1	32208,0
Socialinė apsauga	6161,0	48622,9	51471,8	5397,9	32308,1	32208,1
Iš viso	43531,6	48622,9	52471,8	54730,4	65745,9	90035,8

Švietimui skiriamos lėšos biudžete nuo 2004 m. 50,76 proc. sumažėjo iki 49,14 proc., 2009 m. Tai grindžiama mokyklų tinklo optimizavimu ir santykio tarp ugdytinių bei mokytojų pasikeitimu.

Vidutinė santykinė vienam gyventojui išraiška parodo valstybės teikiamų paslaugų prieinamumą ir jos realų pajėgumą švietimą finansuoti. Privataus sektoriaus dalyvavimas, esant nepakankamam valstybiniam finansavimui, būtų labai pageidaujamas, derinti išteklių panaudojimą vardan bendro reikalo.

3 lentelė. BVP Švenčionių rajone kitimo tendencijos⁸²

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
BVP tūkst.Lt.	1717,0	1653,0	2042,5	2534,2	3109,8	3100,7
BVP/ 1 gyvent. Lt.	5044,28	5893,18	6776,70	8068,53	8450,43	8340,3
BVP/ 1gyvent. proc.	100	116,82	134,34	159,95	167,52	165,4
Išlaidos švietimui (0-7 lygmenims) palyginus su BVP, proc.	7,8	6,9	8,2	8,8	9,6	9,7

Kaip rodo finansinė padėtis švietimo sistemoje BVP augimas rajone neturėjo įtakos ne tik į išlaidų turėto lygio, bet nesudarė amortizuojančių veiksnių šių rodiklių mažėjimui.

4 lentelė. Valstybės ir savivaldybės biudžetų išlaidos švietimui palyginus su BVP proc. respublikoje⁸³

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Iš viso pagal švietimo lygmenis (0-7 lygmens)	5,5	5,2	5,1	4,9	5,0	5,0

4 lentelės tęsinys kitame puslapyje

⁸² www.stat.gov.lt BVP

⁸³ Ten pat

4 lentelės tęsinys

Ikimokyklinis ugdymas (0 lygmuo)	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Bendrasis lavinimas (1,2,3 lygmuo)	3,1	2,9	2,9	2,8	2,9	2,9
Profesinis mokymas (2,3,4 lygmuo)	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Aukštojo mokslo studijos (6,7 lygmuo)	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2

Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos visiems švietimo lygmenims byloja apie mažėjančią lėšų skyrimo tendenciją švietimui palyginus su BVP augimu respublikoje, tai rajono lygmeniu išlaidose švietimui buvo išlaikytas augimas. Daugiausia lėšų reikalauja bendras lavinimas, sudarantis vos ne pusę visų finansavimo lygmenų išlaidų.

5 lentelė. Tenka vienam besimokančiam BVP tūkst. litų respublikoje⁸⁴

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Iš viso pagal švietimo lygmenis (0-7 lygmuo)	4,1	4,6	5,3	6,2	7,5	7,4
Ikimokyklinis ugdymas (0 lygmuo)	4,7	4,8	5,4	6,0	7,1	7,0
Bendrasis lavinimas (1,2,3 lygmuo)	3,5	4,0	4,8	5,7	6,9	6,8
Profesinis mokymas (2,3,4 lygmuo)	4,5	5,0	5,9	7,1	8,1	8,0
Aukštojo mokslo studijos (6,7 lygmuo)	6,1	6,5	7,1	8,0	9,7	9,6

Vienam besimokančiam per laikotarpį nuo 2004 m. iki 2009 m. BVP padidėjo visuose lygmenyse beveik dvigubai, o išlaidos pasiliko nepakitusios. Tai rodo neadekvatų valstybės dėmesį šiam ūkio segmentui ir jo ateities svarbai.

Rajono gyventojų užimtumo problemos

Dauguma rajono gyventojų verčiasi žemdirbyste, gyvulininkyste, smulkia prekyba ir dalis dirba valstybiniame sektoriuje (žr. 6 lentelę).

⁸⁴ www.stat.gov.lt, Švietimas

6 lentelė. Žemės ūkio subjektų ir juose dirbančiųjų skaičius Švenčionių rajone 2009 m.⁸⁵

Viso rajone žemės ūkio subjektų	358
0–4 darbuotojai	203
5–9 darbuotojai	45
10–19 darbuotojų	33
20–49 darbuotojai	47
50–99 darbuotojai	19
100–149 darbuotojai	4
150–249 darbuotojai	6
250–499 darbuotojai	..
500–999 darbuotojai	..
1 000 ir daugiau darbuotojų	1

Rajone dominuoja ūkininkų ūkiai su mažu dirbančiųjų skaičiumi ir tik 30,7 proc. žemės ūkio ūmonių naudoja samdomą darbo jėgą žemės ūkio gamybos procesuose, kiti gi verčiasi savo šeimos pajėgomis ir tik sezono metu pritraukia neturinčius darbo trumpalaikiam darbui. Tad darbų frontas rajone yra skurdus ir išliks tapatingas, jeigu nebus imtasi aktyvesnės veiklos stambių žemės ūkio ūmonių arba kooperuotos žemės ūkio gamybos sektoriaus išvystymui.

Švenčionių rajone 2009 metais darbingo amžiaus gyventojai sudarė 56,8 proc. (šalyje – 60,9 proc.) visų gyventojų, pensinio amžiaus – 25,6 proc. (šalyje – 19,9 proc.), vaikai iki 15 m. – 17,6 m., vidutinis metinis užimtųjų skaičius – 10,7 tūkst., arba 32,7 proc. visų rajono gyventojų. Rajonas pasižymi santykinai maža darbingo amžiaus gyventojų grupe ir žymia žmonių dalimi, gyvenančių kaime.

7 lentelė. Bedarbių procento nuo darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus dinamika Švenčionių rajone 2007 - 2009 m.⁸⁶

Rodikliai	Sausis	Vasaris	Kovas	Balandis	Gegužė	Birželis	Liepa	Rugpjūtis	Spalis	Lapkritis	Gruodis
2007	5,6	5,5	5,4	4,9	4,3	4,2	4,3	4,6	4,7	5,3	5,8
2008	6,2	6,2	5,7	5,3	5,0	5,0	5,2	5,1	4,2	4,4	5,3
2009	6,7	7,8	9,3	9,4	9,7	9,7	9,9	9,9	10,1	10,8	12,2

Nedirbančių Švenčionių rajone pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Bedarbių dalis 2005 m. pradžioje sudarė 11,6 proc.. Lyginant su 2004 m., bedarbių dalis 2005 m. sumažėjo 2,4 proc.. Iki 2007 m. vyko registruotų bedarbių santykyje su darbingo amžiaus žmonėmis

⁸⁵ www.stat.gov.lt, Žemės ūkis

⁸⁶ www.stat.gov.lt, Darbo statistika

mažėjimas, pasiekęs 4,9 proc., tačiau 2009 m. padidėjo ir siekia 14,1 proc. užsiregistravusiųjų darbo biržoje nuo visų darbingų žmonių⁸⁷.

Iš 2085 nedirbančių 2009 m. rajone moterys sudarė 783. O pasiskirstymas vyrų ir moterų bedarbių tarpe vyrų nenaudai rodo absoliutaus nedarbo požymius, kada netenka pajamų pagrindinis šeimos maitintojas. Pagal išsilavinimą rajone bedarbių tarpe daugiausia yra turinčių profesinį paruošimą - 53,8 proc., nekvalifikuoti - 29,1 proc., su aukštuoju - 9,9 proc. ir su aukštesniu - 7,2 proc. visų nedirbančių skaičiaus. Tai rodo, kad profesinis paruošimas neadekvatus darbo rinkos poreikiams įvairiais nedarbo lygmens periodais ir neužtikrina lankstaus užimtumo.

Autorė rekomenduoja koreguoti lyčių lygybės įtvirtinimo laipsnį nukreipiant vyrus mokytis profesinio pasirengimo pagal specializuotas programas ir vidurinio išsilavinimo įsigijimo vakarinėse mokyklose.

Dėl to rajone tikslinga būtų papildomai turėti vakarinio mokymo klases Švenčionėliuose, Adutiškyje, Pabradėje ir kitose tankiau apgyvendintose rajono vietovėse.

Nedarbo lygis rajone rodo, kad būtina išsilavinimą ugdyti tų profesijų žmonių, kurios dominuoja rajone priklausomai nuo galimų ūkio šakų struktūros vystymosi perspektyvų, tai yra žemės ūkio produkcijos gamyba ir perdirbimas, statyba, kelių tiesimas ir priežiūra, miškininkystė, smulkūs gyventojų bei atvykstančių turistų poreikius tenkinantis verslai, prekyba, amatai ir kt. Jaunimo dalyvaujančio darbo rinkoje rodikliai byloja, kad į tuos pačius rajono gyventojų poreikius bei jo vystymosi perspektyvas turėtų atsižvelgti plėtojant švietimo tinklą ir sistemą, ypatingai profesinį ugdymą. Autorės nuomone profesinio rengimo materialine baze galėtų tapti nenaudojamos buvusių mokyklų patalpos, kuriose galėtų įsikurti įvairaus lavinimo ir mokymo įstaigos arba jų padaliniai idant švietimas ir profesinis paruošimas priartėtų prie gyvenamos vietos, o ne vyktų atvirkštinis procesas, kuris jaunimui dėl esamos sunkios ekonominės padėties yra neprieinamas ir nepriimtinas. Tačiau tarp užsiregistravusių darbo biržoje ir nedirbančių faktiškai rajone yra didelis skirtumas, kuris vidutiniškai mieste siekia iki 50 proc. visų darbingų žmonių, o kaime dabartiniu metu artėja iki dviejų trečdalių nuo visų darbingo amžiaus žmonių. Idant jaunimas pasiruošų prisitaikymui prie kintančių darbo rinkos sąlygų dabartiniu metu turi aktyviai dalyvauti švietime, o švietimo įstaigos turėtų aktyviau diegti nuotolinio mokymo būdą.

Švenčionių rajono ūkio veiklų specializacija

Rajone 2009 m. statistikos duomenimis veikia 26 įmonės, kuriose dirbo apie 3,6 tūkst. darbuotojų. Svarbiausi gaminami gaminiai: durpės, maisto produktai, gėrimai, trikotažo gaminiai, popierius ir kartonas, keraminės plytelės ir blokai, maišai ir krepšiai iš polietileno, vienkartinės kvėpavimo sistemos, actas, rankinės. Pagal darbuotojų skaičių dominuoja rajone medicinos ir chirurgijos įrangos bei ortopedijos aparatų gamyba UAB „Intersurgical“ pasaulyje žinoma, kaip

⁸⁷ www.stat.gov.lt, Darbo statistika

gaminių skirtų reanimacijai, anestezijai bei kitai kvėpavimo slaugai gamintoja. Dirbo virš 800 žmonių, sukurianti apie 70 mln. Lt. vertės į metus produkcijos. Didžioji šios įmonės produkcijos dalis eksportuojama į kitas pasaulio šalis. Antroje pagal dydį įmonėje Elektros variklių ir generatorių gamyboje dirba apie 45 proc. rajono dirbančiųjų.

Autorės nuomone nežiūrint į tai, kad kai kurios veiklos turi tarptautinį pripažinimą Švenčionių rajone galimos veiklos, kurios nevykdomos, tai mėsos ir mėsos produktų gamyba ir jų konservavimas, pieno produktų, žuvų, vaisių, uogų ir daržovių perdirbimas, grūdų malimo, kai yra grūdų saugykla - elevatorinė, paruoštų pašarų gyvuliams gamyba, nealkoholinių gėrimų ir geriamo vandens pilstymas.

Išvardintiems sektoriams išsivysčius atsirastų palaikomosios tokios veiklos, kaip krovinių vežimas, prekyba pašarais, žemės ūkio produktais.

Tiekėjais šiems gamybos sektoriams būtų žemės ūkio įmonės, plastiko ir popierių gamintojai bei taros ir gamybos priemonių gamintojai.

Susijusios veiklos: trąšų ir azoto junginių gamyba, paruoštų pašarų gyvuliams gamyba.

Pirkėjai: didžiosios ir mažosios maisto produktų ir gėrimų įmonės, visuomenės nariai, turistai.

Ši rekomenduojama gamybinio sektoriaus struktūra rajone byloja apie plačias galimybes įvairiapusei veiklai vystyti ir profesinei - kvalifikacinei struktūrai plėsti bei darbo jėgos poreikiui didinti.

4.1.2. Rajono demografinio konteksto įvertinimas

Gyventojų tankumas.

Remiantis 2001 m. gyventojų surašymo duomenimis, rajone gyveno 32992, o 2009 m. - 30340 gyventojų, iš jų 14248 - vyrai, 16092 - moterys: 47,4 proc. lietuvių, 28,8 proc. lenkų, 16,2 proc. rusų, 5,5 proc. baltarusių ir 2,1 proc. kitų tautybių gyventojų. Bendras rajono plotas – 1692 km. Gyventojų tankumas – 19,1 gyv./kv.km yra vienas mažiausių Lietuvoje ir ženkliai mažesnis už šalies vidurkį (52,8 gyv./kv.km), nes 56 proc. rajono teritorijos užima miškai. Miestuose gyvena 17790 žmonių, kaime - 12550.

Miesto gyventojai sudaro 59,2 proc. visų gyventojų (šalyje – 66,8 proc.), tačiau išsidėstę ne viename rajono centre, o trijuose beveik vienodo dydžio miestuose – Pabradėje, Švenčionėliuose ir Švenčionyse.

8 lentelė. Gyventojų natūrali kaita, santuokos ir ištuokos Švenčionių rajone 2009 m.⁸⁸

	Gimusiųjų skaičius	Mirusiųjų skaičius	Natūrali kaita (prieaugis / sumažėjimas)	Santuokų skaičius	Ištuokų skaičius
Iš viso respublikoje	35272	43832	-8560	24063	10317
1000 gyventojų					
Švenčionių r. sav.	273	572	-299	170	72
1000 gyventojų	9,1	19,0	-9,9	5,6	2,4
Miestas	147	288	-141	105	49
Pabradė	45	97	-52	36	17
Švenčionėliai	43	107	-64	29	18
Švenčionys	59	84	-25	40	14
Kaimas	113	268	-155	79	29

Natūralūs gyventojų kaitos procesai sąlygoja gyventojų prieaugio mažėjimą ypatingai aukšto mirtingumo miestuose ir žymiai aukštesnio ištuokų skaičiaus taip pat miesto teritorijoje, tai ypatingai pastebima Pabradėje ir Švenčionėliuose.

Gyventojų prieaugio kitimo tendencijos

Nuo 1997 m. natūralaus gyventojų prieaugio rodikliai nuolat prastėjo. 2002 metais rajone mirė 278 gyventojais daugiau nei gimė, vidutiniškai metinis gyventojų prieaugis sumažėjo - 152. Lyginant su šalies vidurkiu, Švenčionių rajone palyginti migracijos saldo – 2002 m. buvo nežymiai teigiamas, 2003 m. - (-20), 2008 m.- (-40), 2009 m.- (-119). Atsižvelgiant į naujagimių skaičiaus pokyčių tendencijas jeigu 1992 m. rajone gimė 381, tai 2002 m. – 263 naujagimiai (128 arba 30 proc. mažiau). 2008 m. - 258 (123 arba 32,3 proc. mažiau) ir pasiekė gimstančių vaikų skaičių 2004 metų, tai. 2009 m. gimė 273. Šiuo metu naujagimių skaičius pradėjęs augti leidžia teigti, jog artimiausiais metais, jei nebus didesnės jaunų šeimų migracijos, gimimų skaičius, kaip buvo prognozuota turėtų įgauti tendenciją stabilizavimosi arba bent jau ne mažėjimo.

9 lentelė. Vidaus ir tarptautinė migracija Švenčionių rajone 2009 m.⁸⁹

	Atvyko	Išvyko	Saldo
Švenčionių r. sav.	571	690	-119
Miestas	318	406	-88
Pabradė	105	117	12

9 lentelės tęsinys kitame lape

⁸⁸ www.stat.gov.lt Gyventojai

⁸⁹ www.stat.gov.lt, Gyventojų migracija

9 lentelės tęsinys

Švenčionėliai	110	168	-58
Švenčionys	103	121	18
Kaimas	253	284	-31

Vidaus ir tarptautinės migracijos duomenys byloja apie tai jog šis procesas įvairiose teritorinėse vietovėse turi skirtingas tendencijas ir, jeigu Švenčionių mieste ir Pabradėje, kur verslo vystymusi yra palankesnės sąlygos, migracijos saldo yra teigiamas, tai tuo tarpu kaimo vietovėse ir Švenčionėlių mieste yra neigiamas. Tyrėjų nuomone Švenčionėliai nepakankamai išnaudoti gamybinio ir susisiekimo sektorių išvystymui dėl ypatingai geros susisiekimo infrastruktūros, profesinio ugdymo, socialinių paslaugų ir turizmo verslų plėtrai, o kaimiškosios rajono vietovės žemės ūkio gamybos produktų ir jų perdirbimo paskirčiai.

4.1.3. Kultūrinės aplinkos įvertinimas

Socialinės rizikos raiška

Didelė gyventojų dalis gauna įvairias socialines išmokas. 2004 m. socialinės rizikos šeimų buvo - 203, kuriose augo 446 vaikai, o 2009 m. - 174 šeimos su 341 vaiku. *Aukštą lyginamąjį svorį sudaro išlaikomų asmenų skaičius rajone, kuris tolygiai turi tas pačias tendencijas.*

10 lentelė. Išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas metų pradžiai Švenčionių rajone⁹⁰

Amžiaus grupės	2004	2005	2006	2007	2008	2009
0-14 m.	25	26	26	25	23	23
60 ir vyr.	45	44	46	42	52	42

Tai sąlygojo ir nemokamai maitinamų mokinių skaičius augimą. Jeigu 2004 m. – 1800 mokinių, tai 2009 m. - 2106 mokiniai gauna nemokamą maitinimą. Šie rodikliai viršija šalies vidurkį. Tolygiai augo ir išlaidos mokinių maitinimui nuo 669,8 tūkst. Lt. 2004 m. iki 1136,9 tūkst. Lt 2009 m.

Nepilnamečių nusikalstamumas Švenčionių rajone

Nepilnamečių nusikalstamumas yra susijęs su mokymosi nesėkmėmis, pasitraukimu iš švietimo sistemos, neturėjimu darbo. 2004 m. rajone nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų skaičius sudarė – 50, kai tuo tarpu šalies vidurkis yra 141,3 t.y. nors beveik tris kartus mažesnis už šalies vidurkį,

⁹⁰ www.stat.gov.lt, Gyventojai

tačiau neramina tai, kad įtariamų padarius nusikaltimus fiksuoti 345 atvejai. 2009 m. - 23 nusikalstamos veikos, o įtariamų padarius nusikaltimus - 595 atvejai⁹¹.

Labiausiai paplitę ir pastebimi žalingi mokinių įpročiai yra rūkymas ir alkoholio vartojimas (rajono miestų mokyklose). Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo rajone atvejų mokinių tarpe neužfiksuota. Tačiau dėl šios, ypač aštrėjančios problemos Lietuvoje, prevencinis darbas mokyklose tampa prioritetine sritimi.

Nacionalinė rajono gyventojų sudėtis ir lygių galimybių principų užtikrinimas

Švenčionių rajone 2001 m. surašymo duomenimis gyveno 51 proc. lietuvių, 13,3 proc. - rusų, 27,4 proc. - lenkų, 4,4 proc. - baltarusių, kitų tautybių – 3,9 proc.. Tokia tautinė rajono gyventojų sudėtis apsprendžia poreikį organizuoti mokymą tautinių mažumų kalbomis (lietuvių k. mokosi 71 proc., rusų - 18,2 proc., lenkų - 10,8 proc.), nors ryški tendencija, kad dalis kitakalbių renkasi mokyklas mokomąja valstybine kalba⁹².

Išsilavinimo prestižas

2001 m. surašymo duomenimis, aukštąjį išsilavinimą rajone turėjo tik 7,2 proc. gyventojų (šalyje 12,6 proc.), aukštesnįjį – 17,3 proc. (šalyje – 19,3 proc.), vidurinį – 28,2 proc. (šalyje – 27,2 proc.), pagrindinį – 16 proc. (šalyje – 15 proc.), pradinį – 24,7 proc. (šalyje – 20,8 proc.), be pradinio išsilavinimo – 6,8 proc. (šalyje – 4,6 proc.). Pagal lytį pasiskirsto taip: moterys pirmąją pagal aukštąjį išsilavinimą turėdamos 59 proc. ir pagal aukštesnįjį 60 proc., iš bendro turinčių aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą skaičiaus ir neturinčios pradinio išsilavinimo moterys sudaro 52 proc., tik pradinį išsilavinimą turinčios - 57 proc., tai kaimo gyventojos pensinio ir prieš pensinio amžiaus. Viso gyventojai turintys tik pradinį arba neturintys pradinio išsilavinimo sudaro 31,6 proc. visų gyventojų⁹³.

Pakankamai didelis žemo išsilavinimo rodiklis rodo kylančius švietimo sistemai uždavinius bei specializuotų programų būtinybę ir mastą gyventojų išsilavinimo lygiui kelti. Netiesiogiai atskleidžia švietimo sistemos problemas (selektyvumą, nepakankamą suderinamumą tarp mokymo pakopų ir amžiaus grupių) dėl kurių dalis gyventojų neįgijo išsilavinimo būdami mokyklinio amžiaus ir neatitinka darbo rinkos poreikiams dabartinėmis sąlygomis.

Moterų išsilavinimo lygis aukštesnis palyginus su vyrais rodo lyčių lygybės principo įtvirtinimo švietimo sistemoje skirtingais istoriniais laikotarpiais pasireiškimą, o netiesiogiai atskleidžia visuomenės požiūrį į lyčių lygybę bei švietimo sistemos aprėptį išprovokavusią skirtingą išsilavinimą. Dėl vaikinių aukštojo išsilavinimo įgijimo turi įtakos ir tėvų nuomonė šiuo klausimu.

Tėvų, vertinančių aukštąjį išsilavinimą, vaikai daug daugiau linkę į aukštąjį mokslą, ir atvirkščiai – tėvų, manančių, kad svarbiau yra kuo greičiau įgyti profesiją ir gauti darbą, vaikai daugiau linkę po mokyklos baigimo įgyti profesiją arba ieškoti darbo.

⁹¹ www.stat.gov.lt Nusikalstamumas ir baudžiamoji teisena

⁹² www.stat.gov.lt Gyventojai

⁹³ www.stat.gov.lt Švietimas

4.2. Švietimo išteklių įvertinimas

4.2.1. Švietimo įstaigų tinklo optimizavimo tendencijos rajone

Švietimo įstaigų personalo profesionalumo lygis

Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų ir vadovų skaičius priklausantis nuo pokyčių besimokančių apimtyje irgi įgauna mažėjimo tendenciją. Jeigu 2004 - 2005 m. m. jų buvo 481, tai 2008 - 2009 m. m. -382. Išsilavinimo prasme pokyčiai nežymiai pasireiškia turinčių aukštąjį išsilavinimą, kurie padidėjo 4,8 proc., vidurinį – sumažėjo 4,7 proc., o turintis vidurinį, bet bestudijuojantys aukštosiose mokymo įstaigose sumažėjo 0,1 proc.

Bendrojo lavinimo mokyklose ne specialistai dėsto lotynų k., braižybą, tik 4 proc. specialistų dėsto etiką, 9,1 proc. - ekonomiką, 40 proc. - informatiką, 50 proc. - dailę, 56,25 proc. - tikyba, 55,89 proc. - technologijas, 57,9 proc. - anglų k. Tik 12,5 proc. socialinių pedagogų - specialistai. Dauguma mokytojų ne specialistų studijuoja neakivaizdiniu būdu arba persikvalifikuoja.

Svarbus vaidmuo teikiamas vienam iš lemiančių ugdymo kokybės veiksnių - mokytojų kvalifikacijai. Iš 2008 - 2009 m. m. 382 mokytojų atestuoti 387 (80,12 proc.): mokytojo kvalifikacinei kategorijai - 9,73 proc., vyresniojo mokytojo - 42,02 proc., metodininko - 27,12 proc., eksperto - 1,24 proc.. Mokytojo eksperto kategorijai atestuota 1 lietuvių kalbos (gimtosios) mokytojas, 2 - vokiečių kalbos ir 1 informatikos mokytojas. Daugiausia mokytojo metodininko kvalifikacinei kategorijai atestuota pradinio ugdymo (5,59 proc.), matematikos (4,14 proc.), rusų kalbos (3,10 proc.), lietuvių k. (gimtosios), muzikos ir kūno kultūros pedagogų - po 2,48 proc. Daugiausia atestuotų pedagogų dirba Švenčionių vidurinėje (91,7 proc.) ir Švenčionių pradinėje (92,6 proc.) mokyklose, mažiausiai - Pabradės "Ryto" vidurinėje mokykloje (67,74 proc.) ir kai kuriuose pradinio ugdymo skyriuose.

Per paskutiniuosius keturis mokslo metus mokytojai vidutiniškai kvalifikaciją kėlė 15 dienų (vidutiniškai respublikoje - 7 dienos). Mažiausias kvalifikaciją kėlusiu mokytojų rodiklis yra 5,0 (Vidutinės ir Zalavo skyriai), 5,0 (Prienu ir Reškutėnų skyriai), daugiausiai - 10,6 (Švenčionėlių gimnazija), 12,7 (Strūnaičio skyrius), 9,2 (Švenčionių pradinė), 8,7 (Svirkų pagrindinė).

Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose 2004 m. dirbo 67 pedagogai, iš jų atestuoti 58 (86,5 proc.): auklėtojo kvalifikacinei kategorijai - 3 (4,5 proc.), vyr. auklėtojo - 44 (65,6%), metodininko - 11 (16,4 proc.).

Papildomojo ugdymo įstaigose 2004 m. dirbo 99 pedagogai, iš jų atestuota 80 (81 proc.): mokytojo kvalifikacinei kategorijai - 8 (8 proc.), vyr. mokytojo - 50 (50,5 proc.), metodininko - 22 (22,2 proc.).

Šių rodiklių pokyčiai 2009 m. byloja apie tai, kad atestuotų pedagogų padidėjo iki 90 proc., mokytojo kvalifikacinei kategorijai pasirošė 10 proc., vyr. mokytojo - 60 proc. ir metodininko - 32

proc.. Bendrojo lavinimo mokyklose dirbo 2008/2009 m. m. 31 (8 (šalyje – 8) proc.) mokytojas, 174 (44 (šalyje – 51) proc.) vyr. mokytojas, 146 (37 (šalyje – 27) proc.) mokytojai metodininkai ir 6 (2 (šalyje – 1) proc.) mokytojai ekspertai, 43 (11 (šalyje – 13) proc.) mokytojai neatestuoti.

Bendro lavinimo mokyklų 5 vadovai (14 (šalyje – 42) proc.) įgiję III vadybinę kategoriją, 16 (46 (šalyje – 25) proc.) - II vadybinę kategoriją, 1 (3 (šalyje – 2) proc.) - I vadybinę kategoriją, 13 (37 (šalyje – 32) proc.) nėra atestuoti vadybinei kategorijai.

Rajono mokyklose yra 3,5 spec. pedagogo, 8 socialinio pedagogo, 5 logopedo, 5,5 psichologo etatai. Trūksta dar 3 specialiųjų pedagogų, 2 logopedų, 1 psichologo, 1 socialinio pedagogo etatų.

Autorės nuomone pedagogų atestacijos įvedimas turėjo tapti vienu iš švietimo vadybos gerinimo svirtų. Kaip rodo atestacijos rezultatai, kad tarp mokyklų susidarė nemažos disproporcijos pagal atestuotų mokytojų skaičių (pagrindinėje mokykloje atestuotų pedagogų buvo 46 - 92 proc., vidurinėje - 65 - 91 proc.). Kai kurie mokymo įstaigų vadovai atestaciją panaudojo kaip skatinimo už efektyvaus darbo priemonę. Taip atsirado nemaži skirtumai tarp mokyklų pagal pedagogams suteiktas kvalifikacines kategorijas (vyresniųjų mokytojų pagrindinėje mokyklose skaičius svyravo nuo 40 iki 91 proc., vidurinėje - 31 - 66 proc.; mokytojų metodininkų pagrindinėje mokykloje - 0 - 35 proc., vidurinėje - 2 - 45 proc.; mokytojų ekspertų pagrindinėje mokykloje - 0 - 1 proc., vidurinėje - 1 - 3 proc.)⁹⁴. Atestacijos sistema labiausiai pasitarnavo darbo užmokesčio diferencijavimui, nes to nesugebėjo padaryti Vyriausybė - siekdama sistemingai didinti pedagogų darbo užmokestį.

Išlaidos vieno mokinio mokymui

2004 - 2005 m. m. savivaldybėje vidutiniškai vienam mokiniui mokytį buvo išleista 2279 Lt, miesto mokyklose – 2089 Lt, kaimo - 3831 Lt. Brangiausias vieno mokinio mokymas buvo mažakomplektėse pradinėse mokyklose (dabartiniuose skyriuose) – nuo 7633 Lt iki 2889 Lt. Kiek mažiau išleista pagrindinių mokyklų vienam mokiniui mokytį – vidutiniškai apie 2190 Lt (didžiausia išleista suma - 5057 Lt, mažiausia – 1728 Lt). Rajono vidurinės mokyklos vienam mokiniui mokytį vidutiniškai išleista 2313 Lt. Vidurinės mokyklos mokinio mokymosi didžiausios išlaidos – 3205 Lt, mažiausios – 2032 Lt. 2004 - 2005 m. m. vidutiniškai vieno mokinio ugdymui skirtos mokinio krepšelio lėšos sudarė 2051 Lt (šalyje – 1910Lt). 2008 - 2009 m. m. išlaidos sudarė 3075 Lt. (šalyje – 2333 Lt). Skaičiuojant vienam mokiniui, tiesiogiai ugdymui panaudota **3075 Lt.** (šalyje – 3012 Lt) mokinio krepšelio lėšų, iš jų 62 Lt (šalyje – 61 Lt). - vadovėliams, **79Lt** (šalyje – 76 Lt) - mokymo priemonėms įsigyti, 7 Lt (šalyje – 7 Lt) - pažintinei veiklai, **25 Lt** (šalyje – 17 Lt)- pedagoginei psichologinei tarnybai finansuoti, 1 Lt (šalyje - 2Lt.) - mokinių profesijos pasirinkimo konsultavimui.

Skaičiuojant vienam mokiniui, savivaldybė mokykloms perskirstė **134 Lt.** (šalyje - 74 Lt). mokinio krepšelio lėšų, o kitoms švietimo reikmėms (mokyklų ūkio reikmėms, ugdymo skoloms dengti ir pan.), skaičiuojant vienam mokiniui, panaudota 0 Lt. (šalyje – 10 Lt). mokinio krepšelio lėšų.

⁹⁴ Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2010 m. m.

Mokytojų ir mokinių santykis yra vienas iš veiksnių, kurį keičiant mokinių didėjimo kryptimi, mažinamos išlaidos darbo užmokesčiui. Mažas mokinių skaičius santykyje su mokytojų rodo, kad klasės yra mažos ir didėja moksleivio krepšelio sąnaudos be to nepakankamai analizuojamas lėšų panaudojimas šio tipo įstaigose, pagrindumas mokyklų tinklo optimizavimo veiksmuose bei ekonominio režimo įvedimas.

Skaičiuojant vienam mokiniui, 2008/2009 m. m. iš savivaldybės biudžeto bendrojo lavinimo mokyklų ugdymo aplinkai užtikrinti ir kitoms bendrojo lavinimo mokyklų reikmėms buvo skirta 1207 Lt. (šalyje – 1569 Lt), neformaliojo vaikų švietimo mokykloms išlaikyti - 665Lt. (šalyje - 468 Lt), kai tuo tarpu 2004 m. iš savivaldybės biudžeto bendrojo lavinimo mokyklų ugdymo aplinkai užtikrinti ir kitoms bendrojo lavinimo mokyklų reikmėms buvo skirta 840 Lt. (šalyje – 1098 Lt), neformaliojo vaikų švietimo mokykloms išlaikyti – 447 Lt. (šalyje - 312 Lt)⁹⁵.

Tyrimo metu atliktu analitiniu palyginamuoju tyrimu siekta išsiaiškinti ugdymo sąlygų, procesų ir rezultatų kaitos tendencijas Švenčionių rajone, apibrėžti aktualiausias sritis ir sprendtinas problemas. Jis patvirtino hipotezę, kad nesubalansuota švietimo plėtra, viena vertus, didina vystimosi disproporcijas tarp to paties tipo ugdymo įstaigų, kita, - gilina socialinę nelygybę tarp mokytojų, moksleivių ir jų tėvų. Išryškėjo didžiulės mokyklų finansavimo disproporcijos. Nuo 1995 iki 2009 m. rajono biudžeto išlaidos 1 moksleiviui vidutiniškai išaugo nuo 1460 iki 3060 Lt per metus, kurią lėmė pedagogų darbo užmokesčio kilimas. To paties tipo ugdymo įstaigų tarpe susidarė didžiuliai išlaidų 1 moksleiviui skirtumai. Jeigu darželio - mokyklos ugdytiniui išlaidos svyravo nuo 2242 iki 3577 Lt, pradinės mokyklos mokiniui - nuo 1538 iki 4814 Lt, vidurinės mokyklos moksleiviui - nuo 1713 iki 3938 Lt.

Šie duomenys byloja apie nepakankamą mokyklų tinklo optimizavimo lygį bei santykį formaliojo ir neformaliojo ugdymo, kuris turėtų būti orientuotas į respublikos vidurkį artimiausioje ateityje.

4.2.2. Namų ūkių išlaidos švietimui

Pagal LR švietimo įstatymo 72 str. 1,3,5 p. valstybinėje ir savivaldybės mokykloje mokymas pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo, profesinio mokymo ir aukštesniųjų studijų programas yra nemokamas, todėl mokinys vadovėliais naudojasi nemokamai. Analizė šių įstatymo nuostatų švietimo praktikoje atskleidė kai kuriuos aspektus, kurie verti dėmesio šioje ekonominėje situacijoje dėl galimų nepageidaujamų mokinio pažangumui pasekmių⁹⁶.

Kasmet didėjantis švietimui skiriamas biudžetas (nuo 2005 m. 3713,6 mlrd. Lt. iki 2008/2009 m. m. 5615,1 mlrd. Lt.) neaplenkia ir namų ūkių, kurių žymią dalį panaudoja ugdytinių tėvai mokymo

⁹⁵ www.stat.gov.lt Švietimas

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853

proceso užtikrinimui. Namų ūkių išlaidų analizė kasmet vykdoma LR statistikos departamento byloja apie žymios dalies namų ūkio biudžetų paskirtį švietimo reikmėms (2005/2006 m. m. 537,49 mln. Lt., o 2008/2009 m. m. 236,55 mln. Lt). Didžiausią lyginamąjį svorį kiekvieno jaunuolio socializacijos kelyje sudaro bendro lavinimo eigoje patirtos išlaidos, kurios sudarė (2005/2006 m. m. 157,78 mln. Lt., 2008/2009 m. m. 101,8 mln. Lt.. ir mažiausią lyginamąjį svorį sudaro išlaidos (2005/2006 m. m. - 0,9 proc., o 2008/2009 m. m. - 0,97 proc.) profesinio mokymo sistemoje, kur besimokantis įgyja bendrą vidurinį ir profesinį išsilavinimą tuo pačiu pasiruošdamas darbinei veiklai arba tolimesnėms studijoms aukštesiose mokyklose. Nepagrįstai didelės išlaidos net 71,0 proc. visų namų ūkių skiriamų lėšų 2009 m. duomenimis sudarė išlaidos švietimo prekėms bendro lavinimo sistemoje, kai tuo tarpu šis mokymo lygmuo, valstybei užtikrinant finansavimą, yra nemokamas.

11 lentelė. Namų ūkių išlaidos švietimui mln. Lt. respublikoje⁹⁷

Iš viso pagal švietimo lygmenis (0-7 lygmuo)	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
Visos išlaidos	537,49	484,88	397,52	254,35
Išlaidos švietimo prekėms	180,18	155,69	130,58	113,13
Išlaidos švietimo paslaugoms	195,66	159,69	133,47	70,61
Mokestis už mokslą (paslaugų dalis)	176,89	160,38	120,24	54,73
Mokestis už kursus (paslaugų dalis)	8,45	5,85	3,17	5,19
Mokėjimas korepetitoriams (paslaugų dalis)	10,31	3,27	10,06	10,69
Ikimokyklinis ugdymas (0 lygmuo)				
Visos išlaidos	6,19	4,15	3,34	2,78
Išlaidos švietimo prekėms	6,19	4,15	3,34	2,78
Išlaidos švietimo paslaugoms	0,00	0,00	0,00	0,00
Mokestis už mokslą (paslaugų dalis)	0,00	0,00	0,00	0,00
Mokestis už kursus (paslaugų dalis)	0,00	0,00	0,00	0,00
Mokėjimas korepetitoriams (paslaugų dalis)	0,00	0,00	0,00	0,00
Bendras lavinimas (1,2,3 lygmuo)				
Visos išlaidos	157,78	111,42	140,12	101,80
Išlaidos švietimo prekėms	117,84	90,20	112,86	72,46
Išlaidos švietimo paslaugoms	19,97	10,61	13,63	14,67
Mokestis už mokslą (paslaugų dalis)	4,61	3,15	2,10	0,98

11 lentelės tęsinys kitame lape

⁹⁷ www.stat.gov.lt Namų ūkių tyrimai

11 lentelės tęsinys

Mokestis už kursus (paslaugų dalis)	6,83	4,89	3,06	3,59
Mokėjimas korepetitoriams (paslaugų dalis)	8,53	2,57	8,47	10,10
Profesinis mokymas (2,3,4 lygmuo)				
Visos išlaidos	5,15	2,61	2,30	2,29
Išlaidos švietimo prekėms	2,15	2,45	2,30	2,29
Išlaidos švietimo paslaugoms	1,50	0,08	0,00	0,00
Mokestis už mokslą (paslaugų dalis)	0,09	0,00	0,00	0,00
Mokestis už kursus (paslaugų dalis)	1,41	0,00	0,00	0,00
Mokėjimas korepetitoriams (paslaugų dalis)	0,00	0,08	0,00	0,00
Aukštojo mokslo studijos (6,7 lygmuo)				
Visos išlaidos	401,64	356,48	260,76	129,67
Išlaidos švietimo prekėms	53,27	58,95	22,08	17,80
Išlaidos švietimo paslaugoms	174,19	148,81	119,84	55,94
Mokestis už mokslą (paslaugų dalis)	172,19	147,13	118,13	53,74
Mokestis už kursus (paslaugų dalis)	0,21	0,97	0,11	1,60
Mokėjimas korepetitoriams (paslaugų dalis)	1,78	0,62	1,60	0,59

Pirmaklasio paruošimas mokyklai. Pradėkim nuo pirmaklasio paruošimo mokyklai, kad galėtumėme pamatyti jaunų šeimų išlaidas šiai paskirčiai. Pirmaklasio paruošimas susideda iš darbo vietos paruošimo - tai rašomojo stalo, kėdutės, kuprinės, kanceliarinių priemonių, uniformos. Pirmais metais dar būtų galima išsiversti ir be rašomojo stalo - pirmoje klasėje dar namų darbų atlikimui neįprivaloma. Tačiau norima, kad vaikas suprastų, kokia jo pareiga, kur jo darbo vieta, kaip jis turi daiktus susidėti, todėl dauguma stengiasi viską nupirkti jau nuo pirmų mokslo metų. Pačiu minimaliausiu variantu tik darbo vietos paruošimas pareikalautų iš tėvų iki 1000 Lt.

Moksleivių uniformos. Kadangi dabar mokyklos sistemą sudaro trys pakopos - pradinė (nuo 1 iki 4 klasės), pagrindinė (nuo 5 iki 8 klasės) ir gimnazija (nuo 9 iki 12 klasės), pilnas uniformos komplektas - 340 litų. Tos uniformos užtenka 2, gal net 3 metams. Pirkti uniformą yra pigiau negu atskirus rūbus, bet kadangi už ją visą sumą tenka sumokėti vienu metu todėl visos išlaidos susikaupia rugsėjo mėnesį - tai yra didelė suma mokinių tėvams.

Autorės nuomone šioje situacijoje einama ne pačiu racionaliausiu keliu. Racionalumas pasireikštų tame, kad būtų įsigyjama prekė ar paslauga aukščiausios kokybės už mažiausią kainą. Siūlomi variantai: galima inicijuoti bet kurios teisinės formos įmonės steigimąsi, kuri vykdytų mokinių uniformų siuvimą vietos sąlygomis. Paprasčiausiu būdu galima priimti mokyklai į darbą kelis siuvėjus su verslo liudijimais, kurie moksleiviams siūtų uniformas iš nupirkto jų tėvų užsakymu audinio.

Perkant audinį dideliu kiekiu, už jį sumokėti galima perpus mažiau. Uniformos siuvimas būtų netoks brangus. Taip pat mokykloje, tinkamą naudojimui kitų šeimos vaikų uniformą pataisyti, kad būtų galimybė jaunesniems šeimos vaikams ją dėvėti.

Šis veiksmas padėtų sukurti darbo vietas turintiems profesinę kvalifikaciją, sutaupys mokinio tėvų biudžetą, kurį galėtų panaudoti kitoms reikmėms, susietoms su vaiko ugdymu, prisidėti prie perskirstymo pajamų įvairių sektorių įmonėms, tuo pačiu mažintų šių prekių kainas bendroje pardavimo sistemoje. Šias prekes laisvo pirkimo būdu įsigyja mokinių tėvai, tad tam jokių suvaržymų nėra⁹⁸.

Ar išeitis apsipirkimas kitose valstybėse? Ugdytinių tėvai, kartais ieškodami būdų išlaidų sumažinimui, vyksta įsigyti prekių į kitas valstybes, kai tokioms prekėmis, kaip kanceliarinės, kurios apie 20 proc. pigesnės negu Lietuvoje. Tokiu būdu padedama šios šalies verslininkams didinti pajamingumą, ugdyti jų eksportą, o mums didinant importą, kas Lietuvai yra nenaudinga, nes įsivežamos tokios prekės, kurias mūsų gamintojai sėkmingai galėtų pagaminti ir neaukštomis kainomis aprūpinti moksleivius.

Ar taupiai naudojamas mokinio krepšelis? Šiais metais mokinio krepšelių sudaro beveik 2,3 mlrd. litų (visam ugdymo procesui finansuoti). Iš jų 35 mln. litų skirta vadovėliams ir mokymo priemonėms. Vienam mokiniui metams skiriama suma vadovėliams ir mokymo priemonėms šiemet sumažėjo 8 litais. 2008/2009 m. m. visas mokinio krepšelis buvo apie 1,7 mlrd. litų. Vadovėliams ir mokymo priemonėms iš jų buvo skirta apie 36 - 37 mln. litų. Vadovėlius mokykla perka iš valstybės finansuojamų lėšų. Šiemet vadovėlių pirkimai yra šiek tiek sumažėję negu pernai ir, manoma, kad tam turi įtakos pats mokinio krepšelio sumažinimas, tačiau visiškai negalvojama apie galimybę prie tokių didelių tiražų juos atpiginti.

Kiek šios prekės reikalingos ir būtinos mokinio ugdymo eigoje palikta savieigai. Mokytojas, kaip asmenybė negali pilnai atsiskleisti, nes vykdo daugumoje atvejų standartizuotų schemų ir lentelių pildymą.

Brangiausi užsienio kalbų vadovėliai. Kaip teigia ugdytinių tėvai ir jų atstovai brangiausiai kainuoja užsienio kalbų mokymosi priemonės. Šis išskirtinumas aiškinamas tuo, kad jeigu daugumą kitų vadovėlių mokykla perka, bet užsienio kalbų vadovėlius, prie kurių visada reikalingos pratybos, tenka pirkti tėvams. Kadangi vienos pratybų knygelės kaina svyruoja nuo 30 iki 40 litų, o per metus jų reikia net kelių, kai tuo tarpu kitų dalykų vadovėliai tekainuoja kaip viena pratybų knygelė. Ar gali kaina mokymo priemonių skirtis priklausomai nuo kalbos? Kodėl vienas mokymo priemonės galima nupirkti valstybinio biudžeto sąskaita, o kitas už asmenines tėvų lėšas?

Ar surastas ekonomiškiausias mokymo priemonių panaudojimo būdas? Iš šios apžvalgos matyti, kad prekes naudojamas mokymo procese, vertėtų pasiūlyti mokyklai peržiūrėti šių mokymo priemonių

⁹⁸ Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui. Švietimo naujienos. ISSN 1648-5874 2010.01/290

naudojimo būtinumą. Gal tikslingiau būtų mokymą vykdyti darant kopijas šių mokymo priemonių, arba užtikrinant jų daugkartinį naudojimą, nepildant knygelės, o atliekant įrašus sąsiuvinuose ir kitus būdus, kurie nevestų prie brangių daiktų vienkartinio naudojimo ir vėlesnio jų išmetimo.

Tokie veiksmai, kurie dabar reiškiasi yra naudingi šių mokymo priemonių gamintojams, jų pelnams didinti. Užsienio kalbų mokymui yra daug metodinės literatūros daugkartinio naudojimo, kurią įsigijus mokyklą galėtų patenkinti ugdytinių poreikius ir sumažintų mokymosi išlaidas. Korepetitoriai kuo toliau, tuo labiau brangina savo teikiamas paslaugas, kuris sudaro 10,10 proc. išlaidų struktūroje, skirtas tos pačios bendro lavinimo mokymo programos įsisavinimui ruošiantis stoti mokyti į aukštesnio lygmens pakopą. Pirma, tai rodo, kad bendro lavinimo mokyklų programos ne visiškai tobulai moksleivių įsisavinamos, antra, nesudaryti realūs tiltai perėjimo iš vienos pakopos į kitą tarp skirtingų mokymosi lygmenų ir, trečia, mokymas bendro lavinimo mokyklose neatitinka keliamų reikalavimų, kad be korepetitorių pagalbos mokiniai galėtų įstoti mokyti į aukštesnę pakopą.

Šios priežastys atsiranda dėl mokytojų nepakankamo kvalifikacinio ir metodinio pasiruošimo arba dėl siekių tų pačių mokytojų gauti papildomas ir neretais atvejais nelegalias pajamas. Ši problema reikalauja rimto papildomo tyrimo pirmoje eilėje apsprendžiant pagrindumą ir būtinumą mokymo prekių įsigijimo ir jų asortimento, antroje eilėje, leisti laisvai pasirinkti papildomas priemones žinių ir įgūdžių įsisavinimui.

Tyrimai rodo, kad rimtos peržiūros visuose mokymo lygmenyse reikalauja rekomenduojamų ugdytiniui prekių ir paslaugų asortimentas, jų metodinio poreikio pagrindumas, būtinumas ir kainos bei korepetitorių darbas. Brangiausiai kainuoja pirmaklasio paruošimas mokyklai, uniformos ir vadovėliai, nepamirštant, kad tai turi daryti jaunos šeimos, kurie turi mažiausiai sukaupę asmeninio turto ir ne visada turi pastovių darbinių pajamų.

Pagal švietimo lygmenis namų ūkio biudžetuose bendro lavinimo įsigijimas pareikalavo net 2005/2006 m. m. - 29,4 proc., o 2008/2009 m. m. - 43,02 proc., kai tuo tarpu šis lygmuo pagrindė turi būti užtikrinamas valstybės lėšomis. Aukštojo mokslo įsigijimo išlaidos namų ūkio išlaidų struktūroje sudarė 2005/2006 m. m. - 74,7 proc., o 2008/2009 m. m. - 54,81 proc. ir mažiausią lyginamąjį svorį sudaro išlaidos 2005/2006 m. m. - 0,9 proc., o 2008/2009 m. m. - 0,97 proc. profesinio mokymo sistemoje, kur besimokantis įgyja bendrą vidurinę ir profesinę išsilavinimą tuo pačiu pasiruošdamas darbinei veiklai arba tolimesnėms studijoms aukštesiose mokyklose pagal įgytą specialybę ir sukaupę patyrimą.

Panagrinėjus namų išlaidų struktūrą pagal turinį visiems švietimo lygmenims pastebima, kad didelį išlaidų lyginamąjį svorį sudaro išlaidos švietimo prekėms. 2008/2009 m. m. duomenimis net 40,3 proc. visų namų ūkio išlaidų tenka švietimo prekėms, išlaidos švietimo paslaugoms - 29,7 proc., mokestis už mokslą sudaro 23,13 proc., korepetitoriams - 4,5 proc. ir mokestis už kursus - 2,19 proc.

Rimtos peržiūros visuose mokymo lygmenyse reikalauja rekomenduojamų ugdytinių prekių ir paslaugų asortimentas, jų metodinio poreikio pagrįstumas bei korepetitorių darbas, kokiomis kainomis jos perkamos, kol kas sprendžia šių prekių gamintojai ir tiekėjai. Šie pinigų srautai neanalizuojami, nevertinami ir priimami, kaip neišvengiamas būtinumas, kai tuo tarpu atsiradus galimybei laisvai reikšti pasiūlą, ji išaugo nepamatuotai ir nepagrįstai. Prisidengus nelabai aiškiai suprantama „rinkos“ sąvoka, leista valstybinį nemokamą bendrą lavinimą kiekvienam visuomenės nariui dalinai padaryti verslo auka.

Ugdytojų ir ugdytinių santykio kitimai švietimo įstaigose

2004 - 2005 m. m. rajono mokyklose vienam mokytojo etatui (pedagoginei normai) vidutiniškai teko 10,0 mokinio. Lyginant duomenis pagal mokyklų tipus matyti, kad pradinėje mokykloje vienam mokytojo etatui vidutiniškai teko 10,6 mokinio, miesto pagrindinėje mokykloje – 12,3 mokinio, kaimo pagrindinėse mokyklose – 4,9 mokinio, skyriuose – 6,0 mokinio. Gimnazijose teko po 10,1 mokinio vienam mokytojo etatui, miesto vidurinėse mokyklose – 9,1 mokinio, kaimo vidurinėje mokykloje – 7,6 mokinsys.

2008 - 2009 m. m. šie rodikliai dėl mokyklų tinklo optimizavimu pakito mokinių skaičiaus tenkantis vienam mokytojui didėjimo kryptimi ir siekia 10,8, kai per praeitą laikotarpį teko 8,6 ugdytiniai vienam mokytojui.

Šiuos skirtumus klasių užpildomumo lygis skirtingose mokyklose (I - IV kl. moksleivių skaičius svyravo nuo 5 iki 24, V - X kl. – nuo 9 iki 30, XI - XII kl. – nuo 13 iki 28). Minėtos priežastys lėmė didelius skirtumus tarp mokytojų darbo apimtys ir intensyvumo. Vienu iš svarbiausių, iliustruojančiu mokytojų darbo sąlygų skirtumus, yra mokytojų ir moksleivių skaičiaus santykis mokyklose. Jeigu pradinėje mokykloje vienam mokytojui tenkančių moksleivių skaičius 7,0 (šalyje - 8,0), tai pagrindinėje – 7,3 (šalyje- 10,7) , o vidurinėje – 7,3 (šalyje - 8,3).

Vienoje bendro lavinimo mokyklos pagal pradinio ugdymo programą klasėje vidutiniškai mokėsi 12,8 (šalyje - 15,1) mokinio, pagal pagrindinio ugdymo programą - 20,3 (šalyje - 21,1) mokinio, pagal vidurinio ugdymo programą 22,6 (šalyje - 24,9) mokinio. Vienoje miesto mokyklos klasėje vidutiniškai mokėsi 19,6 (šalyje - 23,1) mokinio, tai kaimo -7,7 (šalyje - 12,5) mokinio.

Vienoje bendro lavinimo mokykloje vidutiniškai mokėsi 336 (šalyje - 334) mokiniai, iš jų miesto mokykloje - 471 (šalyje - 528) mokinsys, kaimo mokykloje - 67 (šalyje - 153) mokiniai⁹⁹.

Švietimo įstaigų tankumas ir jų optimizavimo problemos

Vienai mokyklai (ar skyriui), įgyvendinančiai pradinio ugdymo programas, tenka 79,1 km², mokyklai, įgyvendinančiai pagrindinio ugdymo programas – 138,5 km², mokyklai, teikiančiai vidurinį išsilavinimą – 207 km². Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo poreikiai statistiškai tenkinami.

⁹⁹ Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2010 m. m.

Suaugusiems įgyti formalųjį išsilavinimą siūloma Švenčionėlių 2-osios vidurinės mokyklos klasėse, į kurias sudėtinga atvykti Pabradės ir atokesnių kaimiškųjų seniūnijų gyventojams.

Bendras vežamų mokinių skaičius ir dalis nuo bendro mokinių skaičiaus bei pagal koncentrus 2004/2005 m. m. – 27,2 proc., 1 – 4 kl. – 6 proc., 5 – 8 kl. – 11,6 proc., 9 – 12 kl. – 9,4 proc.. 2008/2009 m. m. mokinius vežiojo 4 mokyklų autobusai, iš jų 4 geltonieji autobusai. 2004/2005 m. m. mokinius vežiojo 4 mokyklų autobusai, iš jų 3 geltonieji autobusai.

Toliau nei 3 km nuo mokyklos 2008/2009 m. m. gyveno 28 proc. (šalyje 18 proc.) bendrojo lavinimo mokyklų mokinių, o palyginus su 2004/2005 m. m. - 27 proc. (šalyje 17 proc.) mokinių.

2008/2009 m. m. buvo vežiojama 18 proc. (šalyje 18 proc.) 1 - 8 klasių ir 11 proc. (šalyje 8 proc.) 9 - 12 klasių mokinių nevežiojamų mokinių dalis sudarė 1 proc. (šalyje 1 proc.)¹⁰⁰.

Uždarius švietimo įstaigas dėl mažo besimokančių skaičiaus vyksta miestelių nykimas, nes jaunoms šeimoms nėra paskatų steigti verslą arba vystyti kitą veiklą neesant galimybės mokyti ir lavinti vaikus ankstesnėje gyvenamoje vietoje.

Autorės nuomone švietimo įstaigų veikloje naudojami materialiniai, finansiniai, darbiniai išteklių ir dalyvaujantis ugdyje ir lavinime vaikai, moksleiviai ir jaunimas, todėl negali būti orientuojamasi tik į vieną veiksnį, kaip mokinio teisė į mokyklos pasirinkimą. Švietimo finansavimo sistema turi užtikrinti racionalų ir ekonomišką materialinių, finansinių išteklių, efektyvų aukštai kvalifikuotos darbo jėgos panaudojimą ir kokybišką ugdytinių paruošimą darbinei veiklai ne tik toje mokykloje, kurioje mokosi, bet ir į tos vietovės socialines-ekonomines vystimosi perspektyvas. Be perspektyvinių vystimosi planų kiekvienos teritorinės vietovės trumpajame ir ilgajame laikotarpiuose negali būti uždarinėjamos arba naujai steigiamos mokyklos ir kitos švietimo įstaigos.

Šias pasekmes iššaukia: Pirma, neturėjimas tikslios strategijos švietimo sistemos išvystymo tolimoje perspektyvoje, kuri būtų išvestinė iš perspektyvinio kiekvieno rajono ir miesto vystimosi plano. Antra, neracionalus ir neperspektyvus turėtų švietimo sistemoje materialinių išteklių panaudojimas. Trečia, Švietimo ir mokslo ministerija neužėmė aktyvios pozicijos privataus sektoriaus vystymo klausimu.

Nemažiau ryškios ugdymo sąlygų (moksleivių aprūpinimo vadovėliais, kompiuteriais, darbo vietomis bibliotekose, sporto salių ir valgyklų buvimo) disproporcijos.

Susiklosčiusi situacija akivaizdžiai byloja apie mokytojų socialinę nelygybę, susidarančią dėl vienodo atlyginimo už nevienodą darbo apimtį ir intensyvumą. Pedagogų darbo rinkoje daugėja, iš vienos pusės, neturinčių viso darbo krūvio, o iš kitos pusės, turinčių viršnorminius krūvius.

Rajono švietimo įstaigų materialinės bazės kaita

2009 m. duomenimis iš 14 rajono mokyklų ir 9 skyrių, dviejų mokyklų pastatai (Švenčionėlių pagrindinės mokyklos ir Zalavo skyriaus) yra priskirtini I grupei. II grupei priskirtinos 3 mokyklos ir 1

¹⁰⁰ Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2010 m. m.

skyrius, III grupei – likusios mokyklos. Problemiškiausios mokyklų pastatų dalys ar sistemos, kurioms reikalingas kapitalinis remontas, yra šios: langai (15 mokyklų), grindys (10 mokyklų).

Tik vienos rajono mokyklos pastatai atitinka mokyklos tipą pagal Mokyklų aprūpinimo standartus 100 proc. ir priskirtina I grupei. (Atitinka nuo 95 iki 100 proc. privalomų rodiklių)¹⁰¹. Geras ugdymo sąlygas turi 3 rajono meno mokyklos, iš kurių 2 mokyklų pastatai priskirtini I grupei.

Ikimokyklinių įstaigų pastatams būtinas kapitalinis remontas. Pirmiausiai reiktų renovuoti 4 miestų lopšelius – darželius, kuriuose yra daugiausiai ugdomų vaikų. Mokyklas slegia skolų našta už socialinio draudimo įmokas ir šildymą. Iš daugiau nei 22 švietimo įstaigų atnaujintos vos dvi mokyklos. Smulkūs pastatų ir patalpų remontai iš esmės negali pagerinti ugdymo aplinkos kokybės bei rajono ilgalaikės strategijos. Tam pritaria visų mokyklų bendruomenės, nes visoms rūpi modernizacija ir stabilumas.

Švietimo įstaigų patalpų panaudojimo intensyvumas

Iš labiausiai perpildytų, net du kartus viršijančių projektinį pajėgumą yra Švenčionių Z. Žemaičio gimnazija, o Švenčionėlių gimnazijos projektinis pajėgumas viršijamas 50 proc.

Visi pradinio ugdymo skyriai neužpildyti (nuo 25 proc. iki 90 proc.), 10 proc. ir daugiau laisvų vietų yra Pabradės 1-ojoje, Švenčionių vidurinėje ir Švenčionėlių 2-ojoje vidurinėje mokyklose.

2009 m. vienam bendrojo lavinimo mokyklos mokiniui teko 11 kv. (šalyje - 12 kv.) metrų bendrojo mokyklos patalpų ploto, iš jų 9 kv. (šalyje - 12 kv.) metrai pradinėje mokykloje, 117 kv. (šalyje - 40 kv.) metrų mokykloje - darželyje, 14 kv. (šalyje - 16 kv.) metrų pagrindinėje mokykloje, 12 kv. (šalyje - 10 kv.) metrų vidurinėje mokykloje ir 8 kv. (šalyje - 12 kv.) metrai gimnazijoje. 2004 m. vienam bendrojo lavinimo mokyklos mokiniui teko 10 kv. (šalyje - 8 kv.) metrų bendrojo mokyklos patalpų ploto, iš jų 12 kv. (šalyje - 11 kv.) metrų pradinėje mokykloje, 146 kv. (šalyje - 22 kv.) metrai mokykloje - darželyje, 11 kv. (šalyje - 14 kv.) metrų pagrindinėje mokykloje, 10 kv. (šalyje - 10 kv.) metrų vidurinėje mokykloje ir 6 kv. (šalyje - 8 kv.) metrai gimnazijoje.

2009 m. vienam bendrojo lavinimo mokyklos mokiniui teko 4 kv. (šalyje - 5 kv.) metrai klasių, įskaitant mokomuosius kabinetus ir laboratorijas, ploto, iš jų 3 kv. (šalyje - 4 kv.) metrai pradinėje mokykloje, 7 kv. (šalyje - 6 kv.) metrai mokykloje - darželyje, 5 kv. (šalyje - 6 kv.) metrai pagrindinėje mokykloje 5 kv. (šalyje - 4 kv.) metrai vidurinėje mokykloje ir 3 kv. (šalyje - 4 kv.) metrai gimnazijoje. 2004 m. vienam bendrojo lavinimo mokyklos mokiniui teko 4 kv. (šalyje - 4 kv.) metrai klasių, įskaitant mokomuosius kabinetus ir laboratorijas, ploto, iš jų 3 kv. (šalyje - 4 kv.) metrai pradinėje mokykloje, 8 kv. (šalyje - 5 kv.) metrai mokykloje - darželyje, 4 kv. (šalyje - 5 kv.) metrai pagrindinėje mokykloje, 4 kv. (šalyje - 4 kv.) metrai vidurinėje mokykloje ir 3 kv. (šalyje - 3 kv.) metrai gimnazijoje¹⁰².

¹⁰¹ www.stat.gov.lt Švietimas

¹⁰² Ten pat

Tyrimo metu išaiškėjo principinė rajono švietimo sistemos strategijos kūrimo nuostata: vietinės švietimo bendruomenės yra ne tik švietimo strategiją kuriantys subjektai, bet ir tos strategijos objektai. Tai reiškia, kad privalu ne tik dalyvauti bendrai planuojant, bet ir paklusti bendros strategijos logikai ir kiekviena švietimo bendruomenė turi išsaugoti tam tikrą vidinės plėtros sandarą, kuri neprieštarautų bendriems tikslams. Dar viena svarbi švietimo politikos nuostata, tai yra svarbu ne pati švietimo įstaiga, bet jos edukacinis efektyvumas. Jeigu sukursime efektyviai veikiančių įstaigų tinklą, tai reformos išdavoje tūkstančiai moksleivių iš labai skurdžios socialinės aplinkos persikels į modernią aplinką. Net ir be didelių studijų galime pastebėti socializacijos skirtumus tarp atokios kaimo pradinės mokyklos ir gyvenvietėje ar mieste esančios pagrindinės ar vidurinės mokyklos, turinčios valgyklą, sporto salę, biblioteką, galinčios geriau mokyti kalbų, įvairiau organizuoti popamokinę veiklą. Moksleivių iš santykinai žemesnio pragyvenimo lygio šeimų patekimas į santykinai skurdžią ugdymo įstaigą, yra vienas iš jų socialinę atskirtį lemiančių faktorių. Daugelio imlių ir guvių vaikų, patekusių į intelektualiniu ir kultūriniu požiūriu skurdžias mokyklas, perspektyvos tiesiog slopinamos. Mokyklų tinklo optimizavimą visuomenė vis dar linkusi vertinti kaip socialinę skriaudą, kadangi iškelus mokyklą iš miestelių ir didesnių kaimo gyvenviečių, skatinamas jaunų šeimų persikėlimas gyventi į miestą arba išvykti iš šalies, todėl būtinas rajono politikos, verslo ir švietimo institucijų susitarimas šiuo klausimu. Būtina optimizuoti mokyklų tinklą taip, kad plėstųsi rajonui priimtina socialinė-ekonominė infrastruktūra ir gyventojų užimtumas.

Būtina tokio tinklo sukūrimo prielaida – regiono švietimo įstaigų stebėsenos (monitoringo) sistema, kuri teiktų visuomenei objektyvią informaciją apie visų tinklo dalyvių finansinę būklę, darbo sąlygas, ugdymo proceso organizavimą ir rezultatus. Eilinis mokesčių mokėtojas praktiškai negali gauti išsamios ir susistemintos informacijos apie švietimo būklę. Projekto metu atliekant statistinę būklės analizę teko varstyti ne vieno savivaldybės kabineto duris. Dažniausiai skaičiai būdavo „išblaškyti“ po įvairias ataskaitas ir suvestines. Švietimo veiklos sąvadai, kuriuos rengia visos švietimo įstaigos rajono švietimo skyriui, šis iki šių metų - apskričiai, o pastaroji - ministerijai, buvo mažiausiai vertingi atliekant tyrimą, nes sunkiai palyginami.

Informacinių sistemų sklaida

Didelę reikšmę modernizuojant ugdymą turi informacinės technologijos, jų panaudojimas. 2004/2005 m. m. mokyklose vienam kompiuteriui tenkančių mokinių skaičius buvo: 11 – 12 kl./ 3 – 4, gimnazijos kl. – 5,3 (šalyje – 7,3), 9 – 10 kl./1 – 2 gimnazijos kl. – 5,3 (šalyje – 6,3), 5 – 8 kl. – 10,9 (šalyje – 15,8), 1 – 4 kl. – 14,3 (šalyje – 24,1).

Interneto prieigą turėjo 85,7 proc. rajono mokyklų (šalyje – 80,8 proc.). Priėjimo prie interneto neturi 14 vaikų (0,28 proc. nuo bendro mokinių skaičiaus). 2008/2009 m. m. interneto ryšį turėjo 12 (86 proc., šalyje – 98 proc.) savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų, iš jų 1 (100 proc., šalyje – 88 proc.) pradinė mokykla, 0 (0 proc., (šalyje – 96 proc.) mokyklų - darželių, 4 (100 proc., šalyje – 99

proc.) pagrindinės mokyklos, 5 (100 proc., (šalyje –100 proc.) vidurinės mokyklos ir 2 (100 proc., šalyje – 100 proc.) gimnazijos.

Vienam mokymui naudojamam kompiuteriui vidutiniškai teko 7,8, (šalyje – 6,9) mokinio: 1 - 4 klasėse - 11,6 (šalyje –14,2) mokinio, 5 - 8 klasėse - 9,8 (šalyje – 7,8) mokinio, 9 - 10 ir gimnazijos 1 - 2 klasėse - 5,6 (šalyje – 4,5) mokinio, 11 - 12 ir gimnazijos 3 - 4 klasėse - 5,4 (šalyje – 5) mokinio. 2008/2009 m. m. mokyklos 75 proc. (šalyje – 50 proc.) mokinio kompiuterių įsigijo už valstybės lėšas, 25 proc. (šalyje – 34 proc.) - už steigėjo lėšas, 0 proc. (šalyje – 15 proc.) - už rėmėjų lėšas.

2008 - 2009 m. m. 76 proc. (šalyje – 82 proc.) bendrojo lavinimo mokyklų kompiuterių turėjo 300 MHz ir geresnį procesorių, 74 proc. (šalyje – 84%) - buvo prijungti prie interneto, 43 proc. (šalyje – 25 proc.) - buvo prijungti prie interneto, 73 proc. (šalyje – 71 proc.) - dirbo mokyklos tinkle. 2004/2005 m. m. 74 proc. (šalyje – 70 proc.) bendrojo lavinimo mokyklų kompiuterių turėjo 300 MHz ir geresnį procesorių, 67 proc. (šalyje – 79 proc.) - buvo prijungti prie interneto, 43 proc. (šalyje – 26 proc.) - buvo prijungti prie interneto, 70 proc. (šalyje – 70 proc.) - dirbo mokyklos tinkle¹⁰³.

4.2.3. Besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygų kaitos tendencijos

Patvirtinti Europos Sąjungos (ES) statistikos agentūros „Eurostat“ duomenys rodo, kad Europa sensta, reiškia ne tik tai, kad reikės didesnės apimties pensijinių fondų, tai taip pat parodo jaunų motyvuotų, kompetentingų lėtai judančiai ekonomikai būtinų žmonių trūkumą. Štai kodėl reikia Europoje sudaryti patrauklias sąlygas jaunimo socialinei gyvensenai, lavinimuisi ir pasiruošimui darbinei veiklai.

Kokios įtakos šie demografiniai rodikliai turės Europos ateičiai? Daugelis tyrimų centrų jau kurį laiką nagrinėja šį klausimą. Gimstamumo lygis toliau mažėja daugelyje šalių, o ekonominei krizei pristabdžius migruojančių darbo ieškotojų antplūdį, nėra kam užpildyti augantį darbo jėgos poreikį. Besivystančios ekonomikos horizonte greta technologinių išradimų ir patobulinimų išskyla aukštai kvalifikuotos darbo jėgos kiekybinio ir kokybinio atitiktens jos poreikiui problema. Didžiausią nerimą kelia tai, kad toks darinys kaip ES, turintis beveik pusę milijardo gyventojų, globalią įtaką turės perleisti Kinijai ir Indijai, turinčioms po milijardą gyventojų.

Šalies demografinę padėtį, panašiai kaip ir ekonominę bei socialines struktūras, nulemia daugybė kokybinių faktorių. Indija galinga ne tik dėl to, kad turi 1,1 milijardo gyventojų, bet ir dėl to, kad 50 proc. gyventojų yra jaunesni nei 25 - erių metų, o 65 proc. jaunesni nei 35 - erių. Kinijoje dominuojantis amžius yra 34 - eri. Palyginimui, Italijos amžiaus vidurkis yra 43 - eji, Vokietijoje 43 - eji, vienoje jauniausių Europos šalių Prancūzijoje – 40 m.¹⁰⁴

¹⁰³ Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2010 m. m

¹⁰⁴ Gančėrienė J. Besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje. Švietimo naujienos. ISSN 1648-5874 2010.08/297.

Didėjantis Europos gyventojų amžius ne tik kelia socialinės apsaugos bei pensininkų finansavimo rūpesčių, tai taip pat turi įtakos produktyvumui, inovacijų įsisavinimui, šalies bendrai produkcijai. Didesnį lyginamąjį svorį gyventojų struktūroje turėti jaunų žmonių, pirmiausia reiškia turėti atitinkamą paruošimo sistemą darbinei veiklai, turėti aktyvios darbo jėgos, pagyvinančios rinką ir išmanančios naujausias technologijas. 25 - erių metų, apsiginklavęs diplomu, žinos, kaip naudotis naujomis technologijomis, o 45 - erių ar 50 - ties metų, turintys, geriausiu atveju, dviejų dešimtmečių senumo diplomus, tikėtina, sukaupe didelį patyrimą ir įgudimą, bet turi poreikių persikvalifikuoti ir įgyti mokėjimus dirbti technologiškai atsinaujinusiomis sąlygomis.

Jaunesni nei 30 - ies metų žmonės paprastai dirba daugiau valandų už atitinkamą atlyginimą, kuris didėja, priklausomai nuo darbo stažo. Jie ir pagamina daugiau už mažesnę kainą, trokšdamas išmokti bei padėdamas sistemai judėti greičiau, kurti ir atsinaujinti didesniais tempais. Tai ypač akivaizdu itin dinamiškose ekonomikose, kur „investicijos“ į mokymuisi ir darbui skirtą laiką duoda didžiausius dividendus. Europoje, kur vidurinioji klasė buvo perpildyta prieš dešimtmečius, naujoji vieną vaiką linkusi turėti karta yra labiau apsaugota negu karta Kinijoje ir Indijoje bei turi daug mažiau motyvacijos konkuruoti. Dar verta paminėti, kad jaunieji europiečiai įprato prie lėtai augančių ekonomikų, kurių atsigavimo ir augimo perspektyvos yra gana kuklios. Į šiuos svarstymus Europa taip pat turi atkreipti dėmesį tame tarpe ir Lietuva.

Visa tai nulėmė gyvenimo sąlygų vaikų ir besimokančio jaunimo tyrimo būtinumą ir priemonių šioms sąlygoms gerinti svarbą.

Gyvenimo sąlygų tyrimo būtinumas

Tyrimė šeima buvo interpretuojama kaip namų ūkis, kuriame auga vaikai iki 18 metų arba gyvena kartu su tėvais iki 24 metų. Šis šeimos apibrėžimas skiriasi nuo įprasto Šeimos koncepcijoje pateikto apibrėžimo, tačiau mokslinėje literatūroje ir Eurostato vartosenoje aptinkame ir šį šeimos apibrėžimą, todėl ir kalbame apie namų ūkius, kuriuose šeimos augina vaikus.

LR Statistikos departamento atlikti tyrimai namų ūkių, kuriuose yra vaikai ikimokyklinio, mokyklinio amžiaus, turintys 18 metų, ir kartu su tėvais gyvenantys iki 24 m. amžiaus jaunuoliai, nuo 2005 iki 2009 m. byloja jog vidutiniškai vieną namų ūkį sudarė 2,57 asmens, vienam namų ūkiui teko 1,92 suaugusio asmens ir 0,65 išlaikomo vaiko. Mieste namų ūkiai truputį didesni negu kaime. Daugiau, kaip ketvirtadalį (27,0 proc.) sudaro vieno asmens namų ūkiai. Kaime vieni gyvenantis asmenys sudaro 31,7 proc.. Šeimos su vaikais sudaro 40,9 proc.: mieste - 42,9 proc., kaime - 37,1 proc. Mieste daugiau šeimų, susidedančių iš dviejų suaugusių asmenų ir vieno vaiko, o kaime daugiau daugiavaikių šeimų.

Pagrindiniais pajamų šaltiniais yra darbo pajamos - 65,9 proc. namų ūkių, iš kurių samdomojo darbo pajamas įvardijo 60,7 proc. namų ūkių, tačiau trečdalis - 32,2 proc. namų ūkių pajamas sudarė socialinės išmokos. Ypatingai daug gyvena iš socialinių išmokų namų ūkių, kuriuose iš dviejų

suaugusių asmenų, bent vienas yra pensininkas arba namų ūkis, kuriame vienas suaugęs gyvena su vienu arba keliais vaikais ir du suaugę gyvena su trimis ir daugiau vaikų. Tai leidžia teigti, jog vienišų tėvų ir daugiavaikių šeimų materialinė padėtis yra pati sudėtingiausia ir informatyviai veikia jaunas šeimas vaikų gimstamumo klausimu, o tuo pačiu ir besimokančių skaičiaus augimą mokymo įstaigose.

Apsirūpinimo namų ūkiuose būstu problemos

Būsto problema namų ūkiuose vos ne, kas penktam (19,1 proc.) yra nepakankamo dydžio. Net 23,3 proc. miesto ūkių nurodė šią problemą. Keitė būstą daugiausia gyvenantis mieste vienas su vaikais - 12,8 proc. šios kategorijos namų ūkių. Trečdalis (32,0 proc.) mieste gyvenančių namų ūkių būstą keitė, kad ankstesnis būstas per ankštas ar per didelis, iš buto daugiabučiame name persikėlė į atskirą namą arba su darbu susijusių priežasčių.

12 lentelė. Apsirūpinimas būstu¹⁰⁵

Apsirūpinimas būstu, procentais	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
Būsto naudingasis plotas vienam namų ūkio nariui, m ²				
Namų ūkiai su vaikais	18,1	18,1	18,1	19,2
Vienas suaugęs asmuo su vienu ar daugiau vaikų	21,5	21,5	22,2	23,1
Du suaugę asmenys su vienu vaiku	20,0	20,2	20,1	21,4
Du suaugę asmenys su dviem vaikais	16,9	17,1	17,1	18,0
Du suaugę asmenys su trim ir daugiau vaikų	13,5	14,0	14,1	13,8
Trys ar daugiau suaugusių asmenų su vaikais	16,1	15,5	15,2	16,8
Namų ūkiai be vaikų	37,2	37,2	38,3	38,2
Asmenys, gyvenantys būste, kur vienam asmeniui tenka mažiau nei vienas kambarys, procentais				
Namų ūkiai su vaikais	71,8	71,6	70,0	67,3
Vienas suaugęs asmuo su vienu ar daugiau vaikų	52,6	49,8	48,9	38,2
Du suaugę asmenys su vienu vaiku	55,7	50,2	49,1	48,9
Du suaugę asmenys su dviem vaikais	77,9	80,4	76,3	71,1
Du suaugę asmenys su trim ir daugiau vaikų	87,2	88,7	86,8	83,2
Trys ar daugiau suaugusių asmenų su vaikais	82,8	83,7	83,5	83,2
Namų ūkiai be vaikų	15,8	18,3	18,3	19,7

¹⁰⁵ www.stat.gov.lt Gyvenamasis fondas

Namų ūkiuose, kuriuose dėl pinigų stokos negalėjo laiku sumokėti būsto nuomos, komunalinių mokesčių, įmokų už būsto ar kitų paskolų, kredito įmokų 2005 m. 24,9 proc., tai 2009 m. 9,0 proc., tačiau pastarųjų metų tendencijos neveda prie padėties gerėjimo. Šeimos požiūriu geriausioje padėtyje yra du suaugę su vienu vaiku - 5,8 proc., o blogiausioje – vienas suaugęs su vienu ir daugiau vaikų - 20,0 proc.

13 lentelė. Namų ūkių mokumas¹⁰⁶

Gyvenimo sąlygos, procentais	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
Namų ūkiai su vaikais				
Namų ūkis dėl pinigų stokos negalėjo laiku sumokėti būsto nuomos, komunalinių mokesčių, įmokų už būsto ar kitų paskolų, kredito įmokų	24,9	17,4	11,0	9,0
Namų ūkis negali sau leisti susimokėti už savaitę atostogų ne namuose	66,9	63,6	55,9	56,7
Namų ūkis negali sau leisti pakankamai šildyti būsto	31,3	24,2	19,0	20,1
Namų ūkis negali sau leisti bent kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško vegetariško maisto	24,1	19,8	15,3	16,2
Namų ūkis negalėtų apmokėti šių nenumatytų išlaidų iš savo lėšų: 2005/6 m. – 370 Lt, 2006/7, 2007/8 m. – 400 Lt., 2008/9 m. – 450 Lt	63,1	54,6	40,1	35,2

Išlaidos būstui išlaikyti (nuoma, elektra, dujos, šildymas, karštas ir šaltas vanduo administracinės) 27,2 proc. namų ūkių buvo didelė problema. Didžiausias disponuojamas pajamas skyrė vieno asmens namų ūkis ir vieno suaugusio asmens išlaikomas vienas ir daugiau vaikų namų ūkis - 20,3 proc.

Namų ūkiai negalėjo sau leisti pakankamai šildyti būsto 2005 m. kas 3 - as, o 2009 m.- kas 5 - as, tačiau pastarųjų metų tendencijos neveda prie padėties kitimo gerėjimo prasme. Didžiausią neigiamą rodiklį turi vienas suaugęs su vienu ir daugiau vaikų net 32,8 proc., taip pat namų ūkiai be vaikų.

Skolų, išvengti nepavyksta apmokant būsto išlaikymo sąskaitas 9,0 proc. namų ūkių. Mieste namų ūkiai, kurie patyrė išvardintus sunkumus yra 35,0 proc., kaime - 23,0 proc.

¹⁰⁶ www.stat.gov.lt Namų ūkių tyrimai

Būstuose be tualetu su nutekamuoju vandeniu gyvena penktadalis (7 proc. mieste ir 47 proc. kaime), be vonios ir dušo - kas penktas (8 proc. mieste ir 40 proc.), su remontuotiniais namais arba butais - kas ketvirtas namų ūkis (25,2 proc.) : (23,0 proc. mieste ir 29,5 proc. kaime).

Kaip užtikrinama galimybė patenkinti gyvybiškai būtinus poreikius, kai kurių daiktų neturėjimą dėl lėšų stokos atskleidė tyrimas, jog savaitę atostogų ne namuose visai šeimai būtų per didelė prabanga net 60,0 proc. namų ūkių. Namų ūkis negali sau leisti susimokėti už savaitę atostogų ne namuose nuo 2005 m. šiek tiek daugiau negu kas antras, o 2009 m. irgi kas antras ūkis, kas rodo, kad padėtis nesikeičia ir artimiausiais metais nenusimato pozityvių pokyčių. Šeimos skaičiaus požiūriu mažiausiai galimybių turi namų ūkiai, kuriuose yra vienas suaugęs su vienu ir daugiau vaikų - 64,4 proc. ir du suaugę su trim ir daugiau vaikų - 71,7 proc., bei trys asmenys su vienu ir daugiau vaikų. Aukštą rodiklį negatyviaja prasme šiame segmente turi ir namų ūkiai be vaikų..

Namų ūkiai, kurie negali sau leisti bent kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško vegetariško maisto sudaro 17,1 proc., iš jų mieste - 40,0 proc., o kaime - 11,7 proc.. Tokių šeimų 2005 m. buvo kas ketvirta, o 2009 m. - mažiau šiek tiek negu kas penkta. Didžiausias dažnis būdingas dviem suaugusiems su dviem ir daugiau vaikų (35,1 proc.), vienam suaugusiam su vienu ir daugiau vaikų - (27,8 proc.) ir namų ūkiams be vaikų - (23,5 proc.).

Namų ūkiai negalėtų apmokėti nenumatytų išlaidų virš minimalaus pragyvenimo lygio - 42,4 proc., tame tarpe mieste 74,3 proc., o kaime - 34,9 proc. namų ūkių.

Nenumatytų išlaidų negalėjo apmokėti 2005 m. daugiau negu kas antra šeima ir daugiau negu kas trečia šeima 2009 m.. Ši problema būdinga namų ūkiui su dviem suaugusiais bei trimis ir daugiau vaikų - (58,8 proc.), vienas suaugęs su vienu ir daugiau vaikų - (49,7 proc.) ir namų ūkiai be vaikų - (44,3 proc.).

Apsirūpinimo buities reikmenimis problemos

Analizė apsirūpinimo buitinės paskirties įrenginiais bei technika parodė, kad dauguma namų ūkių turi spalvotus televizorius - 98,2 proc., telefoną - 94,8 proc., skalbimo mašiną - 90,0 proc., automobilį - 65,0 proc. Blogiau apsirūpinę įvardytais reikmenimis yra namų ūkis, kuriame yra vienas suaugęs su vienu ir daugiau vaikų. Šiuose namų ūkiuose 3,9 proc. neturi spalvotų televizorių, 2,7 proc. - telefono (įskaitant mobilųjį), 31,2 proc. - automobilio, 6,1 proc. - skalbimo mašinos bei 20,8 proc. - kompiuterių.

Įvairiose šeimų grupėse ryškiausiai pastebimi pokyčiai automobilių ir kompiuterių įsigijimo sektoriuose, kurių lyginamasis svoris 2 - 3 kartus išaugo nuo 2005m., tačiau dar žymus neapsirūpinimo kompiuteriais lygmuo yra šeimose su dviem suaugusiais ir trimis ir daugiau vaikų 27,5 proc. neturi kompiuterių ir 27,4 proc. neturi automobilių.

Tyrimas parodė, kad bene pagrindinė problema, kodėl žmonės nesiryžta turėti vaikų, tai šeimos ir darbo derinimo problema ir materialinės sąlygos, užtikrinančios vaiko išsilavinimą ir pasiruošimą darbinei veiklai.

Iš apklaustųjų, kurie ateityje ketina turėti vaikų, net 80 proc. teigė apsiribosiančių 1 atžala. Tuo tarpu neplanuojantys šeimos pagausėjimo tikino bijantys vaiko išlaikymo naštos (68 proc.), nejaučiantys pakankamos valstybės paramos (62 proc.), yra netikri dėl ateities (57 proc.), baiminasi sunkumų derinant vaiko priežiūrą bei darbą (53 proc.), neturi tinkamo būsto (38 proc.), pagaliau jaučia neigiamą darbdavių požiūrį į vaikus auginančias šeimas (37 proc.) bei socialinių paslaugų stygių šeimai (37 proc.).

Anot tyrėjų, pakeisti jų nuostatą padėtų palankesnės sąlygos derinti darbą ir šeimos rūpesčius, galimybė lengviau įsigyti būstą, didesnės pajamos bei pagarbesnis visuomenės požiūris į vaikus turinčias šeimas.

Kaip rodo tyrimas labai trūksta jaunų žmonių rengimo šeimai programų. Mat žmonės nesuvokia, kad gimus vaikui gyvenimo sąlygos iš tiesų keičiasi: negalima daryti visko, ko norisi, iš tiesų mažėja jų įsidarbinimo galimybės, nes jie priversti rinktis darbą, kuris leistų derinti šeimą ir darbinę veiklą, atsiranda poreikis didesnių pajamų ir kitų geresnių materialinių buitės sąlygų.

Vyriausybė planuoja peržiūrėti Darbo kodekso nuostatas, kurios leistų lanksčiau derinti šeimą ir darbą, tačiau reikia labai gerai apsvarstyti, kad jie būtų priimtini ir darbdaviams. Darbdavius reikėtų skatinti ir mokestinėmis lengvatomis, tačiau krizės metu tai sudėtinga įgyvendinti. Kadangi ši problema yra daugiaplanė, todėl reikia orientuotis į gerėjančių šių sąlygų perspektyvą ir ruošti šią problemą spręsti visapusiškiau ir perspektyviau.

4.3. Švietimo procesų ir rezultatų įvertinimas

4.3.1. Ikimokyklinis ugdymas

Ikimokyklinis ugdymas yra pirminė švietimo sistemos dalis, kurios paskirtis tenkinti prigimtinius, kultūros, socialinius ir pažintinius vaiko poreikius. Ikimokyklinio ugdymo programą vykdo lopšeliai - darželiai, darželiai, mokyklos - darželiai, taip pat bendrojo lavinimo mokyklos ar turintis licenciją kitas švietimo teikėjas.

Vaikai iki trejų metų amžiaus ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra auklėjami, nuo trejų iki šešerių metų – ugdomi pagal švietimo programas. Lietuvos švietimo klasifikacijoje ikimokyklinis ugdymas priskiriamas 0 lygmeniui. Tenka apgailestauti, kad rajone ikimokyklinio ugdymo įstaigų steigėju yra savivaldybė, tačiau akcinių bendrovių, bendrų su užsieniu įmonių, VŠĮ arba priklausančių privatiems asmenims nėra, kai tuo tarpu vyksta ikimokyklinio ugdymo įstaigų mažėjimas. Rajone 2000

- 2001 m. m. veikė 10 ikimokyklinio ugdymo įstaigų, kurių skaičius žymiai pakito ir 2004 - 2005 m. m. ikimokyklinio ugdymo įstaigų 5 ir išaugo iki 9 pradinio ugdymo skyriai. Iš pateikto skaičiaus ikimokyklinių įstaigų yra 2 darželiai 2 mokyklos - darželiai ir 9 pradinio ugdymo skyriai, teikiantys pradinį išsilavinimą. Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose kito sekančiai:

14 lentelė. Švenčionių rajono ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir vietos jose¹⁰⁷

Ikimokyklinių įstaigų skaičius					Vietų skaičius				100 vaikų tenka vietų			
Rodikliai	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
	7	7	6	4	587	607	558	530	97	94	91	90

Per pastaruosius metus priešmokyklinio ugdymo grupėse ugdytinių skaičius kito nežymiai.

2004 - 2005 m. m. darželius lankė 696 ugdytiniai, o 2005 lankė 550 (sumažėjo 146 ugdytiniais, t.y. 21 proc.), 2007 - 2008 m. m. lankė 607 arba 40 proc. nuo bendro vaikų skaičiaus, 2008 - 2009 m. m. - 530 vaikų (sumažėjo 166 ugdytiniais).

15 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikai pagal ugdymo kalbą¹⁰⁸

Vaikų skaičius: iš jų auklėjami											
Lietuvių kalba				Rusų kalba				Lenkų kalba			
2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
552	593	567	486	16	17	15	14	36	35	30	30

Pagal kalbas pasiskirstė: lietuvių kalba - 90,8 proc., rusų - 2,6 proc., lenkų - 5,2 proc., ir 1,4 proc. kitomis kalbomis. Jeigu tautiniam kontekste yra sudarytos sąlygos vaikų ugdymui, aprėpties prasme šių įstaigų poreikis yra nepakankamai tenkinamas. Tai rodo būtinumą savivaldybės požiūriu aktyvinimui į ikimokyklinio ugdymo sąlygų sudarymą ne namų aplinkoje, iš dalies – turimus ir skiriamus intelektualius išteklius ikimokykliniam ugdymui įgyvendinti. Dar nepakankamą rajono vaikų dalį aprėpia ikimokyklinis ugdymas, todėl lėtai formuojasi lygios pradinės galimybės mokytis. Kadangi silpnai realiai įgyvendintas lygių pradinių galimybių mokytis principas, todėl dauguma vaikų gauna pirminį ugdymą šeimoje, o formalųjį ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą pagrinde vaikai gauna iki mokyklos tik vienus metus. Tai rodo valstybės švietimo ir socialinės politikos orientacijas į ikimokyklinio ugdymo būdo svarbą, nes dabartiniu metu vaikų ugdymui namų sąlygomis rajone dominuoja prioritetas. Tyrimo rodikliai byloja apie būtinumą modeliuoti socialinės politikos korekcijas vaikų ikimokyklinio ugdymo atžvilgiu priklausomai nuo valstybės prioritetų *suteikiant didesnes*

¹⁰⁷ www.stat.gov.lt, Ikimokyklinis ugdymas

¹⁰⁸ Ten pat

galimybes steigimuisi privačių ikimokyklinio ugdymo įstaigų buvusiose švietimo įstaigų ir kitose nepanaudojamosiose patalpose pritraukiant neturinčius darbo jaunus specialistus.

4.3.2. Bendras vidurinis ugdymas

Švietimo prieinamumas ir problemos

Bendras lavinimas - ugdymas vykdomas pagal pradinio, pagrindinio, vidurinio atitinkamas specialiojo ugdymo programas

Pagal Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą mokyti pirmoje klasėje pradama nuo 7 metų arba anksčiau, jei tiek metų sukanka kalendoriniais metais. Ketverių metų pradinio ugdymo programą vykdo mokyklos - darželiai, pradinės ir kitos mokyklos.

Pagrindinis ugdymas teikiamas mokiniui, įgijusiam pradinį išsilavinimą. Šešerių metų pagrindinio ugdymo programą arba jos dalį vykdo gimnazijos, vidurinės, pagrindinės, jaunimo ir kitos mokyklos.

Vidurinis ugdymas teikiamas mokiniui, įgijusiam pagrindinį išsilavinimą. Dvejų metų vidurinio ugdymo programą vykdo gimnazijos, vidurinės ir kitos mokyklos.

Specialusis ugdymas teikiamas specialiujų poreikių asmeniui lavintis, mokyti pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją pagal visas privalomojo ir visuotinio švietimo programas. Prireikus šios programos keičiamos, pritaikomos, taip pat kuriamos specialiosios programos ir teikiama papildoma pagalba. Specialiajam ugdymui taikomos formaliojo švietimo programos gali būti įsisavinamos per ilgesnį nei nustatytą laiką.

Šiame skyriuje pateikta statistinė informacija apie valstybines ir nevalstybines bendrojo lavinimo mokyklas, mokinių skaičiaus pokyčius, jų pasiskirstymą pagal lytį, klases, užsienio kalbų mokymąsi ir bendrojo lavinimo mokyklų pedagoginius darbuotojus. Informacija apie mokyklų ir mokinių skaičių jose pateikta ataskaitinių mokslo metų pradžioje, t.y. rugsėjo 1d., informacija apie pedagoginius darbuotojus – spalio 1 d.

Informacija apie valstybines bendrojo lavinimo mokyklas pateikta remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo informacinių technologijų centro suvestinėmis ataskaitomis, nevalstybines – remiantis pirminėmis šių mokyklų ataskaitomis.

Rajono pavaldumo mokyklose mokinių skaičius, palyginus 2001/2002 m. m. (5016 mokinius) ir 2004/2005 m. m. (4854 mokiniai), sumažėjo 162 mokiniais (3,5 proc.), o 2008/2009 m. m. (4236 mokiniai), sumažėjo 618 mokiniais (14,6 proc.).

Sumažėjo mokinių skaičius 1 – 4 klasėse. 2001 - 2002 m. m. 1 – 4 klasėse mokėsi 1650, o 2004 - 2005 m. m. mokosi 1361 mokinius (sumažėjo 246 mokiniais, t.y. 14,9 proc.). 2008/2009 m. m. mokėsi 1286, 1 - 4 klasių mokiniai, t.y. 322 mokiniu mažiau (19,5 proc.) nei 2001/2002 m. m.

Mokinių skaičius 5 – 12 klasėse kito neženkiai (2001/2002 m. m. mokėsi – 3466, 2004/2005 m. m. mokėsi – 3493 mokiniai, o 2008/2009 m. m. mokosi 4034 mokiniai, t.y. 568 mokiniais daugiau (16,4 proc.).

Stabilus mokinių skaičius išliktų 11 – 12 klasėse, jei visi mokiniai, baigę 10 klasę, tęstų mokslą 11 klasėje (2004/2005 m. m. mokėsi – 753 mokiniai. Iš viso 2008/2009 m. m. rajone iš 4355 mokinių, 11 klasėje mokėsi 862 mokiniai (14,47 proc.) daugiau nei 2004/2005 m. m. (šalyje 10,2 proc.)

Pagal suaugusiųjų bendrojo lavinimo programas besimokančiųjų dalis lyginant su visais bendrojo lavinimo mokyklų mokiniais 2004/ 2005 m. m. sudarė 2,7 proc. (šalyje – 3,2 proc.), o 2008/2009 m. m. šie rodikliai tesudaro 3,0 proc. (šalyje 3,1 proc.)¹⁰⁹.

Šie rodikliai rodo, kokią visos jaunų žmonių grupės dalį sudaro ugdytiniai, moksleiviai. Pagalbiniai rodikliai išreiškia visuomenės suinteresuotumą lavintis, netiesiogiai – valstybės sudaromas palankias sąlygas ugdytis, kelti visuomenės kultūros brandos laipsnį.

Ugdymo sąlygų prieinamumas nacionaliniu požiūriu

Švenčionių rajonui būdinga etninė gyventojų įvairovė, jame veikia mokyklos lietuvių, rusų ir lenkų mokomosiomis kalbomis. Gana ryški tendencija – mokinių kontingento mažėjimas mokyklose rusų mokomąja kalba. 2004 – 2005 m. m. lietuvių kalba mokėsi 73,3 proc. (šalyje – 91,2 proc.) mokinių, rusų kalba – 15,5 proc. (šalyje – 5,2 proc.), lenkų kalba – 11,3 proc. (šalyje – 3,52 proc.). 2008-2009 m. m. lietuvių kalba mokėsi 82 proc.. Mokytis gimtųjų kalbos (lenkų ir rusų) sudaromos sąlygos sekmadieninėse mokyklose, kurios veikia Švenčionyse ir Švenčionėliuose¹¹⁰.

Specialusis ugdymas

Šis segmentas rodo švietimo prieinamumą specialius poreikius turintiems vaikams.

Rajono mokyklose 2004 - 2005 m. m. buvo ugdoma 336 specialiųjų poreikių turintys mokiniai - 6,8 proc. (šalyje – 9,9 proc.), dalies mokinių specialieji poreikiai nenustatyti. 2008-2009 m. m. - 463 - 7,2 proc. (šalyje – 10,9 proc.). Rajone veikia mokiniams, turintiems judėjimo negalią 2 mokyklos, kuriose gali mokytis pagal pradinio ugdymo, 1 pagal pagrindinio ugdymo I dalies, 1 pagal pagrindinio ugdymo II dalies ir 1 pagal vidurinio ugdymo programą.

2004 - 2005 m. m. ugdymo proceso metu traumas patyrė 3 mokiniai 0,05 proc. (šalyje – 0,36 proc.) visų bendrojo lavinimo mokyklų mokinių, iš jų 67 proc. (šalyje – 34 proc.) mergaičių ir merginų. 2008 - 2009 m. m. ugdymo proceso metu traumų nepatyrė nė vienas mokiny 0,0 proc. (šalyje – 0,25 proc.) visų bendrojo lavinimo mokyklų mokinių, iš jų 0,0 proc. (šalyje – 0,1 proc.) mergaičių ir merginų¹¹¹.

¹⁰⁹ Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2010 m. m.

¹¹⁰ Ten pat

¹¹¹ Ten pat

Papildomo ugdymo galimybės rajone

Papildomojo ugdymo organizavimas bendrojo lavinimo mokyklose 2008 - 2009 m. m. duomenimis rodo, kiek dėmesio yra skiriama mokinių užimtumui ir socializacijai. Rajono mokyklose (be neformaliojo švietimo įstaigų) būrelius lankė 80 proc. mokinių. Vidutiniškai vienoje rajono mokykloje veikia 5,2 būrelių rūšių ir vienam mokiniui vidutiniškai tenka 0,12 būrelio valandos¹¹². Pagal besimokančių berniukų skaičių ir pasirenkamas stojančių į aukštąsias mokyklas specialybes galima teigti, kad mokyklos nepakankamai organizuoja techninės kūrybos būrelių veiklą, kurie daugiau domintų berniukus.

Rajono mokiniai savo poreikius gali tenkinti 4 neformaliojo vaikų švietimo įstaigose, kurios siūlo sportinės ir meninės krypties užsiėmimus. Meno mokyklos siūlo fortepijono, akordeono, smuiko, kanklių, pučiamųjų instrumentų, chorinio dainavimo, choreografijos, dailės, teatrinio meno švietimo programas. Per pastaruosius trejus metus naujų švietimo programų mažai parengta. Papildomo ugdymo centras siūlo sporto (lengvosios atletikos, krepšinio, tinklinio, pankrationo, stalo teniso) programas, būrelius, B, C1 kategorijų vairavimo kursus. Neformaliojo švietimo programų pasiūla nėra didelė, todėl būtina rengti naujas, patrauklesnes programas vaikams ir jaunimui.

Tyrimas rodo, kad mokinių manymu, žinių trūkumas nėra didžiausia jų problema. Maždaug trečdalis priekaištauja mokytojams dėl vertinimo neobjektyvumo. Pusę mokinių mokantis trikdo pervargimas ir ypatingai tų, kurie yra vežiojami iš tolimesnių vietovių. Mokytojai irgi akcentuoja per didelį mokinių mokymosi krūvį. Mokytojai mano, kad tai yra didžiausia mokinių problema. Greta kitų problemų, pedagogai pažymi ir perkrautas mokymo programas, kurios lemia mokinių per didelį mokymosi krūvį ir nuovargį. Pedagogai pageidauja stabilesnių mokymo programų, vadovėlių ir mažesnės reikalavimų, kurie neprisideda prie mokymo kokybės kėlimo, kaitos.

Švenčionių mieste jaučiamas anglų kalbos specialistų trūkumas ir nepakankamas šių pamokų kiekis mokyklose. Anglų kalbos žinių labiausiai trūksta ir Švenčionėlių mokiniams. Švenčionių ir Pabradės mokyklose jaučiamas ir specialiųjų pedagogų trūkumas.

4.3.3. Profesinis mokymas

Profesinio mokymo įstaigų rajone tinklas

Profesinio mokymo paskirtis – padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje. Profesinėse mokyklose pirminis profesinis mokymas vykdomas pagal keturių pakopų skirtingo turinio ir trukmės programas, skirtas įvairaus amžiaus ir išsilavinimo jaunimui. Pagal Lietuvos švietimo klasifikaciją profesinis mokymas priklausomai nuo pakopos priskiriamas antram (I pakopa), trečiam (II ir III pakopos) ir ketvirtam (IV pakopa) švietimo

¹¹² Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2005 m. m.

lygmenims. Profesinės mokyklos gali vykdyti vienos, kelių arba visų pakopų programas. Baigusiems mokymo programą asmenims išduodamas profesinio mokymo diplomai ar kvalifikacijos pažymėjimas. Baigusiesiems trečios pakopos mokymo programą išduodamas ir brandos atestatas.

Statistinė informacija apie profesinį mokymą pateikta remiantis Statistikos departamento ištisinio metinio tyrimo rezultatais.

Rajone yra viena profesinio rengimo mokykla – Švenčionių profesinio rengimo centras, kuriame 2001 – 2002 m. m. mokėsi 530 mokinių. Centro mokiniai 2001 – 2002 m. m. sudarė 5,9 proc. visų apskrities profesinių mokyklų mokinių. 2004 – 2005 m. m. centre mokėsi 518 mokinių, jame dirbo 65 mokytojai (iš jų – 21 vyr. profesijos mokytojas, 14 vyr. mokytojų, 9 mokytojai metodininkai)¹¹³.

16 lentelė. Profesinės mokyklos ir mokiniai Švenčionių rajone¹¹⁴

Mokyklų skaičius		Mokinių skaičius		Priimta mokinių			Baigė mokyklą iš viso			Gavo brandos atestatus		
2007-2008	2008-2009	2007-2008	2008-2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
1	1	345	341	133	172	179	100	116	85	93	63	67

Pastarųjų trijų metų statistika rodo apie turimas ir nepakankamai panaudojamas galimybes profesiniam jaunimo ruošimui.

Dauguma besimokančių profesinėje mokykloje tęsia mokslą suaugusiųjų mokykloje, kurioje baigia vidurinio ugdymo programą. Profesinis mokymas, aiškiai orientuotas į taikomąsias žinias, yra svarbi darbo rinkos valdymo ir nedarbo įveikimo priemonė. Tačiau profesinio mokymo turimas ir potencialus rezervas mažai išnaudojamas. Tyrimo būdu nustatyta švietimo sistemos pakopų silpnas perimamumo laipsnis, kuris rodo, kad labai mažu lygmeniu poprivaiomas mokymasis prieinamas jaunimui struktūrų, formų, turinio ir kitais požiūriais. Išvadoje galima pasakyti, kad profesinis mokymas rajone yra siauro profilio ir mažo pasirinkimo, bei besimokančių moksleivių kaitos galimybių. Išeitis galėtų būti profesinio mokymo programų vykdymas buvusiose mokymo įstaigų patalpose, kuriose galėtų savo filialus įsteigti turinčios profesinio lavinimo patyrimą Vilniaus arba kitų miestų mokymo įstaigos. Tai leistų išlaikyti švietimo materialinę bazę ir priartinti profesinį paruošimą prie jaunimo gyvenamosios vietos.

¹¹³ Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2005 m. m.

¹¹⁴ www.stat.gov.lt, Profesinis mokymas

4.3.4. Mokymosi tvarumas

Rajono mokyklose pagrindinį išsilavinimą vidutiniškai kasmet įgyja apie 98 proc. išklausiųjų 10 klasės programą, vidurinį išsilavinimą – vidutiniškai apie 99,6 proc. išklausiųjų 12 klasės programą.

Mokiniai išlaiko vidutiniškai 86 proc. valstybinių egzaminų nuo laikytų valstybinių egzaminų skaičiaus (rajono vidurkį viršija Švenčionių 2 - osios, Adutiškio, Pabradės „Ryto“ vidurinių mokyklų ir Švenčionių gimnazijos abiturientai). Vidutiniškai 46,1 proc. valstybinių egzaminų išlaikoma „puikiai“, „labai gerai“, „gerai“ nuo išlaiktų valstybinių egzaminų skaičiaus (geriausiai laiko Adutiškio, Pabradės „Ryto“ vidurinių mokyklų ir Švenčionių Z.Žemaičio gimnazijos moksleiviai)¹¹⁵.

Pastaraisiais metais rajone blogėjo pagrindinės mokyklos baigiamųjų egzaminų rezultatai. (Vidutinis lietuvių kalbos egzamino vertinimas 2004/2005 m. m. buvo 6,3 balo, 2008/2009 m. m. – 5,4; matematikos 2004/2005 m. m. – 6,2, 2008/2009 m. m. – 5,3 balo). Išlieka ryškūs pagrindinio ugdymo pasiekimų skirtumai tarp mokyklų. Blogėjantys pagrindinės mokyklos egzaminų rezultatai gali būti viena iš priežasčių, kodėl vidurinio išsilavinimo siekiančių moksleivių skaičius Švenčionių rajone yra gerokai mažesnis, nei šalyje. 2008/2009 m. m. šalyje moksleivių, tęsiančių mokslą bendrojo lavinimo mokyklos XI kl., buvo 85,8 proc., o Švenčionių rajone – tik 54,3 proc. Dauguma moksleivių, nuėjusių į profesines mokyklas, taip pat įgyja vidurinį išsilavinimą, bet jau su kitomis mokymosi tęstinumo galimybėmis. 2009 m. vos 8,3 proc. baigusiujų profesines mokyklas rajone tęsė mokslą aukštesniosiose ir aukštosiose mokyklose. Taigi turime pakankamą pagrindą kalbėti apie lygių galimybių lavintis neturinčių ir socialinę atskirtį patiriančių moksleivių problemą Švenčionių rajone.

Tyrimo metu, aiškinantis „Ar lygios moksleivių galimybės įgyti vidurinį išsilavinimą?“ 2008/2009 m. m. ir praėjusių metų brandos egzaminų rezultatų palyginimas atskleidė faktą, kad rajonas pagal valstybinių brandos egzaminų rezultatus iš lietuvių kalbos, matematikos ir istorijos dalykų, kuriuos laiko dauguma abiturientų, užėmė 51-59 vietą tarp 60 šalies savivaldybių. Atlikus detalią rajono mokyklų 2008/2009 m. m. brandos egzaminų rezultatų analizę paaiškėjo, kad rajonas šalies mastu atsilieka jau keleri metai. Pagrindinės ir vidurinės mokyklos baigiamųjų egzaminų rezultatų disproporcijos netiesiogiai rodo, kad esama didžiulių skirtumų tarp mokyklų ugdymo sąlygų (pedagogų kvalifikacija, aprūpinimas) ir ugdymo procesų (profilavimo ir papildomo ugdymo) kiekybės ir kokybės. Akivaizdu, kad ugdymo kokybė tampa esminiu reikalu daugeliui rajono mokyklų bendruomenių. 29,7 proc. mokyklų savo planuose ugdymo kokybės gerinimą nurodo kaip prioritetinį tikslą.

Tai byloja apie tai, kad rajono pedagoginis potencialas turėtų būti visuotinės kokybės vadybos pagrindu keliamas, kad galėtų sėkmingai vykdyti švietimo programas, o galvojant apie perspektyvą,

¹¹⁵ Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2005 m. m.

nevertėtų prarasti švietimo materialinės bazės kaimo vietovėse, kuriant joje privataus pobūdžio švietimo, sveikatos, kultūros bei socialinės paskirties įstaigas, nes esant poreikiui, galėtų operatyviai atkurti mokymo įstaigas susiformavus tankesniai apgyvendinimui.

Nepažangių mokinių skaičiaus kitimo tendencijos

Rajono mokyklose į aukštesnę klasę su nepatenkinamu pažymiu (-iais) perkeliama vidutiniškai 0,5 proc. nuo bendro mokinių skaičiaus. Pagal ugdymo koncentrus, į aukštesnę klasę su nepatenkinamu pažymiu perkeliama: 1 - 4 klasių - 0 proc., 5 - 8 klasių - 0,6 proc., 9 - 10 klasių - 1,2 proc., 11 - 12 klasių - 0,3 proc. moksleivių. 2008/2009 m. m. 1 - 4 klasių - 0,0 proc., 5 - 8 klasių - 0,5 proc., 9 - 10 klasių - 1,1 proc., 11 - 12 klasių - 0,4 proc. moksleivių.

Mokymosi sėkmingumą charakterizuoja nedidelis skaičius mokinių, kartojančių kursą. Kurso kartoti paliekama vidutiniškai 0,3 proc. (šalyje – 0,6 proc.) mokinių nuo bendro mokinių skaičiaus. Pagal ugdymo koncentrus, 2008/2009 m. m. duomenimis vidutiniškai paliekama kurso kartoti mokinių nuo bendro mokinių skaičiaus: 1 - 4 klasių – 0,2 proc., 5 - 8 klasių – 0,4 proc., 9 - 10 klasių – 0,4 proc., 11 - 12 klasių – 0,2 proc.¹¹⁶

Nepažangių mokinių skaičius nedidėja dėka mokymo individualizavimo, mokymo metodikų tobulinimo bei sudarytų galimybių mokiniams pasirinkti mokomąsias programas pagal sugebėjimus ir pomėgius.

Mokymosi tęstinumas

Mokinių karjeros galimybes iš dalies charakterizuoja jų skaičius, tęsiančių mokslą aukštosiose ir aukštesniosiose mokyklose: 2004 m. – 60,2 proc. įstojo į aukštąsias mokyklas, 20,7 proc. į aukštesniąsias mokyklas, 10,2 proc. į profesines mokyklas. 2009 m. – 53,2 proc. įstojo į aukštąsias mokyklas, 11,8 proc. į aukštesniąsias mokyklas, 16 proc. į profesines mokyklas bei neformalųjį mokymą¹¹⁷.

Nežymiai mažėjant įstojimams į aukštąsias ir aukštesniąsias mokymo įstaigas, auga įstojimai į profesines mokyklas dėl vykstančių pokyčių darbo rinkoje.

Tyrimo apibendrinimas

17 lentelė. Švietimo įstaigų veiklos dinamika Švenčionių rajone 2004/2005 - 2009/2010 m. m. laikotarpyje

Lygmenys	Stipriosios švietimo kaitos pusės	Silpnosios švietimo kaitos pusės
Ikimokyklinis ugdymas	Įstatymu įteisinta mažo vaiko ugdymosi vieta - šeima	Konceptualioji ir juridinė bazė ne visiškai parengta, kuria turi vadovautis savivaldybė

17 lentelės tęsinys kitame puslapyje

¹¹⁶ Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2005 m. m.

¹¹⁷ Ten pat

	Švietimo įstatymo įteisinta: neprivalomas ikimokyklinis ugdymas ir valstybės parama ikimokykliniam ugdymui ir sveikatos priežiūrai šeimoje.	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklas žymiai sumažėjo kaime ir neaugo mieste.
	Keičiamas ikimokyklinio ugdymo turinys ir metodai, kuriamos integruoto ugdymo ir individualios programos.	Ne visos ugdymo programos atitinka vaiko raidos ypatumus: neparengta lopšelio amžiaus vaiko ugdymo programa; užsienio kalbų mokymas darželiuose kelia abejonių; papildomas mokymas dažnai nukrypsta į dalykinį mokymą, vaikų apkrovimą.
	Plėtojama ikimokyklinio ugdymo įstaigų įvairovė	Švenčionių rajone stinga ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikams valstybine kalba ugdyti. Valstybės biudžetas jų reikmėms neskiria pakankamai lėšų. Gerokai padidinti mokesčiai rodo, kad ikimokyklinio ugdymo našta iš esmės perkelia tėvams. Miestiečių ikimokyklinukų, lankančių darželius, procentas didėja, o kaime jis ir toliau mažėja
	Vyksta normatyvinės bazės kūrimas, rengiamas „Ankstyvojo ugdymo vadovas“.	Daugėja socialiai ir psichologiškai apleistų vaikų, blogėja vaikų sveikata.
Ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose	1992 m. Lietuva prisijungė prie Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, sutinkamai su kuriomis savivaldybė vykdo socialines programas.	Patvirtinta rajono socialinio ugdymo programa.
	Atnaujinamos mokymo programos, turinys, diegiami aktyvaus mokymo metodai.	Bendrojo lavinimo mokymo programų turinys nepakankamai siejamas su gyvenimo problematika. Nėra ugdymo turinio įgyvendinimo tikslios materialaus aprūpinimo bazės ir padėties analizės.
	Papildomas ugdymas tapo įvairesnis- muzikinis, meninis, choreografinis, etninis - kultūrinis	Mažiau reiškiasi techninės kūrybos ugdymo veikų. Nėra išsamios statistinės, kokybinės informacijos apie bendrojo ugdymo institucijų papildomąjį ugdymą.
	Užtikrinant visuotinį privalomą ugdymą Seniūnijos įpareigos teikti savivaldybėms nelankančių vaikų sąrašus	Nėra tikslios nelankančių vaikų mokyklos statistikos ypatingai miesto vietovėse. Vis dar neužtikrinamas priežasčių pašalinimas, dėl kurių vaikai nelanko mokyklos: ligotų moksleivių daugėja; mažėja moksleivių priklausančių L sveikatingumo grupei; kuo aukštesnė mokymosi pakopa, tuo daugiau joje 1000 moksleivių tenka sveikatos sutrikimų; moksleivių sergamumas kelis kartus pranoksta suaugusiųjų sergamumą; kildinamos ligotumo priežastys: skurdas, sunkios gyvenimo sąlygos. Dėl skurdo gali daugėti beraščių ir mokyklos nelankančių vaikų. Antra priežastis, tai pati mokykla: paaugliui nepalanki pati autoritariška mokyklos atmosfera, santykiai joje, nelankstus, prie vaikų poreikių bei jėgų nepakankamai pritaikytas ugdymo turinys.

		Nėra kompensacinių programų, silpnesniems, pradedantiems atsilikti moksleiviams; mokykla nustoja domėtis popamokiniu vaikų gyvenimu, galimybėmis atlikti namų užduotis, užimtumu.
	Mažėji iš mokyklos išstojusių vaikų, kaip įrodymas, kad vykdamas mokyklos reformą vyksta ugdymo kaita; kuriasi naujo tipo jaunimo mokyklos su nauju ugdymo turiniu; steigiamos I pakopos profesinės mokyklos	Nepajėgiama pašalinti mokyklos blogo ir visiško nelankymo priežasčių.
	Mokyklose diegiamos informacinės technologijos	Trūksta materialinės bazės mokyklų kompiuterizavimui ir mokymo klasių įrengimui.
	Gausėja mokyklų kontaktų su užsienio šalimis: bendrų projektų, specialistų mainų.	Rajono mokyklos, kitos švietimo institucijos vis dar permenkai kontaktuoja tarpusavyje, su šeimomis, visuomene
	Profiliuotas mokymas realizuojamas gimnazijoje	Sudėtingos mokymo programos, dideli krūviai, aukšti reikalavimai ir vertinimo kriterijai lemia mokinių diferenciaciją, jų fizinę ir psichinę sveikatą.
	Valstybė teikia vaikams socialinę paramą. Dalį vaikų visiškai išlaiko globos įstaigose.	Daugėja vaikų įrašomų į nepilnamečių globos tarnybų įskaitą.
	Spartėja specialiųjų poreikių vaikų integracija	Visuose įstaigose stinga socialinių pedagogų, psichologų, kineziterapeutų. Kvalifikuoti specialistai pasiskirstę netolygiai.
Profesinis mokymas		Mažai išvystyta profesinio mokymo sistema. Visiškai nevykdomas profesinės kvalifikacijos įsigijimas ruošiantis eksterneu žmonėms turintiems daugiametę praktinio darbo patirtį

V. RAJONO ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ UGDYTOJŲ IR UGDYTINIŲ ŠVIETIMO ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMO KLAUSIMAIS VERTINIMO ANALIZĖ

5. 1. Ugdytojų nuomonės švietimo įstaigų administravimo efektyvumo klausimais vertinimo analizė

Tyrimo metodologija - Švenčionių savivaldybės švietimo įstaigų valdymo tobulinimo ir veiklos efektyvumo didinimo galimybių analizė.

Tyrimo objektas - švietimo įstaigos.

Apklauskos trukmė - apklausa buvo atliekama 2010 m. mokslo metų eigoje.

Apklauskos tikslas - įvertinti švietimo įstaigų teikiamų paslaugų poveikį ir efektyvumą ugdytiniams.

Respondentai, imtis, atranka - vertinimas atliktas panaudojant klausimyną švietimo įstaigų vadovams, mokytojams ir kitiems darbuotojams. Tyrimas atliktas Švenčionių rajono dviejose miestų ir 8 kaimo vidurinių mokyklų. Vykdam tyrimą apklausta 58 švietimo įstaigų darbuotojai (ugdytojai). (Klausimyno pavyzdys 2 priedas) buvo išdalinta 58 parengtų klausimynų, į kuriuos atsakyta raštu. Apklausa vyko darbo vietoje, todėl surinkti visi išdalinti klausimynai. Klausimyne buvo pateikta 36 klausimai.

Anketas užpildė 58 darbuotojai; 26 moterys ir 32 vyrai. Apklaustųjų tarpe - 10 mokyklų direktorių, 8 finansininkai ir 18 direktoriaus pavaduotojų mokymo reikalams ir 22 direktorių pavaduotojai ūkio reikalams. Daugiausia apklausta direktorių pavaduotojų mokslo reikalams, nes autorės manymu, jų požiūris į administravimą, mokymo proceso aprūpinimą materialiniais ištekliais ir ateities planus yra labiau susiformavęs, be to, mokslo metu jie įpratę analizuoti, reikšti savo nuomonę.

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti:

Įstaigų veiklos planavimas ir atsiskaitymas. Švietimo įstaigos neturi galimybės laisvai planuoti ir vykdyti veiklą, išskyrus numatyta Švietimo įstatyme. Tai patvirtina apklauskos rezultatai: 92 procentai įstaigų vadovų nurodo, jog atsižvelgdami į veiklą reglamentuojančius dokumentus, jos planuoti laisvai negali.

Valstybės subsidijuojamų paslaugų teikimo planavimo ir atsiskaitymo už suteiktas paslaugas procesas pakankamai detaliai reglamentuotas, o savivaldybių tarybos, skiriančios finansavimą, planavimo ir atsiskaitymo reikalavimus nustatę atsiskaitymą pagal standartizuotas formas, todėl 80 procentų įstaigų, gaunančių finansavimą iš savivaldybių biudžetų, nurodė planuojančios ir atsiskaitančios pagal nustatytus reikalavimus.

Įstaigose planavimo ir atsiskaitymo procesas užima pakankamai didelę įstaigai administruoti skiriamo laiko dalį, kadangi, kaip jau minėta, pagal skirtingus finansavimo šaltinius planuojama ir atsiskaitoma skirtingai. Dauguma įstaigų (87 proc.) turi strateginį veiklos planą, visos įstaigos rengia metų veiklos planus, kai kurie centrai rengia pusmečių, ketvirčių, projektų ar kitus tikslinius planus. Daugeliu atvejų tie planai būna skirtingi planuojant veiklą, finansuojamą iš skirtingų finansavimo šaltinių.

Atsiskaitoma parengiant ir pateikiant metų (100 proc.), pusmečių, ketvirčių, projektų (69 proc.) ar kitas ataskaitas. Kai kuriais atvejais rengiamos 2 – 3 atskiros ketvirčio ataskaitos pagal skirtingus finansavimo šaltinius ir formalius reikalavimus.

Kai kurios įstaigos vidaus veikloje naudoja operatyvųjį planavimą – pasirengdamos veiklos planus mėnesiui, savaitei ar metams bei vertindamos jų įgyvendinimo rezultatus.

Kiekvienos įstaigos veiklą kasmet vertina įstaigos dalininkai. Kaip jau minėta, dalininkai daugeliu atveju yra tiek jų finansuojamos programos įgyvendinimą, tiek visą įstaigos veiklą vertinančios institucijos. Iš turimos informacijos akivaizdu, kad planuojama ir atsiskaitoma dalimis, tačiau bendros įstaigų veiklos neįmanoma palyginti, nes neegzistuoja nei standartizuotos ataskaitų formos, nei vertinimo kriterijai visai įstaigos veiklai neatsižvelgiant į finansavimo šaltinius.

Ši apklausa parodė, kad yra būtinumas įgyvendinti Visuotinės kokybės standartus, kas leistų suvienodinti apskaitą ir atskaitomybę.

Teikiamos paslaugos ir jų standartizavimas. Įstaigų teikiamas paslaugas galima skirstyti į kelias sąlygines grupes:

- valstybės subsidijuojamos paslaugos (ugdymas)
- komercinės paslaugos (patalpų nuoma, renginių organizavimas ir pan.)
- kitos paslaugos (turizmo informacija ir pan.)

Iš dalies standartizuotos tik valstybės subsidijuojamos paslaugos ir jų teikimo procesas. Reglamentuotas jų struktūrizavimas, nurodytos mokymo ir ugdymo priemonės, privaloma metodinė medžiaga, tačiau jos turiniui ar paslaugų kokybei nėra keliami reikalavimai.

Mokymas, ugdymas žymia dalimi standartizuoti, o popamokinė veikla ir papildomas ugdymas iš esmės priklauso nuo įstaigos vadovo patvirtintų taisyklių. Apklausos rezultatai rodo, kad 49 procentai švietimo įstaigų tokias taisykles yra nustatę. 67 proc. turi metodinę paslaugų teikimo medžiagą (čia kalbama ne tik apie valstybės subsidijuojamas paslaugas, bet apie visas teikiamas įstaigoje), o 33 proc. įstaigų teigia turį visų teikiamų paslaugų metodinę medžiagą.

Bendradarbiavimas su savivaldos institucijomis. Kiek standartizuotas būtų švietimo įstaigų darbas, jis turi atitikti vietos poreikius tiek savo kokybe, tiek kiekiu. Kiekviena įstaiga veikia teritorijoje, turinčioje savitų socialinių - ekonominių rodiklių bei ypatumų.

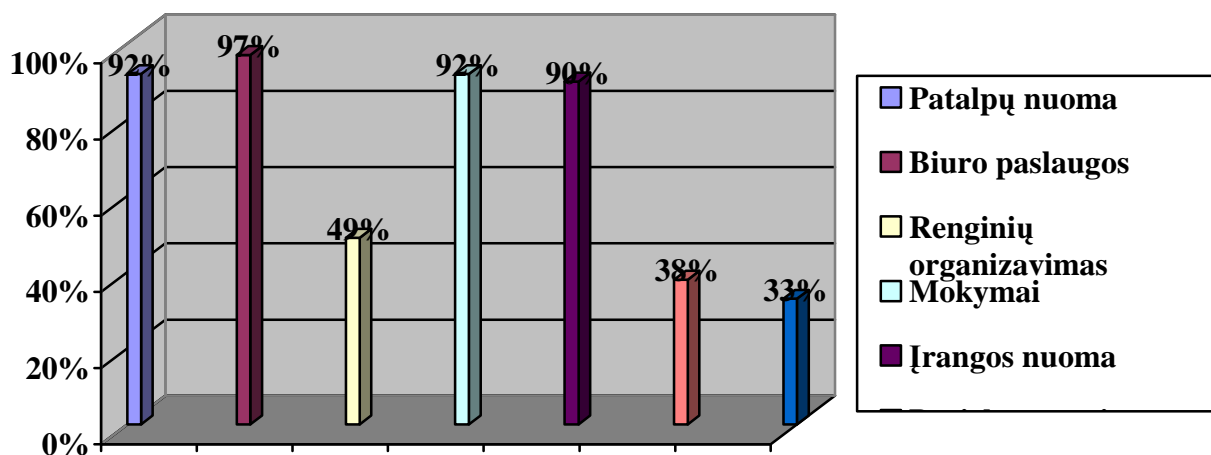
Bendradarbiavimas su savivaldybės institucijomis daugeliu atvejų pasireiškia per finansuojamas priemones, savivaldybės sprendimų įgyvendinimą bei abipusę praktinę pagalbą (konsultacijas, mokymą, instruktavimą, renginius ir pan.).

Finansavimą iš savivaldybių biudžetų gauna ne visos įstaigos, tačiau vykdo tam tikrą veiklą, nukreiptą į savivaldybės poreikius. Yra atvejų, kai, įstaigos, gavusios savivaldybių biudžetų finansavimą, nevykdo jokių specialių užduočių ir išlaidas gali planuoti savarankiškai (20 proc. apklaustų įstaigų).

Dalis švietimo įstaigų nurodė vykdančią veiklą ne finansuojamą iš savivaldybės biudžeto:

1. Turizmo informacijos teikimas, veikiančių kraštotyros būrelių pagrindu.
2. Savivaldybės programų vykdymas viešųjų darbų pavidalu.
3. Projektų rengimas ir įgyvendinimas.
4. Renginių ir konkursų organizavimas.
5. Tyrimai ir dokumentų rengimas.
6. Leidinių leidyba.
7. Mokymai, konsultavimas.
8. Kita.

Mokamos ir nemokamos paslaugos. Švietimo įstaigos vietos bendruomenėms ir jų atskiriems nariams bei verslo įmonėms teikia nemokamas ir iš dalies mokamas paslaugas. Įstaigų vadovai, paklausti, kokios paslaugos, jų nuomone, efektyvesnės, atsakė, jog nemokamos (64 proc.), iš dalies mokamos (59 proc.). 51 proc. įstaigų vadovų nurodė, kad nemokamų paslaugų gyventojai labai pageidauja, 33 procentai – mano, kad galėtų būti mokamos paslaugos, ypač verslininkams, bet ne aukšta kaina, 28 proc. teigia, kad pastebi, jog kartais gyventojai renkasi identišką paslaugas privačiose konsultacinėse firmose.

2 pav. Švietimo įstaigų teikiamos mokamos paslaugos

Tenkindamos klientų poreikius ir siekdamos uždirbti lėšų švietimo įstaigos teikia tokias mokamas paslaugas: biuro paslaugos (97 proc.), patalpų nuoma (92 proc.), įrangos nuoma (90 proc.),

mokymai (92 proc.), renginių organizavimas (49 proc.), projektų rengimas (38 proc.), dokumentų rengimas (33 proc.), kelionių agentūros paslaugų teikėjų aprūpinimas informacine medžiaga, deklaracijų pildymas, vizų forminimas ir kita. Informacija apie švietimo įstaigų teikiamas mokamas paslaugas pateikta 2 pav.

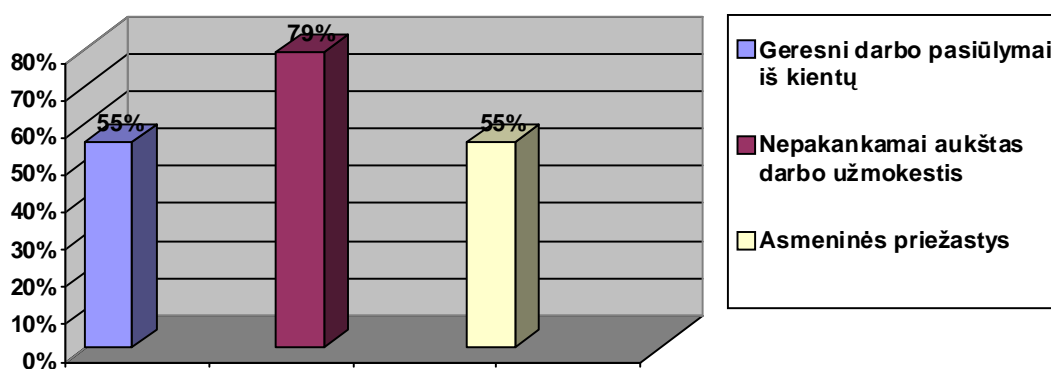
Dėl skirtingos materialinės bazės švietimo įstaigos turi skirtingas galimybes uždirbti lėšų, todėl lyginti įstaigas pagal šį rodiklį nederėtų.

Įstaigų veiklos finansavimas. Visos tinklo įstaigos finansavimą veikai ir programoms įgyvendinti gauna iš kelių šaltinių:

Ikmokyklinio, bendro lavinimo ir profesinio mokymo programoms numatytas lėšas skiria savivaldybė iš savo biudžeto. Bendrame švietimo įstaigų finansavimo kontekste finansavimas iš šio šaltinio yra pats svarbiausias ir sudaro vidutiniškai 97 procentus metinio biudžeto, o kai kuriose įstaigose net iki 99 proc.

Keletas švietimo įstaigų epizodiškai gauna projektų lėšų. 2009 m. ES projektų lėšų gavę nurodė 10 apklaustų įstaigų. (Daugiau nei pusę metų biudžeto projektų lėšos sudarė 25 proc., kitose įstaigose – nuo 1 iki 48 proc.). Kai kurios švietimo įstaigos gauna pajamų iš savo tiesioginės arba papildomos veiklos. Apklaustose įstaigose 2009 m. ši dalis sudarė vidutiniškai 15 proc. biudžeto.

Švietimo įstaigų personalas. Švietimo įstaigose darbuotojų skaičius vidutiniškai svyruoja nuo 3 iki 110. Daugumai švietimo įstaigų ne būdinga didelė personalo kaita. Net 82 proc. apklaustų įstaigų teigia, jog per gyvavimo laikotarpį pasikeitė nuo 1 iki 8 darbuotojų. Kaip pagrindinės darbuotojų kaitos priežastys nurodoma: nepakankamai aukštas darbo užmokestis (79 proc.), geresni darbo pasiūlymai iš klientų (55 proc.) ir asmeninės priežastys (55 proc.). Duomenys apie pagrindines darbuotojų kaitos priežastis pateikti 3 pav.

3 pav. Pagrindinės darbuotojų kaitos priežastys

Dauguma įstaigų vadovų, net 71 proc. teigia, jog darbuotojų kaita turi neigiamos įtakos įstaigos veiklai (mokymo kokybei, veiklos efektyvumui), o 13 proc. teigia, jog darbuotojų kaita neigiamos įtakos neturi – kol naujas darbuotojas adaptuojasi, kiti darbuotojai teikia jam visas reikiamas konsultacijas. Siekdami geresnės darbo kokybės ir mažesnės personalo kaitos įstaigų vadovai naudoja

įvairias skatinimo priemones. 34 proc. įstaigų vadovų skatina darbuotojus nematerialiomis priemonėmis – pagyrimais, suteikiamomis galimybėmis tobulinti kvalifikaciją ir pan. 29 proc. įstaigų darbuotojams moka priemokas prie darbo užmokesčio, 21 proc. – darbo užmokesčio priedus.

Švietimo įstaigų veiklos pobūdis reikalauja nuolatinio kvalifikacijos kėlimo ir žinių atnaujinimo, todėl personalas santykinai didelę dalį laiko skiria mokymuisi. Apklausoje dalyvavusių įstaigų vadovai teigia, jog kiekvienas įstaigos darbuotojas vidutiniškai kvalifikacijos kėlimo kursuose mokosi 121 valandą (apie 15 dienų) per metus. Dalis įstaigų personalo papildomai mokosi laisvu nuo darbo metu. Dalį laiko darbuotojai skiria informacijai atnaujinti bei savišvietai rengiantis pamokoms ir popamokinei veiklai.

Visos švietimo įstaigos teikiančios papildomas paslaugas nurodė, jog dažniausiai teikia jas fiziniams asmenims, besidominantiems papildomu vaikų ugdymu, ketinantiems pradėti kartu su vyresnių klasių moksleiviais verslą ar besidomintiems verslu, bei įmonių, užsiimančių remtina veikla, atstovams. 72 proc. apklaustų įstaigų vadovų teigia, jog dažniausiai paslaugos suteikiamos fiziniams asmenims, turintiems idėjų ir ieškantiems jos realizacijos galimybių (įmonės steigimas, finansavimo šaltinių paieška), naujoms įmonėms (iki 3 metų), besikonsultuojančioms, besimokančioms įmonės veiklos niuansų. Būtent šiuos požymius išvardijo daugiau nei pusė tinklo įstaigų, paprašytų apibūdinti „tipinį papildomos veiklos modelį“. Didelė dalis (36 proc.) įstaigų vadovų, kaip tipinį klientą įvardijo naują įmonę, ieškančią finansavimo šaltinių, bei pažengusią įmonę, tobulinančią personalo vadybinę kvalifikaciją (31 proc.). Įstaigų vadovai nurodė taip pat daug dirbantys su fiziniais asmenimis, ieškančiais idėjų, kuo užsiimti, moksleiviais, studentais, ieškančiais informacijos apie verslą.

Švietimo įstaigos apie teikiamas paslaugas, esamus ir potencialius klientus informuoja įvairiais būdais: visos apklaustų įstaigų vadovai teigia tai darantys tiesiogiai – susisiekdami su interesantais telefonu bei siųsdami elektronines naujienas ar laiškus, 91 proc. apklaustųjų teigia informuojantys klientus rašydami straipsnius į spaudą bei publikuodami naujienas interneto svetainėje. Dalis įstaigų informacijos sklaidai nurodė naudojančios regioninę televiziją, renginius ar partnerius.

Jei interesantui reikia ne tik pirminės informacijos, konsultacijų ar mokymų, bet konkrečių sričių specialistų pagalbos, didelio masto projektų ar papildomų paslaugų, švietimo įstaigų darbuotojai, siekdami padėti interesantui gauti reikiamą paslaugą, siunčia juos į kitas įstaigas (72 proc.) ar privačias konsultacines įmones (79 proc.), tačiau vieningo klientų perdavimo mechanizmo kitoms institucijoms ar konsultantams nėra ir kiekviena įstaiga tai daro savo iniciatyva, remdamasi turima informacija. Net 82 proc. švietimo įstaigų vadovų nurodė susisiekiantys su klientu tam, kad sužinotų, ar jam pavyko gauti reikiamas paslaugas. 23 proc. susisiekia ir su konsultantais.

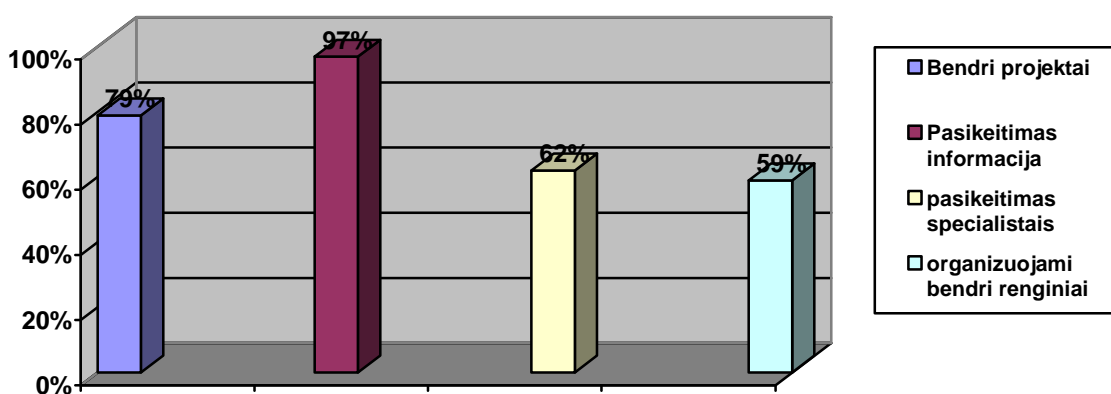
Švietimo įstaigų vadovai teigia, jog apie 14 proc. jų klientų vėliau kreipiasi į kitas įmones ar įstaigas, ieškodami papildomų, labiau specializuotų paslaugų, tačiau didžiajai daliai teikiamos

informacijos ir paslaugų pakanka, arba duomenys apie papildomus interesantų poreikius švietimo įstaigų nepasiekia.

Ugdytinių pasitenkinimo švietimo paslaugomis tyrimas. Švietimo įstaigos, siekdamos geresnės švietimo paslaugų kokybės ir norėdamos užtikrinti veiklos efektyvumą, savarankiškai tiria ugdytinių ir kolektyvo narių lojalumą. Šie rodikliai ypač svarbūs stebint ilgalaikį lojalumo pasireiškimą, gerinant švietimo paslaugų kokybę, siekiant išlaikyti esamus ugdytinius (ypač mažose mokyklose, kur potencialių moksleivių skaičius yra sąlyginai mažas). Dauguma švietimo įstaigų tiria ugdytinių požiūrį į mokslą, tačiau dažniausiai (87 proc.) – žodžiu, o naudodami anketas moksleivių ir jų tėvų nuomonę sužino 7 proc. įstaigų vadovų. Kitais būdais – 5 proc., o ugdytinių ir mokinių tėvų nuomonės netiria tik 3 proc. įstaigų vadovų.

Dauguma įstaigų vadovų (79 proc.) per klasių vadovus aiškinasi moksleivių poreikius. 44 proc. tiria jų naudojimąsi korepetitorių pagalba. Mokytojai, kurių mokiniai daugiau reikalauja korepetitorių pagalbos, atidžiau stebimi darbo proceso metu arba nukreipiami kelti kvalifikaciją.

Bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis. Visų švietimo įstaigų veikla yra labai panaši, todėl pasikeitimas informacija, patirtimi, bendras veiklos problemų sprendimas yra labai aktualus. Reikia konstatuoti, kad švietimo įstaigos kol kas bendradarbiauja nepakankamai. To priežastys yra teritorinių veiklos arealų atskirtumas, kontaktų stygius (kai kurių įstaigų darbuotojai turi mažai galimybių susitikti ir susipažinti). Visgi bendradarbiavimo formos yra gana įvairios: pasikeitimas informacija, susijusia su įstaigos veiklos aktualijomis (97 proc.), bendri projektai (59 proc.), pasikeitimas specialistais (metodistais, konsultantais) (62 proc.), organizuojami bendri renginiai (59 proc.). Informacija apie švietimo įstaigų bendradarbiavimo formas pateikta 4 pav.

4 pav. Švietimo įstaigų bendradarbiavimo formos

Įstaigų vadovai, paklausti, su keliomis švietimo paslaugų įstaigomis veiklos klausimais susisiečia kartą per savaitę ar dažniau, nurodė nuo 1 iki 11 įstaigų (vidutiniškai 4). Kaip vieną iš aktyvaus bendravimo formų galima paminėti pageidaujama, kad būtų sukurta interneto konferencija, kai vienu metu skirtingose grupėse elektroniniu būdu gali bendrauti švietimo įstaigų direktoriai, pavaduotojai ir įvairius dalykus dėstantys mokytojai bei papildomo ugdymo vadovai.

Pagrindiniai veiklos efektyvumo vertinimo rodikliai. Nėra nustatyta rodiklių, kuriais būtų kompleksiskai matuojama ir vertinama švietimo įstaigų veikla. Yra nustatyti rodikliai, pagal kuriuos vertinama tik **valstybės subsidijuojamų paslaugų programos dydis**, apimantis apie pusę – 800 - 1500 valandų įstaigos veiklos laiko per metus. Kadangi švietimo įstaigos planuoja ir vykdo papildomą veiklą, tiesiogiai susijusią su tikslų, kurių įgyvendinimą atspindinčių rodiklių dalininkai fiksuoti nerekomenduoja, siekimu, švietimo įstaigos tokią informaciją renka savo iniciatyva, kad įvertintų rezultatus ir galėtų tiksliau planuoti galimybes atsižvelgdamos į kintančius ugdytinių bei bendruomenės narių poreikius. Kai kurios švietimo įstaigos papildomai fiksuoja šiuos veiklos rezultatus atspindinčius rodiklius:

- parengtų įmonių steigimo dokumentų skaičių;
- parengtų paraiškų projektų finansavimui gauti skaičių;
- vykdomų ir įvykdytų projektų skaičių bei įvykdymo rezultatus;
- verslininkams parengtų ir laimėtų projektų skaičių;
- apsilankiusių turistų, kuriems suteikta informacija etniniais-tautiniais klausimais, skaičių;
- vizitatorių skaičių;
- informacinių pranešimų per televiziją, straipsnių spaudoje, internete skaičių;
- renginių, vykusių seniūnijose, skaičių;
- pajamas, gautas teikiant mokamas paslaugas;
- personalo kvalifikacijos tobulinimo valandų skaičių;
- išleistų ir išplatintų leidinių skaičių ir kt.

Reikia pastebėti, kad didelė dalis (apie 41 proc.) įstaigų nefiksuoja jokių kitų veiklos rodiklių, išskyrus privalomus valstybės subsidijuojamai programai.

Pagrindinės problemos, identifikuotos švietimo įstaigų vadovų ir mokytojų apklausos metu. Remiantis apibendrintais apklausos duomenimis, galima įvardyti kelias švietimo įstaigų veiklos problemų grupes, kurias minėjo dauguma įstaigų vadovų bei mokytojų:

1. **Finansavimo problemos:**
2. nestabili finansinė situacija (vėluojantis finansavimas);
3. neracionalus finansavimo principas, neskatinantis efektyvios veiklos;
4. nepakankamas finansavimas (finansavimo dydis neadekvatus veiklos dydžiui).
5. **Personalo problemos:**
6. neadekvatus atlygis personalui (darbo užmokestis yra nepakankamas pagal reikalavimus, kurie keliami personalui, ir darbų kiekį). dėl mažo darbo užmokesčio sunku trūkstamam kontingentui papildyti aukštos kvalifikacijos personalu;
7. pagrindinės darbuotojų kaitos priežastys: nepakankamai aukštas darbo užmokestis (79 proc.) ir geresni darbo pasiūlymai iš klientų (55 proc.);

8. personalo motyvacijos skatinimo materialinėmis priemonėmis galimybių stoka;
9. sunkumai ieškant reikiamą kvalifikaciją turinčio personalo rajone. Tokių sunkumų nurodo turį 38 proc. įstaigų vadovų.
10. **Tinklo viešinimo problema.** Kiekviena įstaiga reklamuoja savo paslaugas savarankiškai, tačiau nereklamuojamas visas paslaugų švietimo įstaigų tinklas. Ugdytiniams ir jų tėvams sunku tapatinti skirtingas švietimo įstaigas tikintis iš jų identiškų paslaugų.
11. **Bendros ir nuoseklios viso švietimo tinklo strategijos ypatingai tiltų tarp visų švietimo pakopų korekcijos reikalingumas.**
12. **Nepastovumas, nekonkretumas: pasireiškiantis nuolat** kintančiais švietimo veiklą reglamentuojančiais dokumentais.
13. **Psichologinė įtampa įstaigose** (dėl nestabilios finansinės situacijos, probleminio planavimo, neadekvataus atliekamam darbui ir jo sudėtingumui darbo užmokesčio).

5.2. Ugdytinių nuomonės švietimo įstaigų administravimo efektyvumo klausimais vertinimo analizė

Magistriniame darbe Švenčionių savivaldybės švietimo įstaigų valdymo tobulinimo ir veiklos efektyvumo didinimo galimybių analizė buvo atlikta remiantis statistiniais duomenimis ir išnagrinėta švietimo bei išsilavinimo reikšmė ekonomikai.

Tyrimo objektas – ugdytinių nuomonės švietimo įstaigų administravimo efektyvumo klausimais.

Apklauso trukmė - apklausa buvo atliekama 2010 m. mokslo metų eigoje.

Apklauso tikslas - sužinoti ugdytinių (moksleivių) nuomonę apie Lietuvoje vykstančią švietimo reformą ir jų požiūrį į tolimesnes studijas bei darbą.

Respondentai, imtis, atranka - vertinimas atliktas panaudojant klausimyną švietimo įstaigų ugdytiniams. Tyrimas atliktas Švenčionių rajono dviejose miestų ir 4 kaimo vidurinių mokyklų švietimo įstaigose. Vykdam tyrimą apklausta 115 moksleivių (klausimyno pavyzdys 2 priedas). Moksleiviams buvo išdalinta 125 parengtų klausimynų, į kuriuos 115 atsakė raštu. Apklausa vyko klasėje. Klausimyne buvo pateikta 15 klausimų.

Klausimynus užpildė 115 moksleivių; 93 merginos ir 22 vaikinai. Apklaustųjų tarpe - 63 12 kl. moksleiviai, 32 11 kl. moksleiviai ir 18 10 kl. Moksleiviai. Daugiausia apklausta 12 kl. moksleivių, nes autorės manymu, jų požiūris į studijas ir ateities planus yra labiau susiformavęs, be to, mokslo metu jie įpratę analizuoti, reikšti savo nuomonę.

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti:

Moksleivių požiūrį į švietimo reformą Lietuvoje ir į galimybę prisidėti prie jos įgyvendinimo (1, 2, 3, 4, 13 ir 14 klausimai).

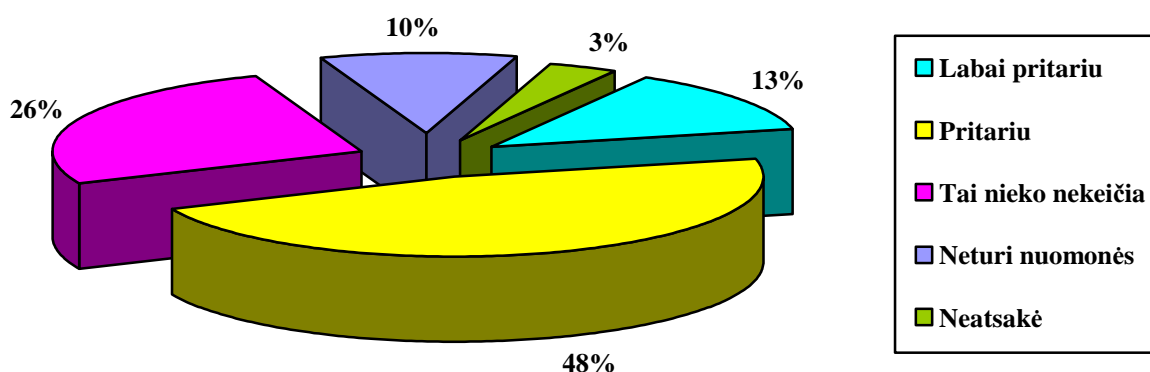
Moksleivių požiūrį į mokymosi programas ir įgyjamas žinias, businąjį darbą, galimybes, karjerą Lietuvoje ir užsienyje (5, 6, 7, 10, 11 ir 12 klausimai).

Moksleivių nuomonę apie tolimesnį mokymąsi ir tolimesnes studijas (8 ir 9 klausimai). Moksleivių požiūris į švietimo reformą.

Pirmoji klausimų grupė buvo skirta sužinoti moksleivių nuomonę apie teorinę reformos pusę: požiūrį į švietimo reformą Lietuvoje ir į galimybę prisidėti prie jos įgyvendinimo. Į 1 klausimą „Ar žinote, kad Lietuvoje vyksta švietimo reforma. Jei taip, iš kur sužinojote?“ 12 moksleivių atsakė, kad apie reformą sužinojo mokykloje, 9 – išgirdo iš draugų, 10 sužinojo iš spaudos, 65 – iš radijo ar televizijos, 4 skaitė apie tai internete, 11 apie reformą negirdėjo ir 4 – neatsakė. Kaip matyti, daugiausia moksleivių apie švietimo reformą sužinojo iš radijo ar televizijos (57 proc.), o ne iš kitų informacijos priemonių. Autorės nuomone, vykdant švietimo reformą apie jos eigą, tikslus per mažai informuojama visuomenė, apie ją per mažai rašoma ir diskutuojama, trūksta gilesnės analizės. Nors daug moksleivių naudojami internetu, apie reformą čia sužinojo tik 3,4 proc.

Į klausimą „Koks Jūsų požiūris į švietimo reformą?“ Atsakymą „niekas nesikeičia pažymėjo 15 moksleivių, 42 moksleiviai nurodė, kad „reforma vyksta lėtai, beveik be rezultatų“, 38 - „pokyčiai teigiami“. „Pokyčiai neigiami“ nurodė 15 moksleiviai, 5 moksleiviai, kad reforma nesidomi. Kaip matyti iš atsakymų, 33 proc. nurodė, kad pokyčiai teigiami, 36,5 proc. nurodė, kad reforma vyksta lėtai, beveik be rezultatų, 13 proc. nurodė, kad niekas nesikeičia, ir tiek pat (13 proc.) nurodė, kad pokyčiai neigiami. Reforma nesidomi 4,5 proc. moksleivių.

Šis klausimas papildo pirmąjį, nes neturėdami informacijos ir mažai domėdamiesi reforma, moksleiviai apie reformą sudarė daugiau neigiamą, nei teigiamą požiūrį. Vis tik 33 proc. nurodė, kad pokyčiai teigiami, 36,5 proc. nurodė, kad reforma vyksta, bet lėtai. Galima daryti prielaidą, kad moksleiviai nelabai sieja su reforma pokyčius nurodytus diagramoje (5 pav.).

5 pav. Moksleivių požiūris į švietimo reformą

Į klausimą apie tai, kokią įtaką turi vykstanti švietimo reforma. 18 moksleivių pažymėjo, kad ji įtakoja darbo kokybę mokykloje, 38 – turi įtaką mokymosi kokybei, 21 atsakė, kad reforma turi įtakos būsimajam įsidarbinimui. 4 moksleiviai atsakė, kad reforma niekam neturi įtakos, 16 moksleivių

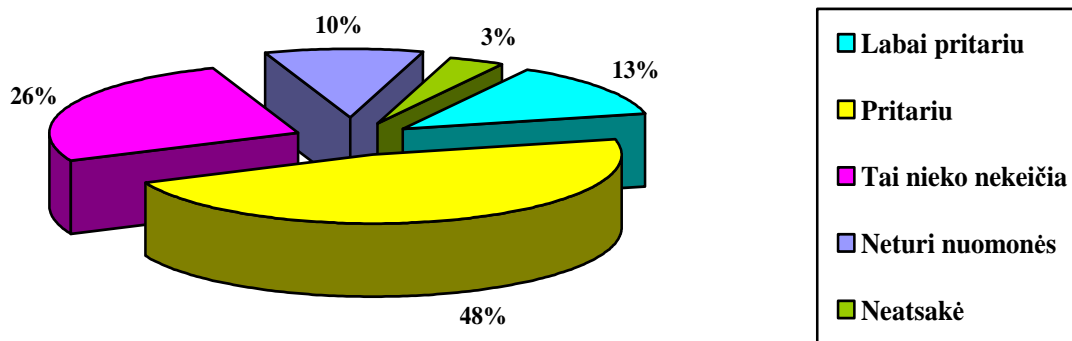
į šį klausimą neatsakė. Neatsakusių moksleivių skaičius parodo, kad moksleiviai šiuo klausimu domisi mažai ir neturi pakankamos informacijos. Iš atsakusiųjų 99 moksleivių 38 pažymėjo, kad reforma turi įtakos mokymosi kokybei mokykloje; galima teigti, kad besimokydami mokykloje jie pajuto pokyčius, kuriuos priskiria reformos įtakai, o 21 mano, kad tai turės įtakos ir būsimajam įsidarbinimui.

Į klausimą „Kam, Jūsų nuomone, reikalinga dabartinė švietimo reforma?“ 16 moksleivių (12,6 proc.) nurodė, kad ji reikalinga Švietimo ir mokslo ministerijos valdininkams, 60 moksleivių (47,2 proc.) atsakė, kad ji reikalinga mokytojams ir dėstytojams, 51 moksleiviams (40,2 proc.) atsakė, kad besimokantiems. Klausimyne pažymėti 127 atsakymai, nes kai kurie moksleiviai pažymėjo du atsakymus. Kaip matyti iš atsakymų, tik 40,2 proc. pažymėjo teigiamą reformos įtaką besimokantiems, tai parodo lėtą reformos eigą moksleivių akimis, inertiškumą ir nepakankamus pokyčius.

13 ir 14 klausimuose buvo aiškinamasi moksleivių nuomonė apie praktinę reformos įtaką - moksleivių įtraukimą į mokyklos savivaldą ir mokymosi kokybės tobulinimą.

13 klausimas. „**Ar klausama Jūsų nuomonės tobulinant mokymosi kokybę?**“ 46 moksleiviai (40 proc.) pažymėjo „taip“ (15) ir „dažniausiai – taip“ (31). 49 moksleiviai (42 proc.) atsakė „dažniausiai – ne“, 15 moksleivių (13 proc.) „nežinau“ ir 5 (2 proc.) į šį klausimą neatsakė. Pastebėta, kad į klausimą „taip“ ir „dažniausiai – taip“ atsakė daugiau 12 kl. moksleivių. Galima teigti, kad moksleiviai susidarę nuomonę, kad jie per mažai įtraukiami į mokymosi kokybės aptarimą, nors mokyklos atstovybės nariai dalyvauja pedagogų tarybos darbe.

Į klausimą „Kaip vertinate moksleivių dalyvavimą pedagogų tarybos darbe?“ moksleiviai pateikė tokius atsakymus: „labai pritariu“ 15 moksleivių, „pritariu“ 54 moksleiviai, „niekas nuo to nesikeičia“ atsakė 30 moksleivių, „neturiu nuomonės“ 12 moksleivių, 4 moksleiviai į šį klausimą neatsakė. Tai rodo, kad net 69 (61 proc.) moksleivių pritaria moksleivių dalyvavimui pedagogų taryboje, nori dalyvauti savivaldoje, gauti visą informaciją apie pokyčius mokykloje ir turėti įtaką sprendimų priėmimui. Moksleivių dalyvavimas savivaldoje yra viena iš švietimo reformos kryptių, kuri čia įdiegiama. Moksleivių atsakymai pavaizduoti diagramoje (6 pav.).

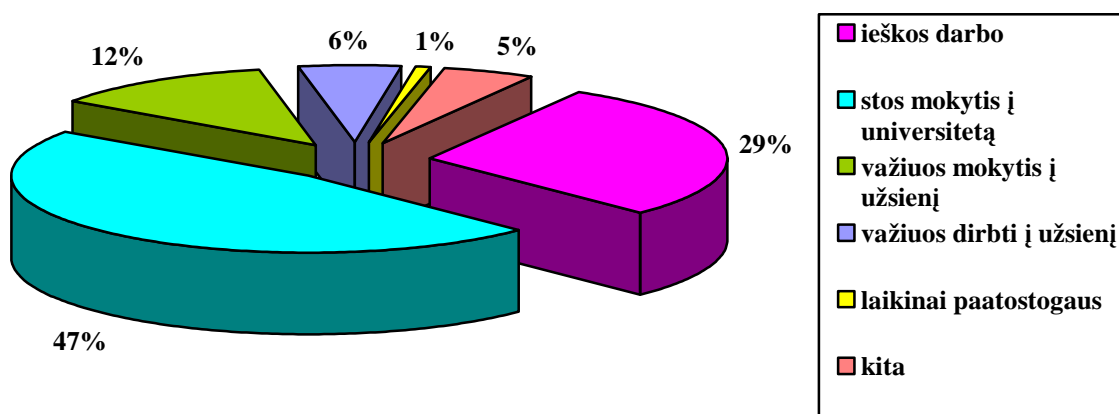
6 pav. Moksleivių nuomonė apie dalyvavimą pedagogų taryboje

Moksleivių busimojo darbo perspektyvos

Antrasis klausimų blokas (5, 6, 7, 10 ir 11 klausimai) buvo skirti sužinoti moksleivių požiūrį į specialistų rengimą, studijų programas ir įgyjamas kvalifikacijas, busimąjį darbą, perspektyvas, karjerą Lietuvoje ir užsienyje, populiariausias specialybes.

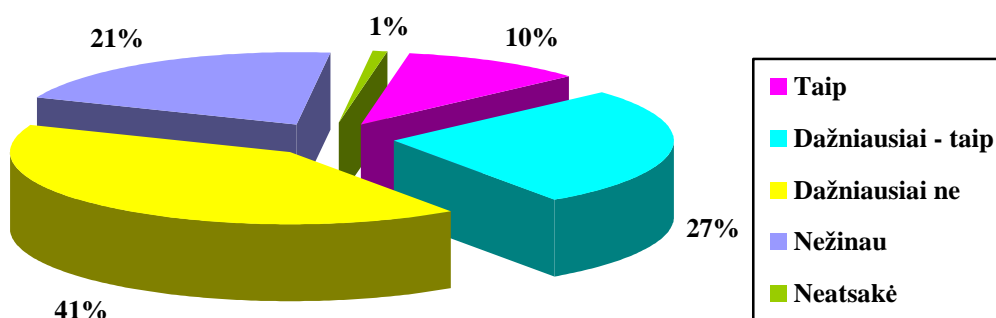
I klausimą „Ką veiksite baigę mokslus?“. Iš atsakymų matyti, kad beveik pusė (47 proc.) moksleivių rengiasi studijuoti toliau ir dauguma jų žada studijuoti dirbdami., apie 6 proc. moksleivių rengiasi tęsti studijas užsienyje. Tai rodo, kad moksleiviai pasirengę ištraukti iš „visą gyvenimą trunkantį mokymąsi“. Dirbti (Lietuvoje ir užsienyje) rengiasi apie 64 proc. moksleivių (skaičiuota nuo 115 moksleivių), atostogauti žada tik vienas. Dirbti ir mokytis užsienyje ketina 28 moksleiviai (24 proc.).

*Pastaba. Kai kurie moksleiviai pažymėjo po du atsakymus, pav. ieškos darbo ir stos mokytis į universitetą. Moksleivių atsakymai 7 pav.

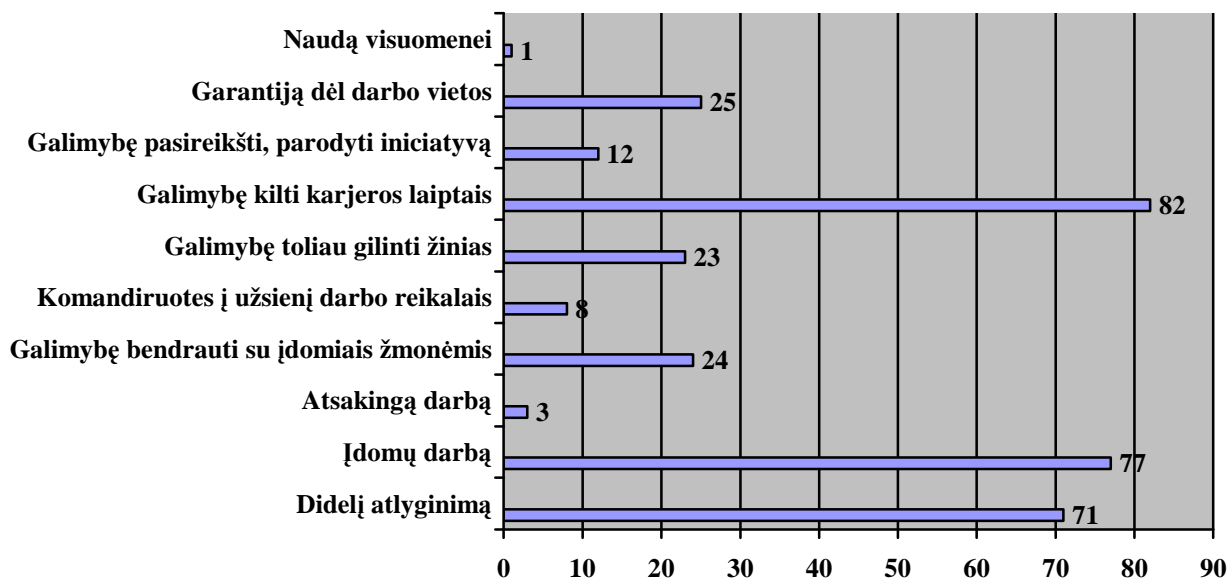
7 pav. Moksleivių atsakymai, ką veiks baigę mokyklą

I klausimą „Ar tikėtis lengvai gauti darbą?“ Nagrinėjant gautus atsakymus nustatyta, kad sėkmingai tikisi įsidarbinti atsakė 43 moksleiviai (37,4 proc.), „taip“ – 12 moksleivių ir „dažniausiai – taip“ 31 moksleivis. „Dažniausiai ne“ atsakė 47 moksleiviai (40,9 proc.), nežinau – 24 moksleiviai (20,9 proc.), 1(0,8 proc.) – neatsakė. Kaip matyti iš atsakymų moksleiviai pakankamai rimtai vertina padėtį darbo rinkoje. Įvertinant gerus moksleivių įsidarbinimo rodiklius, galima teigti, kad moksleivių atsakymai per daug optimistiški. Atsakymai pavaizduoti 8 pav.

8 pav. Moksleivių nuomonė apie galimybę įsidarbinti

Aiškinantis moksleivių požiūrį į būsimąjį darbą, karjerą, darbo vertinimą buvo pateiktas klausimas: „**Ką labiausiai vertintumėte būsimajame darbe?**“ (pažymėkite ne daugiau kaip 3 punktus). Atsakymų variantai pateikti 9 pav.

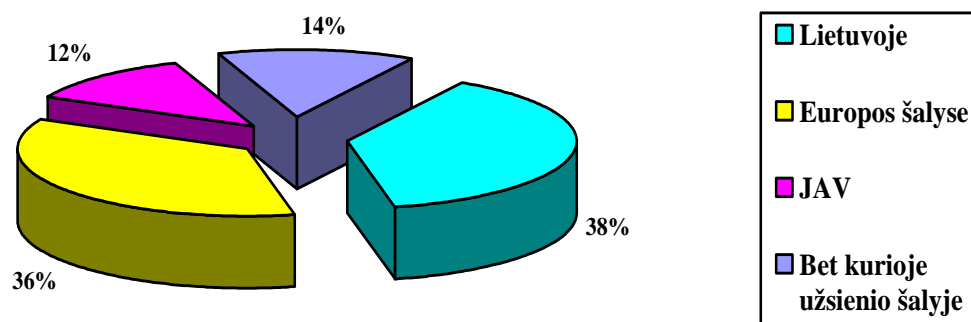

9 pav. Būsimojo darbo rinkimosi kriterijai

Susumavus gauti 326 atsakymai, nes moksleiviai galėjo pažymėti tris atsakymus. Iš atsakymų matyti, kad moksleiviai labiausiai vertina karjeros galimybes (25,1 proc.), įdomų darbą (23,6 proc.) ir didelį atlyginimą (21,7 proc.). Tai rodo, kad moksleiviai ambicingi ir gana praktiškai žiūri į savo būsimąjį darbą. Naudą visuomenei savo atsakymuose pažymėjo tik 1 moksleivis.

Nors ankstesniuose atsakymuose daug moksleivių ketino toliau mokytis, galimybę toliau gilinti žinias kaip darbo privalumą pasirinko tik 23 (7,1 proc.) moksleiviai. Moksleivius dar nelabai gąsdina galimybė netekti darbo, jie pakankami pasitiki savo jėgomis, todėl garantiją pastoviam darbui kaip privalumą įvertino tik 25 (7,7 proc.) moksleiviai.

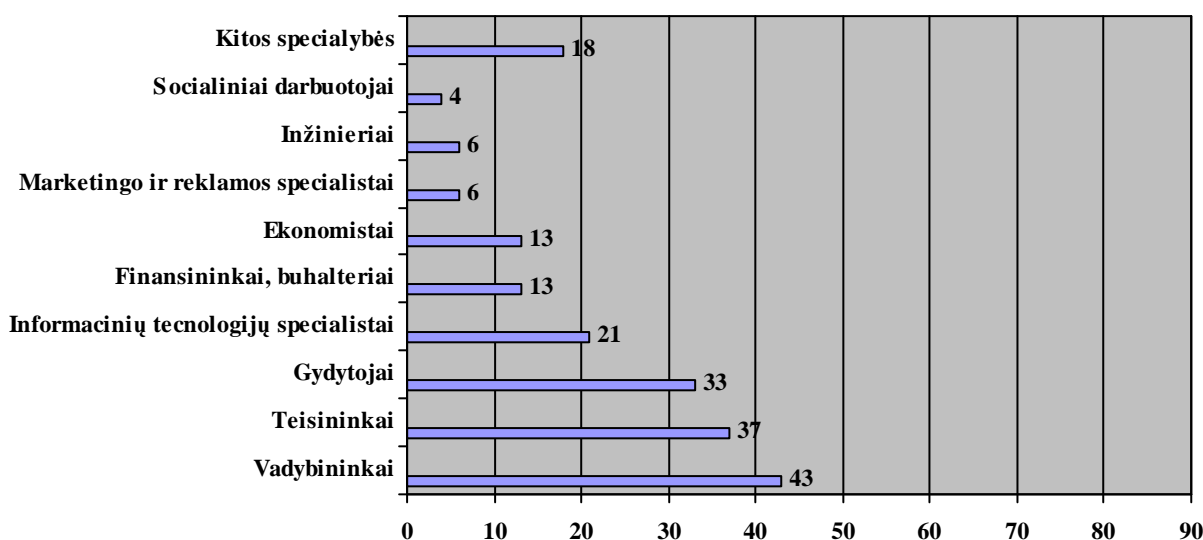
Atsakymai į klausimą “Kaip Jūs manote, kur geriausiai galėtumėte įgyvendinti savo profesinius lūkesčius?” pasiskirstė sekančiai. Lietuvoje geriausiai savo profesinius lūkesčius tikisi įgyvendinti mažiau nei pusė (38 proc.) moksleivių, o užsienio šalyse – 62 proc. Tai kelia susirūpinimą, nes moksleivių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, rengiasi išvažiuoti iš Lietuvos. Daugiausia moksleivių norėtų išvažiuoti į Europos šalis – 36 proc., į JAV – 12 proc., į bet kurią užsienio šalį – 14 proc. Šis klausimas dabar tampa ypač aktualus, nes didėja į užsienį dirbti išvykstančių skaičius. Taip prarandami išsilavinę jauni žmonės, kurių jau ima trūkti, ir, antra, prarandamos lėšos, kurios buvo skirtos mokymui.

10 pav. Šalys, kurias moksleiviai rinktųsi būsimajam darbui

Moksleiviai turėjo išreikšti savo nuomonę, „Kokias kvalifikacijas įgiję specialistai labiausiai vertinami Lietuvoje?“ Specialybės nebuvo nurodytos ir moksleiviai galėjo laisvai rinktis.

Atsakymai pateikti 11 pav.:

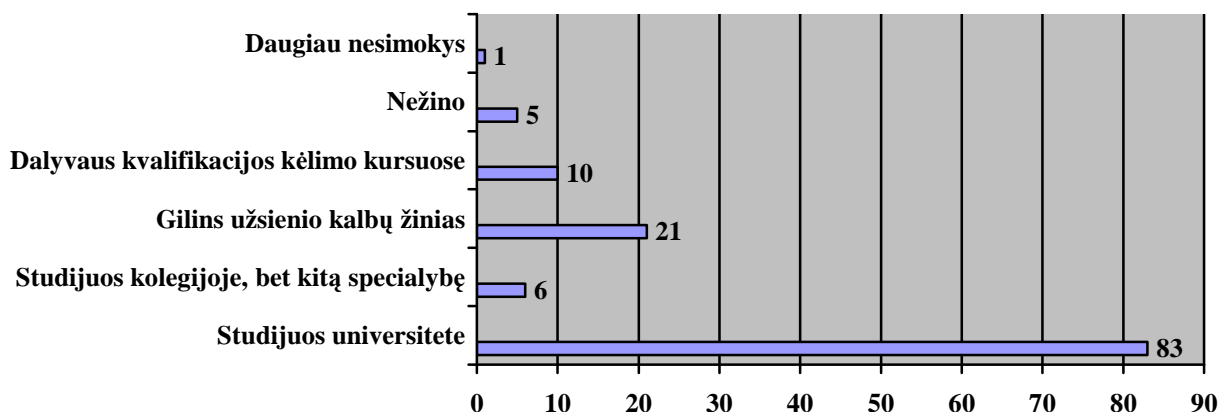

11 pav. Specialybių vertinimas Lietuvoje (moksleivių nuomone)

Gauti 194 atsakymai, nes moksleiviai pažymėjo vieną ir daugiau specialybių. Moksleiviai gerai įvertino vadybininko specialybę, nes tokias studijų programas jie pasirinktų ateityje. Tai kiek prieštarauja atsakymams į 6 klausimą, kur moksleiviai nesitiki lengvai įsidarbinti pagal pasirinktą specialybę., o, atsakydami į 12 klausimą, jie pažymi, kad vadybininko specialybė viena labiausiai vertinamų Lietuvoje. Verslo administravimo specialistų Lietuvoje jau rengiama 15,2 proc. pagal studijų kryptis; mažiau nei Centrinės ir Rytų Europos (16,8 proc.) ir daugiau nei Šiaurės Europos (12,9 proc.) ir kitose Europos šalyse (12,4 proc.).[58]. Galima daryti prielaidą, kad ateityje šios krypties specialistų gali būti per daug. Kitos specialybės pagal populiarumą išsidėstė tradiciškai: teisininkai, gydytojai, informacinių technologijų specialistai.

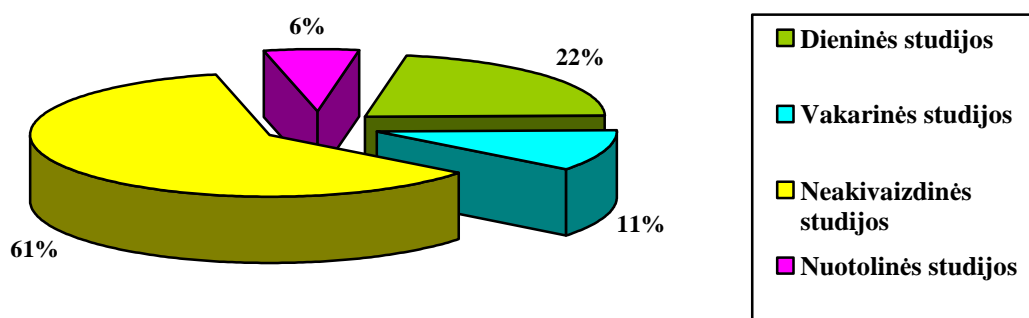
Tęstinio mokymosi ir studijų formų įvertinimas pateiktas klausimuose „Ar žadate ateityje tęsti mokymąsi ar gilinti žinias, ir kaip?“. Moksleivių atsakymai pateikti pav.. Gauti 126 atsakymai, nes kai kurie moksleiviai pažymėjo du atsakymus, pav. „studijuosiu universitete“ ir „gilinsiu užsienio

kalbų žinias“. Kaip matyti iš atsakymų, daugiausia moksleivių rengiasi studijuoti universitete (tai atitinka ir atsakymai 5 klausime). Toliau mokytis ar kelti kvalifikaciją ketina net 95 proc. moksleivių. Nemažai moksleivių (16,7 proc.) ketina gilinti užsienio kalbų žinias.

12 pav. Tęstinis mokymasis baigus mokyklą

Į klausimą „Kokia forma norėtumėte tęsti studijas ir gilinti žinias?“ atsakė 115 moksleivių. 24 moksleiviai atsakė, kad rinksis dienas studijas, 12 moksleivių rinksis vakarines, net 67 (61 proc.) moksleiviai rinksis neakivaizdines studijas. 7 moksleiviai rinksis nuotolines studijas. Kaip matome iš atsakymų, tik 24 moksleiviai (20,9 proc.) rinksis dienas studijas kiti norėtų studijuoti vakarinėse, neakivaizdinėse ar nuotolinėse studijose. Nedaug tik 6 proc. moksleivių rinktųsi nuotolines studijas, galima daryti išvadą, kad moksleiviai apie šią studijų rūšį žino mažai 13 pav.

13 pav. Studijų formos, kurias rinktųsi moksleiviai tolimesnėms studijoms

Moksleivių atsakymai patvirtina teiginį, kad didėja besirenkančių vakarines ir neakivaizdines studijas skaičius, nes absolventai dirbdami siekia toliau gilinti ir atnaujinti žinias ir tuo labiau prisitaikyti prie darbo rinkos. Net 61 proc. moksleivių renkasi neakivaizdines studijas. Tai atitinka bendras neakivaizdinės mokymosi formos didėjimo tendencijas.

Pagrindinės problemos, identifikuotos moksleivių apklausos metu

1. Mokytojas ar dėstytojas tampa ne žinių perteikėju, bet moderatoriumi tarp informacijos srauto ir besimokančių, savo intelektu nukreipiantis procesą tinkama kryptimi, išryškinantis vertybines orientacijas.

2. Vykstant švietimo reformai apie ją trūksta gilios ir išsamios informacijos, mažai informuojama visuomenė, žiniasklaidoje nėra formuojamas teigiamas reformos įvaizdis, todėl kartais iškyla priešiškus reformai, jos deramas nepalaikymas. Tyrimo duomenimis, neturėdami informacijos ir mažai domėdamiesi reforma, moksleiviai apie reformą susidarė daugiau neigiamą, nei teigiamą požiūrį. Vis tik 33 proc. nurodė, kad pokyčiai teigiami, 36,5 proc. nurodė, kad reforma vyksta, bet lėtai.

3. Tyrimo duomenimis toliau mokytis universitetuose žada daugiau nei 50 proc. absolventų, o vienaip ar kitaip kelti kvalifikaciją ketina net 95 proc. absolventai. Auga vakarinių ir neakivaizdinių studijų poreikis. Pagal tyrimų rezultatus net 61 proc. moksleivis rinksis tolimesnes neakivaizdines studijas, o dienes rinksis tik 20,9 proc. Ateityje galima numatyti nuotolinio mokymo poreikį, nes šalyje sparčiai plinta internetinis ryšys, daugėja kompiuterių skaičius namuose.

4. Mažai absolventų imasi kurti savo verslą, nes neturi pakankamų finansinių išteklių. Jei valstybės politika būtų nukreipta taip, kad jie galėtų lengvatinėmis sąlygomis gauti finansinę ir dalykinę paramą verslo pradžiai, jaunųjų verslininkų tikrai padaugėtų.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI**Mokslinio tiriamojo darbo išvados dėl rajone egzistuojančių švietimo įstaigų veiklos administravimo efektyvumo didinimo**

1. Rajono Švietimo tinklas yra pagrindinė priemonė valstybės švietimo plėtros strategijai įgyvendinti.
2. Tyrimas parodė, kad Švietimo veiklos strategijos nėra pilnai tiesiogiai ir tinkamai susietos su šalies ir rajono strateginiais vystymo tikslais.
3. Planuojama ir vykdoma rajono mastu veikla ne visiškai ir ne visada atitinka konkrečios įstaigos tikslus ir uždavinius.
4. Nėra suformuluota vieninga viso rajono švietimo grandžių tinklo misija.
5. Strategija suformuota ir užduotys valstybiniu lygiu Švietimo ligi šiol buvo skiriamos „iš viršaus“ (jos parengiamos vienodos ir skiriamas vienodas finansavimas, neįvertinus skirtingos savivaldybių specifikos).
6. Nustatant tinklo įstaigų finansavimo dydį, neatsižvelgiama į tai, kad įstaigos labai skiriasi pagal patirtį ir veiklos terpę (kaimo/ rajono / miesto dydis, potencialių moksleivių skaičius, rajono patrauklumas švietimo veiklai).
7. Tinkle nėra pakankamai tarpusavyje susijusių, aktyviai bendradarbiaujančių tinklo įstaigų (elementų) sistemos (dėl šios priežasties nepakankamai išnaudojama galima bendrų veiksmų sinergija).
8. Silpnai išvystytos kai kurių Švietimo skirtingų sričių (finansų, rinkodaros, IT, strategijos / valdymo) specializacijos ir keitimosi kompetencijomis sistema.
9. Nepakankamas tinklo, kaip Švietimo politikos įgyvendinimo instrumento, viešinimas valstybiniame ir rajono lygmenyse.
10. Dažniausiai valstybės finansavimas sudaro esminę, įstaigų veiklos stabilumą užtikrinančią Švietimo finansavimo dalį ir apima tik dalies veiklos uždavinių įgyvendinimą.
11. Dalininkų struktūra rodo labai žemą rajoninės ir respublikinės valdžios sąveika įgyvendinant bendrą valstybės Švietimo plėtros politiką konkrečiose teritorijose;
12. Bendradarbiavimo su rajono verslininkais tęstinumas – ilgalaikių ryšių su verslo įstaigomis išlaikymas (palyginti su vienkartiniais projektais) nėra tapusi neišvengiama švietimo įstaigų veiklos efektyvumo kėlimo priemone ir galimybė išgauti sinergiją bendradarbiaujant tarpusavyje;
13. Silpnai įgyvendinama rajone dėl respublikinio lygio norminių aktų nepakankamumo Visuotinės kokybės vadyba švietimo įstaigų veikloje.

SIŪLYMAI**A. Gyventojų išsilavinimo prestižo ugdymo srityje:**

1. Visi vaikai, ypač iš socialiai remtinų šeimų, turėtų sąlygas pasirengti mokyklai ir pradėtų ją lankyti; visiems socialiai remtinų šeimų vaikams (nuo trejų metų) būtų užtikrintas nemokamas ikimokyklinis ugdymas; priešmokyklinis ugdymas taptų visuotinis;
2. Būtų sudarytos būtiniausios socialinės mokymosi ir studijų sąlygos visiems jų stokojantiems asmenims;
3. Ne mažiau kaip 95 procentai vaikų įgytų pagrindinį išsilavinimą;
4. Ne mažiau kaip 95 procentai vaikų, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, mokytųsi toliau ir įgytų vidurinį išsilavinimą arba vidurinį išsilavinimą ir darbo rinkoje paklausią profesinę kvalifikaciją;
5. Visi specialiųjų poreikių turintys vaikai ir jaunimas turėtų galimybę mokytis visų tipų mokyklose jiems palankioje ugdymo aplinkoje pagal formalaus ir neformalaus švietimo programas;
6. Kiekvienas Lietuvos pilietis turėtų galimybę studijuoti aukštojoje mokykloje pasirinktu būdu (nuotolinės, neakivaizdinės ir kitos studijos) ir daugiau kaip 60 procentų Lietuvos jaunuolių įgytų aukštąjį universitetinį arba neuniversitetinį išsilavinimą;
7. Visi bendrojo pagrindinio, vidurinio išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos neįgiję Lietuvos gyventojai, visų pirma jaunuoliai ir jaunuolės, būtų kviečiami ir skatinami mokytis; nubyrančių ir anksti švietimo sistemą paliekančių jaunuolių (18–24 metų asmenų, turinčių tik pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą ir netęsiančių mokymosi ar profesinio rengimosi) procentinė dalis neviršytų 9 procentų; asmenų, įgijusių nors vidurinį išsilavinimą, procentinė dalis 25–59 metų amžiaus grupėje pasiektų daugiau nei 80 procentų;
8. Rajono gyventojai turėtų realias galimybes mokytis visą gyvenimą, nuolat atnaujinti ir plėtoti savo gebėjimus; kasmet mokytųsi ne mažiau kaip 15 procentų darbingo amžiaus suaugusių šalies gyventojų;
9. Ne mažiau kaip 85 procentai darbingo amžiaus rajono gyventojų turėtų realias galimybes ir gebėtų naudotis kompiuterinėmis informacinėmis technologijomis;
10. Penkiolikmečių mokinių, nepasiekiančių minimalaus skaitymo, rašymo, matematikos, gamtos ir socialinių mokslų raštingumo lygmens, procentinė dalis sumažėtų perpus;
11. Jaunimo ir suaugusiųjų, dalyvaujančių nevyriausybinių ir visuomeninių organizacijų veikloje, skaičius išaugtų bent dvigubai;
12. Ne mažiau kaip 70 procentų mokinių, baigiančių pagrindinę bendrojo lavinimo mokyklą, pirmosios užsienio kalbos įgūdžiai atitiktų siūlomą „Slenksčio“ lygmenį; ne mažiau kaip 70 procentų mokinių, baigiančių vidurinę bendrojo lavinimo mokyklą, būtų įgiję: pirmosios

užsienio kalbos įgūdžius, atitinkančius „Aukštumos“ lygmenį, o antrosios užsienio kalbos – „Slenksčio“ lygmenį;

13. Vaikinių ir merginų, baigiančių matematikos, informatikos, gamtos mokslų ir technologijų studijas, skaičiaus santykinis skirtumas sumažėtų bent perpus.

B. Strateginio kryptingumo srityje:

1. Susieti Švietimo rodiklius su šalies ir savivaldybių rodikliais, kuriais matuojama Švietimo plėtra šalyje, rajone (asmenų, ketinančių užsiimti švietimu, skaičiaus dinamika, įsteigtų ir augančių įstaigų skaičiaus dinamika).
2. Suderinti skirtingų dalininkų (Vyriausybė, savivaldybės, verslo organizacijos) interesus rengiant Švietimo strateginius ir kasmetinius veiklos planus.
3. Rajoną įvertinti ir diferencijuoti pagal patrauklumą švietimo veiklai vystyti. Skirtinguose savivaldybėse taikyti skirtingas viešąsias Švietimo rėmimo priemones.
4. Prieš plečiant Švietimo veiklą ir vykdant įvairius projektus, nustatyti projekto ar naujos veiklos strateginį suderinamumą su strateginiais savivaldybės tikslais.
5. Būtina užtikrinti įstaigų galimybę vykdyti komercinę veiklą tam, kad aktyviai dirbančios įstaigos turėtų projektų inicijavimo ir finansinių išteklių pasirinkimo laisvę, darbuotojų skatinimo ir plėtros galimybes, tačiau labai svarbu neprarasti balanso tarp įstaigų viešųjų funkcijų ir siekio uždirbti lėšų švietimo tinklui išlaikyti.

C. Švietimo paslaugų gavėjų srityje:

1. Apsvarstyti besimokančių rato išplėtimo galimybes (bedarbiai, mokiniai, žemdirbiai, nusprendę užsiimti mokymusi).
2. Parengti standartizuotus paslaugų paketus.
3. Sukurti grįžtamojo ryšio su mokiniu užtikrinimo sistemą (apklausų anketų standartus, moksleivio laukiamo poveikio jo gyvenimui vertinimo anketas).
4. Šalies mastu atliekamų švietimo įstaigų plėtros ir moksleivių pasitenkinimo tyrimus perduoti Švietimo ir mokslo ministerijai ir daryti prieinamais visoms savivaldybėms.

D. Vidinių procesų srityje:

1. Suskirstyti darbus į darbo paketus, susietus konkrečia veikla (vertinti Švietimo veiklos tikslų ir uždavinių kompleksinį įgyvendinimą).
2. Planuojant pasiekti optimalų skirtingos veiklos balansą (pradedant žinomumo formavimu ir baigiant profesionaliomis „akis į akį“ konsultacijomis).
3. Suformuoti moksleivių duomenų bazių sistemą, užtikrinančią efektyvią jų gyvenimo eigos stebėseną.
4. Peržiūrėti, atnaujinti ir unifikuoti Švietimo interneto svetaines.

E. Personalo tobulėjimo srityje:

1. Praatestuoti prieš pasiūlytą kompetencijų, reikalingų kokybiškam paslaugų teikimui, sistemą.
2. Nustatyti skirtingus Švietimo konsultantų lygius atsižvelgiant į skirtingą savivaldybių ir švietimo įstaigų specifiką.
3. Suburti Švietimo konsultantų tinklą kvalifikaciniams reikalavimams ir konsultanto darbo kokybės vertinimui nustatyti.
4. Identifikuoti specialiašias (ypatingas) kompetencijas, esančias skirtinguose rajonuose, ir sukurti keitimosi specialistais sistemą.

F. Savivaldybės švietimo įstaigoms administravimo efektyvumo didinimo srityje:

1. Kaupti ir skleisti informaciją apie švietimo įstaigų darbą rajone, Lietuvoje ir ES, propaguojant visuomenei pažangias švietimo idėjas;
2. teikti švietimo įstaigų darbuotojams informacijos, konsultacijų ir mokymų paslaugas, rengti personalui kvalifikacijos kėlimo kursus ir seminarus;
3. siekti į švietimo įstaigas pritraukti Lietuvos ir tarptautinių organizacijų, įmonių, fizinių asmenų, fondų ir programų lėšas bei techninę pagalbą;
4. skatinti diegimą į mokymo procesą naujų technologijų ir mokslo naujovių;
5. padėti užmegzti kontaktus tarp potencialių švietimo įstaigų partnerių, konsultuoti ir rengti švietimo sistemos plėtos ir investicijų projektus;
6. bendradarbiauti su kitomis paslaugų švietimui tinklo įstaigomis, paramą švietimo įstaigoms teikiančiomis institucijomis Lietuvoje ir užsienyje;
7. dalyvauti užsienio šalių ir tarptautinių organizacijų paramos teikimo švietimo įstaigoms programose ir projektuose;
8. vykdyti kitą teisės aktais neuždraustą veiklą, susijusią su švietimo įstaigų tikslų ir uždavinių įgyvendinimu.
9. savo tikslams pasiekti savivaldybė privalo įtakoti verstis įstatymų nedraudžiama ūkine komercine veikla, kuri yra neatsiejamai susijusi su pagrindinės švietimo įstaigų veiklos tikslais.

LITERATŪRA

1. Bagdanavičius J. ir kt. Žmogaus kapitalas ir gyventojų išsimokslinimas //Ekonomika. Nr. 41, 1996. - ISSN 1392-1258
2. Berenson M. L., Levine D. M. Basic Business Statistics: Concepts and Applications. 7th edition. Prentice Hall, 1999
3. Blaug B. Educational Policy and the Economic of Education: F. Champion Ward, New York: Praeger Publishers, 1974
4. Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito rekomendacijos. – Vilnius, 2008
5. Carnoy M. Globalization and Educational Reform. What Planners Need to Know. Paris: UNESCO, 1999
6. Craford, P. Synthetic Indices: A Method for Evaluating Aid Project Effectiveness. Evaluation, London: Sage Publications, 2004 Nr. 10(2)
7. Damirova I., Šnapštienė R. Viešojo administravimo stebėsenos sistema į rezultatus orientuoto valdymo dimensijos kontekste. Šiauliai. 2005, Nr. 2 (6)
8. Davulis G. Lietuvos savivaldybių veiklos ekonominiai ir finansiniai aspektai // Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas, MRU Leidybos centras, ISBN 9955-19-022-1. 2006
9. Davulis G. Valstybės ekonominė politika: [recenzija] // Intelektinė ekonomika = Intellectual economics: mokslo darbų žurnalas. ISSN 1822-8011. 2007, Nr. 1
10. ES programos: švietimo ir mokymo, jaunimo, kultūros ir pilietybės 2007 - 2013 m. (http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.html) [Žiūrėta 2010-02-05]
11. Fayol, H. Administravimas: teorija ir praktika. Vilnius: Eugrimas, 2005 – 9955-501-91-X
12. Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui // Švietimo naujienos. 2010 01 (290), 11-12 p. - ISSN 1648-5874
13. Gančėrienė J. Besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje // Švietimo naujienos. 2010 08 (297), 16-17 p. - ISSN 1648-5874
14. Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui // Statyba, 2011, balandžio 13 d., Nr. 340, p. 3.
15. Gančėrienė J. 4327. Vaikų ir besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje. 2010-12-28 <http://www.krantai.lt/bvs/naujienos.html?id=5729&show=placiau>
16. Gordon G., Pressman J., Cohn S. Quantitative Decision Making for Business. – Third Edition. Prentice Hall: Englewood Cliffs, N107632. 1990
17. Guidelines for the application of ISO 9001: 2000 in education: Geneva: ISO Secretariat, 2007
18. International School Improvement Project – ISIP. 1990
19. Hopkins D. ir kt. Kaita ir mokyklos tobulinimas. XXa. pedagogikos klasika, 1999. – ISBN 9986-16-107-X

20. Кендалл М. Дж., Стьюарт А. Многомерный статистический анализ и временные ряды. Издательство “Наука”, Главная редакция физико - математической литературы, Москва, 1976.
21. Kraujutaitytė L. Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai. Monografija. Vilnius. 2002. - ISBN 9955-563-09-5
22. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853
23. Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 33-1014
24. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1945
25. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 71-3216
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“. // Valstybės žinios, 2005, Nr. 12-391
27. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kolegijos 2006 m. lapkričio 26 d. nutarimas Nr.38 “Dėl švietimo reformos antrojo etapo prioritetų”. // Valstybės žinios, 2006, Nr. 8-320
28. Lietuvos respublikos apskričių valdymo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 101-2015
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr.764 “Dėl socialinių ir pedagoginių vaikų mokymosi sąlygų sudarymo programos ir bendrojo ugdymo modernizavimo programos patvirtinimo”. Švietimo kokybės rodikliai yra monitoringo turinys // Valstybės žinios, 2000, Nr. 52-1696
30. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. vasario 22 d. įsakymas Nr.159 “Dėl mokyklos audito rengimo”// Valstybės žinios, 2005, Nr. 57-1963
31. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. sausio 18 d. įsakymas Nr.73 “Dėl mokymo kokybės vertinimo profesinėse mokyklose tvarkos” // Valstybės žinios, 2010, Nr. 105-5436
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl apskričių viršininkų administracijų likvidacinių komisijų sudarymo ir veiksmų likviduojant apskričių viršininkų administracijas“ // Valstybės žinios, 2010, Nr. 31-1434
33. Mačerinskienė I. Švietimo vadybos įvadas .Vadovėlis. Technologija. Kaunas.- 1996. - ISBN 9954-32-546-1
34. Psacharopoulos G. Švietimo ekonomika: nuo teorijos prie praktikos. Briuselis. 2004
35. Puškorius S. Matematiniai metodai vadyboje. V., TEV, 2000. - ISBN 9986-546-99-0
36. Puškorius S. Sprendimų priėmimo teorija. Kiekybiniai metodai. V.:LTU, 2001. - ISBN 9955-442-54-9

37. Schultz T. W. Investavimas į žmones. Gyventojų kokybės ekonomika. Vilnius: Eugrimas, 1981. ISBN 9986-752-35-3
38. Seeing Through Statistics-Utts-Ebook. Acrobat Document. Modified 2000 10 06
39. Smith M. K. 'Kurt Lewin, groups, experiential learning and action research', the encyclopedia of informal education, 2001. <http://www.infed.org/thinkers/et-lewin.htm> [žiūrėta 2010-07-21]
40. Stoll L. Fink D. Keičiame mokyklą XX a. pedagogikos klasika, 1999. – ISBN 9986-09-181-0
41. Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2004/2005 m. m.
42. Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2005/2006 m. m.
43. Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2006/2007 m. m.
44. Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2007/2008 m. m.
45. Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2008/2009 m. m.
46. Švenčionių rajono savivaldybė. Bendroji informacija 2009/2010 m. m.
47. Turban E., Meredith J. R. Fundamentals of Management Science. Fifth Edition. IRWIN: Homewood II 60430. – Boston, MA 01116. 1991
48. Van Velnzen, W., Miles, M., ekholm, M., Hameyer, U., and Robin, D. Making Shool Improvement Work. Leuven, Belgium:ACCO. 1985
49. Vanagas, P. Visuotinės kokybės vadyba. Kaunas:”Technologija” 2008, ISBN 9955-09-748-5
50. Viešojo sektoriaus investicinių projektų rengimo metodika. Centrinė projektų valdymo agentūra, Vilnius, 2005
51. Želvys R. Švietimo vadybos pagrindai. Vilnius:Vilniaus universiteto leidykla, 2001. ISBN 9986-19-397-4
52. Želvys R., Būdienė V., Zabulionis A. Švietimo politika ir monitoringas. Vilnius: Garnelis, 2003
53. <http://www.stat.gov.lt> Gyventojai [Žiūrėta 2010-02-12]
54. <http://www.stat.gov.lt> Vidaus ir tarptautinė migracija [Žiūrėta 2010-02-12]
55. <http://www.stat.gov.lt> Moterys ir vyrai Lietuvoje [Žiūrėta 2010-03-10]
56. <http://www.stat.gov.lt> Lietuvos vaikai [Žiūrėta 2010-01-14]
57. <http://www.stat.gov.lt> Darbo statistika [Žiūrėta 2010-05-11]
58. <http://www.stat.gov.lt> Namų ūkių tyrimai [Žiūrėta 2010-06-22]
59. <http://www.stat.gov.lt> Gyvenamasis fondas [Žiūrėta 2010-06-22]
60. <http://www.stat.gov.lt> Švietimas [Žiūrėta 2010-07-14]
61. <http://www.stat.gov.lt> Nusikalstamumas ir baudžiamoji teisena [Žiūrėta 2010-08-18]
62. <http://www.stat.gov.lt> Labdara ir parama [Žiūrėta 2010-09-19]
63. <http://www.stat.gov.lt> Finansai [Žiūrėta 2010-10-22]

Gančėrienė J. Švietimo administravimo efektyvumo analizė Švenčionių rajone / Savivaldos institucijų administravimo magistro darbas. Vadovas Prof. habil.dr. G. Davulis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 118 p.

ANOTACIJA

Švietimo administravimo efektyvumo analizės tyrimas atliktas Švenčionių rajono savivaldybės ir švietimo įstaigų veiklos pagrindu 2005 - 2010 m. m. laikotarpyje. Švietimo įstaigų veiklos administravimą rajono lygmenyje sąlygoja ES direktyvose ir LR Seimo įstatymuose suformuluotų strateginių užduočių konkretus įgyvendinimas praktikoje. Darbe pateikti švietimo administravimo politikos tikslai ir jų charakteristika bei ES švietimo prioritetų integravimo būtinumas į Lietuvos švietimo sistemą.

Aptariant tyrimo metodologiją ir tyrimo metodikos švietimo įstaigų veiklos administravimo efektyvumo teisinį pagrindimą ir švietimo kokybės rodiklių sistemą pasiūlyta švietimo kokybės rodikliais laikyti švietimo programos įgyvendinimo eigos esminių požymių fiksavimą statistine forma, priimtina palyginimui įstaigos, rajono, respublikos ir tarptautiniu lygmeniu. Kaip daugiamačio ugdymo proceso kokybės fiksavimo ir matavimo rodiklius grupuoti į: ugdytinio pasiekimus įsisavinant mokymo programą, mokymosi tęstinumo užtikrinimą, ugdymo sąlygas, ugdytojų kvalifikacinį lygį, jų darbo metodus, išorinę aplinką ir ugdytinio sugebėjimą integruotis į darbo rinką.

Švietimo įstaigų administravimo efektyvumo sampratos analizė atlikta dviem aspektais: tai švietimo įstaigų efektyvumo mokslinės minties analizė ir žmogiškojo kapitalo įtaka socialinei - ekonominei šalies raidai bei socialinių - ekonominių šalies pokyčių įtaka žmogiškajam kapitalui. Pateikta nauja, papildanti švietimo administravimo efektyvumo sampratą traktuotė. Pritariant mokslininkų nuomonėms M. Blaug, G. Psacharopoulos, Berenson L. M., Levine R. D. teigiama, jog švietimo administravimo efektyvumas matuojamas ir išreiškiamas intelektualine pridėtine verte, kuri gaunama naudojant švietimo ekonominius ir intelektualinius kaštus. Neefektyvia laikytina ta intelektualinė pridėtinė vertė, kuri yra mažesnė už ekonominius ir intelektualinius kaštus reikalingus pridėtinės vertės vienetai sukurti. Matuojama subalansuojant teigiamą baigtį turinčio įvykio vertę su šio įvykio neigiamos baigties verte.

Švietimo įstaigų veiklos administravimo efektyvumo analizė Švenčionių rajone atlikta įvertinus švietimo kontekstą, išteklius, procesus ir rezultatus bei ugdytojų ir ugdytinių nuomonę tiriamuoju klausimu. Pirmą kartą šiame kontekste panaudotas tyrimas, skirtas namų ūkių išlaidų skiriamų švietimui, ir besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygų įvertinimui. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir siūlymai skirti organizacinių veiksmų ir rajono socialinio – ekonominio vystymo perspektyvinės programos korekcijai.

Pagrindiniai žodžiai: savivaldybė, švietimo tikslai, švietimo įstaiga, administravimas, efektyvumas, ugdytojas, ugdytinis.

Gančėrienė J. Analysis of Education Administration Efficiency in Švenčionys district / Master Degree thesis of Municipal Authorities Administration. Supervisor: PhD. G. Davulis. – Vilnius: Mykolas Romeris University. Economic and Financial Management Department, 2011. – 118 p.

ABSTRACT

Analysis of education administration efficiency research was conducted in Švenčionys district based on municipality's and education institutions' work in 2005-2010. At the level of district, specific implementation of strategic tasks, which are formulated in the EU directives and the laws of the Seimas of the Republic of Lithuania, in practice determine the administration of educational institutions work. This thesis provides objectives and characteristics of educational administration policy, and the need of EU educational priorities' integration into Lithuanian education system.

While discussing methodology of the research and legal reasoning of research methods of educational institutions' work efficiency, there was suggested to keep educational programs' implementation process of essential features' fixation in statistical form as indicators of education quality. As quality fixation of multidimensional educational process and measuring indicators group into: learner's achievements, while mastering the curriculum, security of learning continuity, education conditions, educators' level of qualification, their work methods, external environment, and learner's ability to integrate into the labor market.

The analysis of educational institutions' efficiency concept was carried out in two aspects: scholarly thought's analysis of educational institutions' efficiency and influence of human capital on social-economical development of the country and country's social-economical changes impact on human capital. There is a new approach, which complementary the concept of education administration efficiency. In support of scholarly opinions of M. Blaug, G. Psacharopoulos, Berenson L. M., and Levine R. D. there is argued that efficiency of education administration is measured and expressed as intellectual added value that comes from using economic and intellectual resources of education. Intellectual added value is considered ineffective, when it is lower than economic and intellectual resources that are necessary to create a unit of added value. It is measured by balancing the positive outcome of the event that has the value and the negative outcome value of this event.

The analysis of educational institutions' administration efficiency in Švenčionys district was carried out by evaluation of education background, resources, processes and results, and opinion of educators and learners about exploratory question. In this context, for the first time there was used a study that was designated to household expenditures for education and evaluation of learning youth living conditions. There are conclusions and recommendations for perspective program correction of district social-economical development and organizational actions provided at the end of this thesis.

Keywords: Municipality, education objectives, educational institution, administration, efficiency, educator, learner.

Gančėrienė J. Švietimo administravimo efektyvumo analizė Švenčionių rajone / Savivaldos institucijų administravimo magistro darbas. Vadovas Prof. habil.dr. G. Davulis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 118 p.

SANTRAUKA

Pagrindiniai žodžiai: savivaldybė, švietimo tikslai, švietimo įstaiga, administravimas, efektyvumas, ugdytojas, ugdytinis.

Magistro baigiamojo darbo tema Švietimo administravimo efektyvumo analizė Švenčionių rajone yra aktuali todėl, kad Valstybės strategijoje numatytas funkcijų delegavimas savivaldybėms, tokių, kaip stiprinamas jų atsakomybės už švietimo prieinamumą, profesinį bei suaugusiųjų mokymą, kuriuo siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus bei ugdyti verslumą. Tokiu būdu savivaldybėms iškyla lokalių strateginių planų sukūrimo poreikis: kryptingai veiklai reikalinga išsami periodinė esamos švietimo situacijos bei socialinės–ekonominės padėties analizė, aiškūs ilgalaikiai ir trumpalaikiai tikslai, pastarųjų įgyvendinimo priemonių planai bei pastovi jų įgyvendinimo eigos korekcija.

Pirmą kartą tiriant socialinių-ekonominių veiksnių įtaką švietimui atliktas tyrimas rajono švietimo socialinio-ekonominio konteksto, švietimo resursų, ugdymo procesų bei rezultatų išorinio monitoringo metodu, o taip pat namų ūkių išlaidų skiriamų švietimui, ir besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygų įvertinimas.

Tyrimo objektas. Švietimo administravimo efektyvumas Švenčionių rajone.

Tyrimo tikslas. Nustatyti, kaip užtikrinamas valstybinės švietimo politikos įgyvendinimas plėtojant visų lygių švietimo institucijų bendradarbiavimą, kuriant įgalinančią aplinką, užtikrinant švietimo kokybės vadybos tobulinimą ugdymo įstaigose.

Tyrimo uždaviniai:

1. atlikti rajono švietimo administravimo vertinimą pagal parengtą Švietimo ir mokslo ministerijos išorinio monitoringo palyginamosios statistinės analizės metodiką, skirtą švietimo kontekstui, ištekliams, procesui ir rezultatams įvertinti;
2. įvertinti namų ūkio išlaidas švietimui ir besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygas švietimo socialinėm-ekonominėm prielaidom nustatyti;
3. atlikti švietimo įstaigų steigėjų, vadovų ir kitų atsakingų darbuotojų apklausos būdu tyrimą, pagrindinį dėmesį sutelkiant į švietimo darbuotojų ir savivaldybės atstovų požiūrį į šių įstaigų veiklą bei efektyvumo matavimo rodiklius ir jos sistemą;

4. moksleivių papildomo tyrimo apklausos būdu išsiaiškinti ugdytinių nuomonę apie Lietuvoje vykstančią švietimo reformą ir jų požiūrį į tolimesnes studijas bei darbą;
5. pasiūlyti priemones, kurių įgyvendinimas padidintų švietimo įstaigų veiklos kokybės gerinimą, ekonominį ir socialinį efektyvumą, užtikrintų racionalų ir besimokančių poreikiams adekvatų švietimo paslaugų teikimą.

Tyrimo naudojami mokslinio tyrimo metodai: mokslinės literatūros, teisinių dokumentų, statistinių duomenų lyginamoji, sisteminė, loginė bei istorinė analizė. Apklausos būdu gautos ir apibendrintos ugdytojų ir ugdytinių nuomonės, požiūriai, patirtys pasitarnavo išsamesniam situacijos vertinimui ir išvadų bei rekomendacijų Švietimo administravimo efektyvumo didinimo klausimais pateikimui.

Tyrimo metu nustatyta, kad būtina daryti esmines korekcijas. Pateiktos rekomendacijos strateginio kryptingumo formavimo; gyventojų išsilavinimo prestižo ugdymo; švietimo paslaugų gavėjų aktyvinimo; ugdymo procesų kaitos; personalo tobulėjimo galimybių sklaidos ir savivaldybės švietimo įstaigoms administravimo efektyvumo didinimo srityse.

Magistro darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 5 dėstomos dalys, išvados ir siūlymai, literatūros sąrašas ir priedai.

Darbo rezultatų sklaida. Publikacijos spaudoje ir internete:

1. Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui // Švietimo naujienos. 2010 01 (290), 11-12 p. - ISSN 1648-5874
2. Gančėrienė J. Besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje // Švietimo naujienos. 2010 08 (297), 16-17 p. - ISSN 1648-5874
3. Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui // Statyba, 2011, balandžio 13 d., Nr. 340, p. 3.
4. Gančėrienė J. 4327. Vaikų ir besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje. 2010-12-28. <http://www.krantai.lt/bvs/naujienos.html?id=5729&show=placiau>

Gančėrienė J. Analysis of Education Administration Efficiency in Švenčionys district / Master Degree thesis of Municipal Authorities Administration. Supervisor: PhD. G. Davulis. – Vilnius: Romeris University. Economic and Financial Management Department, 2011. – 118 p.

SUMMERY

Keywords: Municipality, education objectives, educational institution, administration, efficiency, educator, learner.

Master's Degree thesis topic Analysis of Education Administration Efficiency in Švenčionys District is relevant because in state strategy delegation of functions to municipalities are provided. Such functions are strengthening of municipalities' responsibility for accessibility of education, vocational and adult education, which aim is to provide foundation of full-rate and independent life to an individual and help him constantly improve his skills and develop entrepreneurship. In this way, there arises a need for municipalities' creation of local strategic plans: targeted activity needs detailed, periodic, current analysis of education and social-economical situations, clear, long-term and short-term goals, their implementation plans and their constant correction of implementation process.

For the first time, while researching social-economical factors' impact on education, the research of district was carried out as evaluation of education social-economical context, education resources, educational processes and results by external monitoring method, and also household expenditures on education, and living conditions of learning youth.

The object of research. Efficiency of education administration in Švenčionys district.

The aim of research. Determine how implementation of state education policy is ensured, while developing collaboration of all levels educational institutions, creating enabling environment, ensuring improvement of education quality management in educational institutions.

Research tasks:

6. Carry out an evaluation of education administration according to external monitoring comparative statistical analysis prepared by Ministry of Education. This analysis is intended to evaluate context of education, resources, process, and results;
7. Evaluate household expenditures on education, living conditions of learning youth, and social-economical assumptions of education;
8. Carry out a survey of education institutions' founders, leaders, and other responsible employees, focusing on attitude of educators and representatives of municipalities towards work of these institutions, indicators of efficiency measuring, and its system;

9. Additional students survey will show learners opinion about education reform in Lithuania and their attitude towards future studies and job;
10. Propose means, which implementation would increase quality improvement of educational institutions work, social and economic efficiency, ensure rational and adequate for learners needs provision of education services.

Scholarly study methods used in research: scholarly literature, legal documents, comparison, systematic, logical, and historical analysis of statistical data. Also, educators' and learners' opinions received from survey and summarized, attitudes, experiences contributed to a more comprehensive evaluation of situation, conclusions, and recommendations for increasing efficiency of education administration.

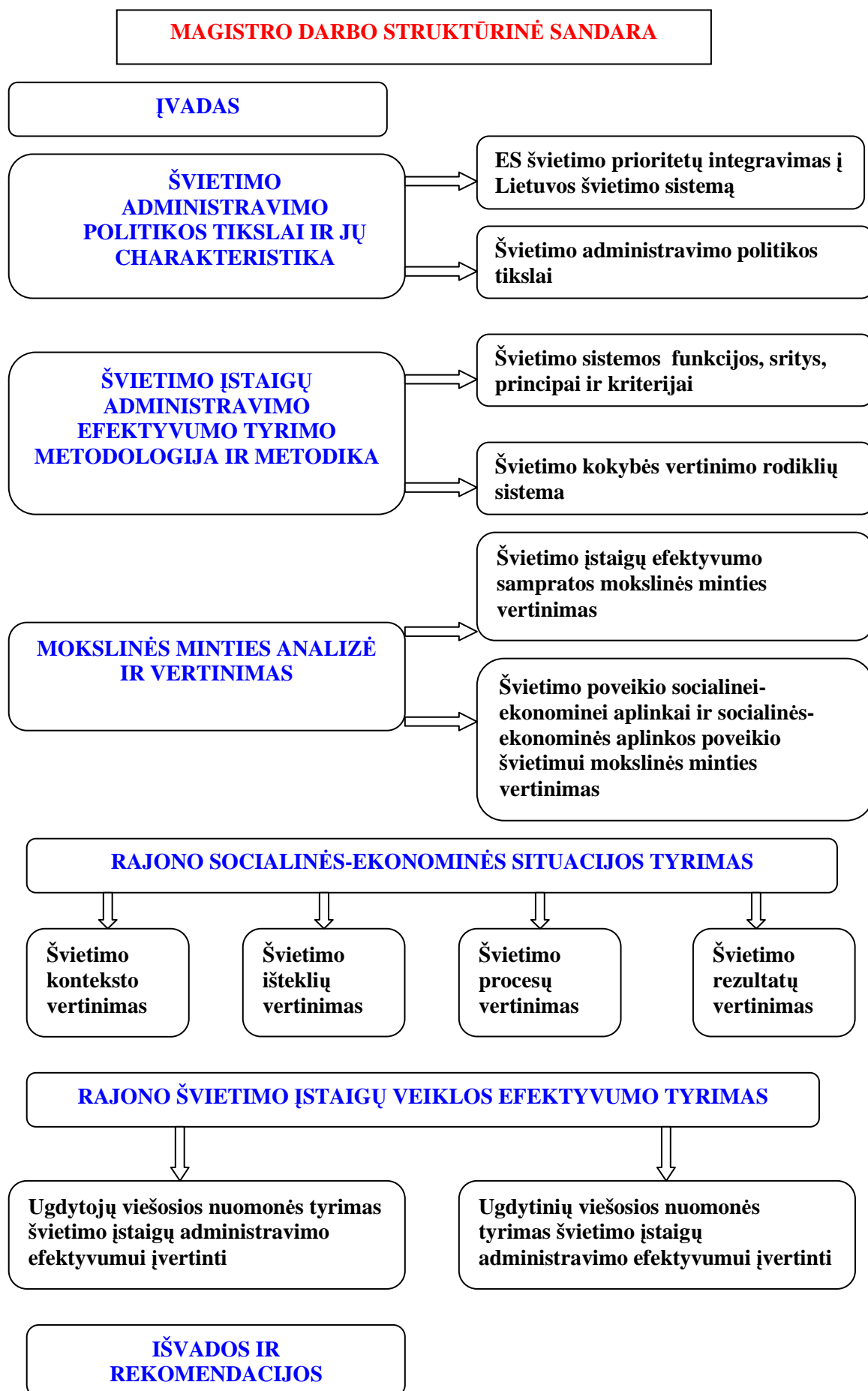
The research showed that it is necessary to make substantial adjustments. There are provided recommendations for strategic singleness formation; development of population education prestige; education service receivers' activation; change of education processes; dissemination of staff development opportunities, and increase of municipality's educational institutions administration efficiency in the areas.

Structure of Master's Degree thesis. Thesis include: introduction, 5 middle parts, conclusions and recommendations, references and annexes.

Dissemination of thesis results. Publications in press and online:

1. Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui // Švietimo naujienos. 2010 01 (290), 11-12 p.. - ISSN 1648-5874
2. Gančėrienė J. Besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje // Švietimo naujienos. 2010 08 (297), 16-17 p.. - ISSN 1648-5874
3. Gančėrienė J. Namų ūkio išlaidos švietimui // Statyba, 2011, balandžio 13 d., Nr. 340, p. 3.
4. Gančėrienė J. 4327. Vaikų ir besimokančio jaunimo gyvenimo sąlygos Lietuvoje. 2010-12-28. <http://www.krantai.lt/bvs/naujienos.html?id=5729&show=placiau>

PRIEDAI

Švenčionių rajono švietimo įstaigų vadovų, mokytojų ir kitų darbuotojų apklausos klausimynas

Gerbiamieji,

Ši apklausa yra tyrimo “Švenčionių savivaldybės švietimo įstaigų valdymo tobulinimo ir veiklos efektyvumo didinimo galimybių analizės” dalis. Klausimynu siekiame išsiaiškinti švietimo įstaigų tinklo veiklos ypatumus bei probleminius veiklos aspektus viešųjų paslaugų teikimo ugdytiniui sistemos kontekste. Maloniai prašome skirti laiko atsakymams į klausimus. Apklausos rezultatai bus pateikiami apibendrintai, nenurodant Jūsų atstovaujamo įstaigų.

1. Prašome užpildyti lentelę nurodant pagrindinę informaciją apie Jūsų įstaigą (2010 m. sausio 1 d. situacija)

1	Įstaigos pavadinimas	
2	Įsteigimo data (metai, mėnuo, diena)	
3	Darbuotojų skaičius, krūvis (etatų ir ugdytinių skaičius)	
4	Patalpų plotas	
5	Dalininkai	

2. Kaip planuojama Jūsų įstaigos veikla?

- rengiamas ir atnaujinamas strateginis veiklos planas;
- rengiami metų veiklos planai;
- rengiami pusmečių veiklos planai;
- rengiami ketvirčio veiklos planai;
- rengiami mėnesio ar savaitės veiklos planai;
- rengiami planai atskiroms veikloms ar projektams;
- kita (nurodykite _____).

3. Kaip matuojamas suplanuotos veiklos įgyvendinimas?

- rengiamos metų veiklos ataskaitos;
- rengiamos pusmečių veiklos ataskaitos;
- rengiamos ketvirčių veiklos ataskaitos;
- rengiamos veiklų ar projektų ataskaitos;
- kita (nurodykite _____).

4. Kiek laisvės vadovas turi planuodamas įstaigos veiklą?

- neturi (planavimas griežtai reglamentuotas);
- iš dalies turi (gali planuoti pakankamai savarankiškai, atsižvelgdamas į veiklą reglamentuojančius dokumentus);
- turi.

- 5. Kurie įstaigos dalininkai kelia reikalavimus planuojant veiklą ir atsiskaitant?**
- valstybė, atstovaujama Švietimo ir mokslo ministerijos;
- savivaldybės taryba;
- kiti dalininkai (nurodykite _____).
- 6. Kokias veiklas vykdate už dalininkų finansavimą (išskyrus valstybę, atstovaujama LR ŠMM)?**
- 7. Kokius veiklos rodiklius fiksuojate (išskyrus LR ŠMM nurodytus rodiklius)?**
- 8. Ar jūsų įstaigoje taikomi švietimo paslaugų teikimo ir interesantų aptarnavimo taisyklės ar standartai?**
- taip;
- ne.
- 9. Ar Jūsų įstaigoje yra metodinė švietimo paslaugų teikimo medžiaga?**
- taip;
- iš dalies;
- ne.
- 10. Kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija apie Jūsų įstaigą ir jos teikiamas paslaugas?**
- tiesiogiai kreipiantis į verslininkus (telefonu, vizitų metu);
- publikuojant straipsnius spaudoje;
- siunčiant elektronines naujienas, laiškus;
- interneto svetainėje;
- kitomis (nurodykite _____).
- 11. Kokie yra tipiniai, dažniausiai besikreipiantys, Jūsų įstaigos interesantai? (Pažymėkite ne daugiau kaip 3 variantus)**
- fizinis asmuo, ieškantis idėjų kaip ugdyti vaiką;
- fizinis asmuo, turintis idėją ir ieškantis jos realizacijos galimybių (įstaigos steigimas, finansavimo šaltinių paieška);
- nauja švietimo įstaiga, (iki 3 metų) besikonsultuojanti, besimokanti įmonės veiklos niuansų;
- nauja švietimo įstaiga, ieškanti finansavimo šaltinių;
- pažengusi įstaiga, ieškanti plėtros ir bendradarbiavimo galimybių;
- pažengusi įmonė, tobulinanti personalo kvalifikaciją;
- ugdytiniai, mokinių tėvai, ieškantys informacijos apie verslą ir profesinį pasirengimą;
- kita (nurodykite _____).
- 12. Kiek unikalių klientų per 2010 metus Jūsų įstaigoje naudojosi konsultavimo ir mokymų paslaugomis?**
- 13. Kiek naujų skirtingų grupių žmonių per 2010 metus Jūsų įstaigoje pasinaudojo konsultavimo ir mokymų paslaugomis?**

14. Kokią dalį visų besikreipiančių sudaro ugdytiniai, mokinių tėvai, personalas (Kreipęsi į įstaigą daugiau nei 3 kartus)?
%

15. Ar tiriate ir skatinate ugdytinių ir personalo lojalumą?

- nuolat sekame ugdytinių ir personalo lojalumą;
 tiriamo ugdytinių ir personalo poreikius;
 ugdytiniams ir pedagogams taikome specialias paskatinamąsias priemones

16. Ar tiriate ugdytinių pasitenkinimą švietimo paslaugomis?

- taip, naudojame anketas;
 taip, sužinome tiesioginių pokalbių metu;
 taip (nurodykite kitus būdus _____);
 ne.

17. Jei interesantui reikia ne tik pirminės informacijos, konsultacijų ar mokymų, bet konkrečių sričių specialistų pagalbos, didelių apimčių projektų ar papildomų paslaugų, Jūs:

- Pranešę, kad neteikiate tokių paslaugų suteikiate galimybę klientui savarankiškai susirasti reikiamą paslaugų teikėją;
 Nukreipiate klientą į kitas viešąsias paslaugas teikiančias įstaigas;
 Nukreipiate klientą į privačias konsultacines įmones.

18. Kaip sekate, ar nukreiptam interesantui pavyko gauti reikiamą paslaugą kitoje įstaigoje ar įmonėje?

- Susisiekiate su klientu ir pasiteiraujate;
 Susisiekiate su rekomenduotais konsultantais ir pasiteiraujate;
 Nesidomite.

19. Kaip manote, kokia dalis Jūsų interesantų, gavusių paslaugas, specifinių paslaugų vėliau kreipiasi į kitas viešąsias paslaugas teikiančias įstaigas ar privačias konsultacines įmones?
%

20. Kokią informaciją apie interesantus fiksuojate ir kaupiate?

- informaciją, kuri būtina pildant subsidijuojamų paslaugų sistemą;
 informaciją apie poreikius (pageidaujamas mokymų temas ir pan.);
 informaciją apie kitų švietimo įstaigų patyrimą (nuotraukas, straipsnius, interesus ir pan.);
 kitą (nurodykite _____).

21. Pažymėkite, kokias mokamas paslaugas teikia Jūsų įstaiga?

- Biuro paslaugos (kopijavimas, laminavimas, įrišimas ir pan.);
 Patalpų nuoma;
 Įrangos nuoma;
 Renginių organizavimas;
 Mokymai;
 Kelionių agentūrų paslaugos;
 Draudimas;
 Vizų forminimas;
 Projektų rengimas;
 kita (nurodykite _____).

22. Kokios problemos kyla teikiant mokamas ar nemokamas švietimo paslaugas?

- mokamų paslaugų kaina klientams per aukšta;
- nemokamų paslaugų klientai nevertina (nemano esant kokybiškas ir pan.);
- kartais klientai renkasi identišką mokamą paslaugą privačiose švietimo įstaigose;
- kita .

23. Jūsų nuomone, kokios Jūsų teikiamos paslaugos būtų efektyvesnės?

- nemokamos, pilnai subsidijuojamos valstybės;
- iš dalies mokamos (pvz., kai klientas moka 20 %, o valstybė 80 % subsidijuoja);
- mokamos.

24. Kokiais būdais bendradarbiaujate su kitomis švietimo tinko įstaigomis?

- Vykdome bendrus projektus (Nurodykite skaičių 2010 m.);
- Keičiamės specialistais (lektoriais, konsultantais);
- Organizuojame bendrus renginius;
- Keičiamės informacija, susijusia su įstaigos veikla;
- Kita (nurodykite).

25. Nurodykite su keliomis švietimo tinklo įstaigomis veiklos klausimais susisiekiate kartą per savaitę ar dažniau?**26. Kaip Jūsų įstaiga bendradarbiauja su kitais dalininkais (išskyrus atstovaujančius valstybę): savivaldybėmis, asocijuotomis verslo struktūromis ar kt.?**

- Vykdydama finansuojamas programas;
- Rengdama ir įgyvendindama projektus;
- Atstovaudama dalininkų interesus renginiuose;
- Dalyvaujama įvairiose darbo grupėse;
- Kita .

27. Ar turite galimybę darbui įstaigoje parinkti reikiamą kvalifikaciją turinčius specialistus?

- Taip, įstaigoje dirba reikiamą kvalifikaciją turintys specialistai;
- Ne, kyla sunkumų renkantis personalą.

28. Kiek vidutiniškai valandų per metus mokosi kiekvienas Jūsų įstaigos darbuotojas?**29. Kaip Jūsų įstaigoje skatinami darbuotojai?**

- darbuotojams mokami darbo užmokesčio priedai;
- darbuotojams mokamos priemokos prie darbo užmokesčio;
- kita (nurodykite).

30. Ar per įstaigos gyvavimo laikotarpį keitėsi personalas?

- Ne;
- Taip (nurodykite, kiek darbuotojų pasikeitė).

31. Nurodykite pagrindines darbuotojų kaitos priežastis:

- Nepakankamai aukštas darbo užmokeskis;
- Didelis darbo krūvis;
- Geresni darbo pasiūlymai iš klientų;
- Psichologinis diskomfortas įstaigoje (dėl dažnų pokyčių ir nestabilios finansinės situacijos).
- Asmeninės priežastys;
- Kita (nurodykite).

3.	Projektų rengimas ir įgyvendinimas (išskyrus ŠMM finansuojamus paslaugų projektus)								
4.	Administravimas (susirinkimų, ataskaitų, planų rengimas ir pan.)								
5.	Paslaugos savivaldybei (informacijos rinkimas, teikimas, dokumentų rengimas, dalyvavimas darbo grupėse, komitetuose ir pan.)								
6.	Visuomenės informavimas (el. naujienų, straipsnių, leidinių rengimas ir pan.)								
7.	Visuomeninė veikla (dalyvavimas regiono ar kt. renginiuose, konferencijose, įmonių renginiuose, pranešimų rengimas ir pan.)								
8.	Kvalifikacijos tobulinimas, savišvieta								
9.	Mokamų paslaugų teikimas (renginių organizavimas ir pan.)								
10.	Kita (išvardinkite)								

35. Nurodykite pagrindines švietimo tinklo įstaigų veiklos problemas?

36. Kokia, Jūsų nuomone, turėtų būti švietimo tinklo įstaiga (valdymo, finansavimo, paslaugų kokybės užtikrinimo aspektu)?

37. Kokie rodikliai, Jūsų nuomone, geriausiai atspindėtų švietimo tinklo įstaigų veiklos efektyvumą?

Nuoširdžiai dėkojame už skirtą laiką

Švenčionių rajono švietimo įstaigų ugdytinių apklausos klausimynas

Gerbiami moksleiviai,

Šios apklausos tikslas - sužinoti Jūsų nuomonę apie Lietuvoje vykstančią švietimo reformą ir Jūsų požiūrį į tolimesnes studijas bei darbą. Maloniai prašome atsakyti į žemiau pateiktus klausimus.

1. Ar žinote, kad Lietuvoje vyksta švietimo reforma? Jei taip, iš kur sužinojote:

☐ mokykloje	☐ iš tėvų	☐ iš laikraščių, žurnalų
☐ iš televizijos ar radijo	☐ iš Interneto	☐ iš kitų šaltinių

2. Koks Jūsų požiūris į švietimo reformą:

☐ jaučiu reformos pokyčius	☐ reforma vyksta lėtai, beveik be rezultatų
☐ vyksta lėtai, bet pokyčiai teigiami	☐ niekas nesikeičia
☐ manau, kad pokyčiai tik neigiami	☐ Kita - Jūsų nuomone (nurodyti)

.....

3. Ar vykstanti reforma Jūsų nuomone įtakoja:

☐ darbo kokybę mokykloje	☐ darbo kokybę profesinėje mokykloje	☐ būsimą įsidarbinimą

Kodėl? (paaiškinkite)

.....

4. Kam, Jūsų nuomone, reikalinga dabartinė švietimo reforma?

☐ Švietimo ministerijos valdininkams	☐ mokytojams, dėstytojams
☐ besimokantiems	

5. Ką veiksime baigę mokyklą?

☐ ieškosite darbo	☐ ieškosite kito, Jūsų nuomone įdomesnio darbo
☐ stosite mokytis į universitetą	☐ važiuosite dirbti į užsienį
☐ važiuosite mokytis į užsienį	☐ laikinai paatostogausite

6. Ar tikitės lengvai gauti darbą ?

☐ Taip	☐ Dažniausiai - Taip	☐ Dažniausiai - Ne	☐ Nežinau

7. Ar galite patvirtinti, kad Jūsų pasirinkta studijų programa suteiks Jums geras galimybes įsidarbinti ateityje?

☐ Taip	☐ Dažniausiai - Taip	☐ Dažniausiai - Ne	☐ Nežinau

8. Ar žadate ateityje tęsti mokymąsi, gilinti žinias? Jei taip, tai koku būdu?

- studijuosiu universitete studijuosiu kolegijoje, bet kitą specialybę
 gilinsiu užsienio kalbos žinias dalyvausiu kvalifikacijos kėlimo kursuose
 kita (nurodyti).....

9. Kokia forma norėtumėte tęsti studijas ar gilinti žinias?

- rinksiuosi dienas studijas rinksiuosi vakarines studijas
 rinksiuosi neakivaizdinį mokymą rinksiuosi nuotolinį mokymą Internetu

10. Ką labiausiai vertintumėte būsimajame darbe (pažymėkite ne daugiau tris punktus)

- didelį atlyginimą
 įdomų darbą
 komandiruotes į užsienį darbo reikalais
 atsakingą darbą
 galimybę bendrauti su įdomiais žmonėmis
 galimybę kilti karjeros laiptais
 garantiją dėl darbo vietos
 naudą visuomenei
 galimybę toliau gilinti žinias
 galimybę pasireikšti, parodyti iniciatyvą

11. Kaip Jūs manote, kur geriausiai galėtumėte įgyvendinti savo profesinius lūkesčius? (Pasirinkite 1 atsakymą)

- Lietuvoje Europos šalyse JAV bet kurioje užsienio šalyje

12. Kaip manote, kokių profesijų specialistai šiuo metu labiausiai vertinami Lietuvoje? Parašykite

.....

.....

.....

13. Ar klausiamo Jūsų nuomonės tobulinant mokymo kokybę?

- Taip Dažniausiai - Taip Dažniausiai - Ne Nežinau, nesidomiu

14. Kaip vertinate moksleivių dalyvavimą pedagogų tarybos darbe:

- labai pritariu pritariu manau, kad tai nieko nekeičia neturiu nuomonės

15. Jūs esate:

- vyras moteris

Dėkojame už atsakymus ir bendradarbiavimą